

BULETIN
DE
DOCUMENTARE ARHIVISTICA

1982

Pu 887

DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI
DIN
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Pentru uz intern

BULETIN DE DOCUMENTARE ARHIVISTICĂ
Nr.2(21)

p.53806/1982.

București

1982

Întocmirea buletinului s-a realizat în
cadrul serviciilor : "Publicații și Va-
lorificare" și "Studii și Documentare"
din cadrul Direcției generale a Arhive-
lor Statului.

Coordonatori : Victor Chiriță, șeful
Filialei Arhivelor Sta-
tului județul Dolj;
Elena Dima, arhivist prin-
cipal - D. G. A. S.

CUVÎNT ÎNAINTE

Dezvoltarea societății românești de la începutul veacului al XIX-lea, interesele ei generale, care se aflau sub influența nemijlocită a marilor transformări și a cerinței ca istoria și documentele să devină arme de luptă pentru susținerea drepturilor istorice ale românilor au dus la înființarea arhivelor de stat.

Născută acum un secol și jumătate din realitățile românești, instituția noastră a manifestat de la primii pași în viața politică și științifică a țării înțelegerea menirii ei sociale, s-a situat pe o poziție avansată plină de responsabilitate pentru soarta documentelor reflectând istoria întregului popor român, drepturile lui inalienabile, puterea lui de creație, relațiile cu popoarele vecine sau mai îndepărtate de fruntariile sale și contribuția adusă la propagarea umanității.

Confruntarea cu realitatea și o evaluare a propriilor trebuințe va conduce statul național, gândirea românească înaintată din a doua jumătate a secolului trecut la înființarea Direcției generale a Arhivelor Statului. Măsurile întreprinse ulterior în domeniul arhivelor vor duce la dezvoltarea rețelei teritoriale de instituții arhivistice de stat subordonate Direcției generale a Arhivelor Statului avînd rolul de a îndruma și controla organizarea documentelor instituțiilor și întreprinderilor de orice fel, de a aduna și selecționa documentele de arhivă, de a le crea și conserva pe acelea care prezintă importanță istorică și națională.

În vederea îndeplinirii acestui deziderat ia ființă la 6 martie 1931 și Serviciul Arhivelor Statului pentru Oltenia.

Cu ocazia sărbătoririi a 50 de ani de existență, s-a organizat la Craiova o sesiune de comunicări la care au participat alături de arhiviști, istorici din institutele de cercetare, muzeografi, bibliotecari, cadre didactice din învățămîntul de toate gradele, publi-

ciști și activiști de partid.

Comunicările prezentate au scos în evidență importanța documentelor deținute de filială, reliefând totodată rolul personalităților locale în colecționarea acestora și grija arhiviștilor pentru păstrarea, conservarea și valorificarea lor.

În contextul culturii românești prezența Filialei Arhivelor Statului Dolj cu sediul la Craiova se reflectă pregnant prin întreaga ei activitate desfășurată în slujba omului și a istoriei patriei.

Constituirea în volum a comunicărilor prezentate în cadrul sesiunii omagiale reprezintă un prinos de recunoștință adus celor care și-au închinat viața slujirii documentelor.

IOANA BURLACU,
ȘEFA SERVICIULUI STUDII ȘI DOCUMENTARE

Conceptia Partidului Comunist Român, a secretarului
său general tovarăşul Nicolae Ceauşescu cu privire
la dezarmare şi apărarea păcii

dr. Elisabeta Trălstaru

Viaţa demonstrează că socialismul şi pacea sînt indisolubil legate într-o unitate dialectică. Concentrarea tuturor eforturilor poporului nostru şi a resurselor societăţii pentru edificarea socialismului şi comunismului impune în mod obiectiv asigurarea unor condiţii de pace. Lupta pentru apărarea păcii, pentru înfăptuirea dezarmării generale, în primul rînd a dezarmării nucleare reprezintă obiective fundamentale ale politicii externe a partidului şi statului nostru.

În opera social-politică a secretarului general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, problemele dezarmării generale şi apărării păcii ocupă un loc primordial.

În viziunea secretarului general al partidului, dezarmarea nu este şi nu poate fi un scop în sine. Telul ei fundamental constă în eliminarea războiului din viaţa popoarelor şi asigurarea pe această cale, a unei păci cu adevărat trainice pe planeta noastră. Distrugerea mijloacelor violenţei crează premisele materiale pentru înlăturarea forţei şi a metodelor anacronice bazate pe forţă din sfera relaţiilor internaţionale. Dezarmarea este menită să permită înfăptuirea unui salt calitativ superior în relaţiile internaţionale - abolirea legii celui mai tare şi statornicirea legilor simple ale dreptului şi moralei în raporturile dintre popoare. Călăuzit de această convingere, secretarul general al partidului nostru, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a arătat că cea mai imperioasă îndatorire ce stă în faţa generaţiilor de astăzi este aceea de a depune toate eforturile pentru realizarea dezarmării, pentru excluderea definitivă a războaielor din viaţa societăţii şi instaurarea fermă a păcii.

Perspectivile păcii trebuie situate într-un context mult mai larg, privite prin prisma mutaţiilor şi proceselor înnoitoare ce au loc în lumea contemporană, a profundelor transformări de natură politică, economică, socială şi militară ce s-au produs şi se produc neîncetat în viaţa popoarelor, a locului, ponderii

și importanței deținute de forțele păcii, democrației și progresului pe plan internațional. Acțiunea convergentă a tuturor acestor factori creează premise favorabile pentru preîntâmpinarea războiului și statoinicirea unei păci durabile în lume. Din această optică, secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat că, în ciuda accentuării politicii imperialiste de dominație, dictat și reimpărțire a zonelor de influență, nu se poate spune că situația internațională evoluează în direcția unei confruntări militare inevitabile, și profunde transformări care au loc în raportul de forțe pe plan mondial, existența statelor socialiste, a țărilor nealiniate și în curs de dezvoltare care se pronunță pentru o politică de pace, creșterea conștiinței popoarelor creează posibilitatea împiedicării declanșării unui nou război mondial, generează condiții pentru a se acționa cu succes în vederea asigurării securității popoarelor. Pentru transformarea acestei posibilități în realitate sînt necesare întărirea colaborării și unității tuturor forțelor progresiste, antiimperialiste, intensificarea luptei popoarelor pentru înfăptuirea dezarmării, pentru lichidarea vechii politici de înechitate și dominație, de forță și dictat și înfăptuirea unor relații noi, bazate pe respectarea independenței, suveranității și egalității între toate statele.

Avînd drept punct de pornire indivizibilitatea păcii și securității, destinderii și cooperării, dezvoltării și progresului, justiției și echității, pe temeiul unei profunde analize materialist dialectice a fenomenelor specifice etapei actuale, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, abordează problematica dezarmării în strînsă corelație cu celelalte probleme majore ale umanității.

Intr-o viziune optimistă, pătrunsă de ferma încredere că înfăptuirea dezarmării este posibilă, în ciuda dificultăților și obstacolelor ce se cer învinse, doctrina Ceaușescu, postulează îndatorirea de cea mai mare răspundere ce revine șefilor de state, guvernelor, oamenilor politici de pretutindeni față de propriile lor țări, față de cauza civilizației și progresului de a acționa în mod hotărît pentru oprirea cursei înarmărilor, reducerea bugetelor militare, alocarea sumelor rămase disponibile pentru dezvoltarea economico-socială a popoarelor, pentru lichidarea subdezvoltării.

Potrivit concepției secretarului general al partidului

tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cadrul eforturilor privind dezarmarea o atenție specială trebuie să se acorde problemei dezarmării nucleare. Sîntem deosebit de îngrijorați de situația gravă creată în Europa ca urmare a acumulării unor uriașe cantități de armament nuclear, a hotărîrii de amplasare și dezvoltare a rachetelor cu rază medie de acțiune, de producere a bombei cu neutroni ce urmează a fi amplasată pe continentul nostru. Realizarea acestor planuri va amplifica considerabil pericolul unui război ce nu ar putea duce decît la distrugerea civilizației, a însăși ființei popoarelor, a vieții pe pămînt. De aceea, partidul și statul nostru s-au angajat, cu toată fermitatea, în acțiunea pentru oprirea amplasării și dezvoltării de noi rachete în Europa, pentru retragerea și înlăturarea completă a celor existente. Europa are nevoie nu de rachete nucleare, fie ele cu rază medie, cu rază mică sau cu rază mare de acțiune; interesul vital al popoarelor de pe continent, apărarea existenței lor impun să nu existe nici un fel de rachete și armamente nucleare în Europa. Noua inițiativă de pace a tovarășului Nicolae Ceaușescu, pătrunsă de înalta grijă și răspundere pentru viața și liniștea popoarelor, pentru destinele civilizației umane, demonstrează încă o dată și cu o deosebită forță vocația de pace și colaborare a României, ilustrează consecvența și fermitatea cu care partidul și statul nostru militează pentru lichidarea factorilor de încordare, tensiune și conflict din viața internațională, pentru făurirea unei lumi fără arme și fără războaie. Această strălucită inițiativă se înscrie în mod organic pe linia orientărilor principale cuprinse în Programul partidului nostru, ilustrînd cu pregnanță deplina unitate dintre politica internă și politica externă a României, realismul și înalta principialitate, dinamismul, caracterul constructiv și profundul umanism proprii întregii politici și activități promovate de Partidul Comunist Român, sub conducerea secretarului său general.

Noua inițiativă de pace a tovarășului Nicolae Ceaușescu se bucură de un larg ecou internațional, fiind apreciată ca o grăitoare expresie a dorinței de pace și colaborare a României socialiste, a înaltei sale responsabilități față de destinele omenirii. Personalități politice de prim rang, publicații de prestigiu, agenții de presă, posturi de radio și televiziune din diferite țări ale lumii, dau o înaltă apreciere inițiativelor și propunerilor României, ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, evidențiază claritatea și realismul acestor propuneri, cutezanța și

caracterul lor echilibrat, concordanța deplină a inițiativelor românești cu interesele vitale ale tuturor popoarelor, ale întregii umanități. Un deosebit interes a suscitat Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste în cadrul sesiunii Adunării Generale a O.N.U., al reuniunii general-europene de la Madrid, ca și al altor forumuri internaționale.

Expresie a celor mai puternice sentimente ale poporului român, Apelul Frontului Democrației și Unității Socialiste jalonează cu claritate, pe baza analizei situației internaționale actuale, căile de soluționare a problemelor grave care confruntă omenirea, formulează un ansamblu de propuneri și măsuri menite să asigure oprirea cursei înarmărilor, trecerea la acțiuni practice de reducere a cheltuielilor, efectivelor militare și armamentelor, de apărare a libertății și independenței popoarelor, gar grav amenințate de actualul curs al vieții mondiale.

Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România, dând glas aspirațiilor supreme ale întregului nostru popor, a adoptat în unanimitate documente de o deosebită însemnătate menite să contribuie la împlinirea dezideratelor de pace ale tuturor națiunilor lumii. Astfel, cunoscând marea prestigiu de care secretarul general al partidului, președintele României se bucură pe arena internațională și pornind de la ecoul strălucit al mișcării de masă pentru pace pe care România a lansat-o în ultima perioadă din inițiativa președintelui nostru, Marea Adunare Națională a împuternicit pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, pentru a se adresa tovarășului Leonid Ilici Brejnev, secretar general al C.C. al P.C.U.S. președintele Sovietului Suprem al URSS și președintelui Statelor Unite ale Americii Ronald Reagan, celorlalți șefi ai statelor semnatare ale Actului final al Conferinței pentru cooperare și securitate în Europa, în vederea opririi amplasării de noi rachete cu rază medie de acțiune, pentru retragerea celor existente, pentru o Europă fără arme nucleare.

În hotărârea adoptată, Marea Adunare Națională și-a exprimat deplina convingere că, în aceste clipe de mare responsabilitate pentru destinele înseși ale umanității, intervenția directă, personală a tovarășului Nicolae Ceaușescu pe lângă conducătorii Uniunii Sovietice, ai Statelor Unite ale Americii precum și al celorlalte popoare semnatare ale Actului de la Helsinki, expunerea detaliată a considerentelor și propunerilor României s-au bucurat

de o largă apreciere pe arena internațională.

Pornind de la faptul că în actuala situație internațională nu există problemă mai importantă decât aceea de a opri cursa înarmărilor, de a pune capăt politicii de încordare, de a face totul pentru înfăptuirea dezarmării, Apelul Marii Adunări Naționale a Republicii Socialiste România către parlamentele, guvernele și popoarele țărilor europene, ale Statelor Unite ale Americii și Canadei a arătat că obiectivul central, cel mai arzător, care stă în fața tuturor popoarelor, de pe continent îl constituie oprirea amplasării de noi rachete cu rază medie de acțiune, trecerea la reducerea substanțială, de o parte și de alta, a acestor armamente, a armamentelor nucleare, eliberarea totală și definitivă a Europei de arma atomică.

Apelul Marii Adunări Naționale a exprimat încă o dată voința României de a o susține și a lua parte la orice acțiuni constructive menite să pună capăt agravării situației politice pe continent, să ducă la accelerarea procesului de dezarmare și în primul rând de dezarmare nucleară. În acest spirit Marea Adunare Națională a împuternicit guvernul român să întreprindă tot ce este necesar pentru a-și spori contribuția la eforturile generale de dezarmare, destindere și pace pe continent, la succesul tratativelor privind oprirea amplasării și dezvoltării, precum și lichidarea armamentului cu rază medie de acțiune, la realizarea unei Europe unite și pașnice.

Problemele dezangajării militare și dezarmării, ca elemente esențiale ale securității și păcii pe continentul nostru, trebuie să-și găsească o rezolvare corespunzătoare în cadrul procesului Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa. Pornind de la aceasta, România acționează împreună cu celelalte state - în cadrul reuniunii de la Madrid pentru rezultate cât mai bune în direcția destinderii, cooperării și securității în Europa. Tara noastră se pronunță pentru convocarea unei conferințe europene de întărire a încrederii și dezarmare, precum și pentru a se asigura continuitatea reuniunilor consacrate securității și cooperării în vederea înfăptuirii neabătute ca un tot unitar, a documentelor semnate la Helsinki.

În cadrul eforturilor generale pentru securitate și colaborare în Europa, România acordă o deosebită atenție situației din Balcani, considerând că este necesar să se acționeze cu hotărâre pentru dezvoltarea încrederii și colaborării în această zonă, pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a bunei vecinătăți și coope-

rării pașnice fără arme nucleare și baze militare străine. Sînt întrunite condiții prielnice pentru ca țările din regiunea Balcanilor să inițieze și să desfășoare cu succes largi acțiuni în această direcție, interesul lor și al păcii în Europa și în lume.

România se pronunță ferm pentru trecerea la reducerea cheltuielilor militare, la reducerea armamentelor. Se impun, în acest sens, înghețarea cheltuielilor militare la nivelul anului 1981 și reducerea treptată, în următorii ani a bugetelor militare cu cel puțin 10% pînă în anul 1985.

Vădînd un accent și înalt simț al rîspunderii față de prezentul și viitorul națiunii române, față de destinele întregii umanități, gîndirea secretarului general al partidului se constituie într-o vibrantă și convingătoare pledoarie pentru informarea opiniei publice asupra consecințelor și primejdiiilor uriașe pe care le generează cursa frenetică a înarmărilor. Ar fi o greșală de neiertat să se creeze popoarelor iluzia că pot trăi în liniște și siguranță în condițiile acumulării vertiginoase a unor imense stocuri de arme de exterminare în masă. Popoarelor trebuie să li se arate deschis realitatea pentru a înțelege dimensiunea reală a pericolelor cărora le sînt expuse și a acționa în mod hotărît, unindu-și eforturile și energiile, în vederea eliminării lor pe calea interzicerii și distrugerii efective a armamentelor existente.

Strălucită realizare a acordului dintre gînd și faptă, concepția secretarului general al partidului, asupra apărării păcii și dezarmării, analizele și concluziile sale inspiră și călăuzesc acțiunile practice întreprinse de România, constituie însuși firul conducător al politicii externe a partidului și statului nostru. Semnificația plenară a acestei concepții dinamice și cuprinzătoare este ilustrată de numeroasele și variatele inițiative și propuneri concrete referitoare la dezarmare și pace prezentate de România la Națiunile Unite, în diverse organisme de specialitate și în alte foruri internaționale. Urmărind consecvent obiectivul primordial al dezarmării generale, propunerile românești îmbrățișează toate aspectele esențiale ale problemei încetării curselor înarmărilor și înfăptuirii dezarmării cum sînt: abolirea și distrugerea armelor nucleare și a celorlalte arme de nimicire în masă; lichidarea bazelor militare străine; retragerea trupelor de pe teritoriile altor state; reducerea treptată a efectivelor, forțelor armate; încetarea oricăror demonstrații de forță, a manevrelor militare în apropierea frontierelor naționale ale altor țări, a manevrelor de mare anvergură, a oricăror acțiuni ce pot genera tensiune și neîn-

credere între state; încheierea unui acord general - european, la care să ia parte toate statele participante la Conferința de la Helsinki, conținând angajamentul renunțării la forță și la amenințarea cu forță, lichidarea scindării omenirii în blocuri militare, crearea de zone de pace și colaborare lipsite de arme nucleare.

În numele vieții, al rațiunii, poporul român însuflețit de inițiativele de pace ale secretarului general al partidului, este ferm hotărât să-și aducă și în viitor întreaga contribuție la înlăptuirea idealurilor și aspirațiilor supreme ale omenirii de a trăi în colaborare, înțelegere, într-o lume a păcii și progresului.

Din activitatea casei de comerț Hagl Constantin

dr. Ileana Petrescu

Casa comercială Hagl Constantin Pop din Sibiu a fost prezentă și dominantă în viața economică a Tariei Românești timp de mai bine de o jumătate de veac, începând cu 1770 și pînă în către mijlocul secolului al XIX-lea.

Data fiind importanța acestor case comerciale în lărgirea pieței interne românești, în intensificarea exportului, precum și în introducerea unor practici comerciale înaintate, trebuie considerată ca o fericită întîmplare păstrarea bogatei sale arhive¹ și, mai ales, perspectiva apropiatei sale intrări în circuitul științific.

Deși materialul documentar a fost prelucrat doar parțial, cercetarea unora din scrisorile originale emise de oamenii de încredere din Oltenia ai lui Hagl Constantin Pop permite o cunoaștere mai amănunțită a activității economice desfășurate de către aceștia, conturînd totodată și anvergura afacerilor inițiate în primele decenii ale secolului al XIX-lea de cunoscuta casă de comerț sibiană.

Se știe² că, înființată de Hagl Petru Luca, firma din Sibiu a devenit o mare întreprindere comercială și bancară sub conducerea lui Hagl Constantin Pop, ginerele fondatorului, începînd cu 1777 și pînă la moartea lui, în 1808. Chiar după această dată, deși casa de comerț a trecut sub conducerea lui Stan Popovici (unul din cei mai vechi și mai devotați oameni ai firmei), afacerile au continuat să aducă beneficii, datorită bunei organizări din timpul cînd la conducere se afla Constantin Pop, precum și prestigiul pe care și-l cîștigase printre negustorii și bancherii din Viena, Graz, Pesta, Trieste, Semlin, Belgrad, Zagreb, Fiume, Constantino-pol. După ce Zenobie sau Zamfirache, fiul lui Hagl Constantin Pop, a preluat conducerea firmei din Sibiu, el a continuat să se ocupe cu afacerile de comerț, dar s-a interesat îndeosebi de operațiunile de bancă, începute de tatăl său, înființînd o sucursală la Viena, unde a și ajuns director la banca de stat³.

În afară de interesul pe care îl prezenta Oltenia ca sursă de materii prime și piață de desfacere al unor produse importate din țările occidentale, legăturile casei de comerț sibiene cu aceas-

tă provincie se datorau și originii oltene a lui Hagi Constantin Pop, origine la care nu numai acesta, dar și fiul său Zenobie ți-neau în mod deosebit. Adresându-se lui Vasile vameșul de la Rîmnicu-Vîlcea, în legătură cu un proces pentru moșia Giormane din județul Dolj, Hagi Constantin Pop îi scria: "Si eu sînt pămîntean de acolo din Oltenia și totdeauna mă protimisesc pămîntean și moșnean, dară nu străin cum arăți d-ta, că eu acea moșie și moară pentru aceasta o țin și am cumpărat-o, ca să nu părăsesc locul strămoșilor mei. Ci de nu sînt eu acolo, poate norocirea ~~vramit~~ vreunui copil al meu va fi de va trăi acolo și a stăpîni moșia aceea"⁴. La rîndul său, Zenobie a cerut și a primit, în 1817 un atestat din partea Divanului I al Craiovei "ca să-l albească spre bună dovadă către înalta împărătească austriatică (sic) stăpînire, spre a fi știut și cunoscut neamul". În atestat, Divanul precizează că "răposatul Hagi Constantin Pop, tatăl domniei-sale, s-au tras de viață de aici, din Craiova, precum și maica domniei - sale, soția răposatului, tot asemenea. Hagi Constantin Pop este rudenie cu boierii Murgășani, iar soția d-lui să rudește cu boierii Jieni de aici, familii cinstite și blagoslavnice; are și moșie în jud. Dolj, hotarul deosebit al d-sale, anume Giormanul, aproape de Craiova; mai are și un loc de casă și alte acarături în Craiova"⁵.

Hagi Constantin Pop și, apoi, fiul său Zenobie au avut în Oltenia mai mulți agenți permanenți. Pe lângă cei cunoscuți pînă acum în istoriografia noastră, adică Nicolită Iovipale la Rîmnic, Cîrstea Crăciun și Mihai Tudoran, la Craiova, au mai existat și alții: Dimitrie Stan Popovici, Vasile Pavlovici, Ion Cernătescu, Dumitru Minovici și Andrei Gheorghiu, la Craiova, și Ioan D. Crătinoglu, la Rîmnicu-Vîlcea⁷.

Dintre ei, Dimitrie Stan Popovici și Dumitru Minovici au continuat să mențină relații de afaceri, în special bancare, cu Zenobie și după 1836, dată la care, după cum afirma A. Oțetea, bazat, desigur, pe documentele depistate pînă atunci, firma ar fi fost lichidată⁸. Fiecare din cei doi agenți comerciali craioveni interveneau, separat, la casa Constantin Hagi Pop din Sibiu, în februarie 1838, pentru facilitarea unor schimburi monetare⁹ (asupra cărora vom reveni). Aceste noi documente dovedesc că firma sibiană continua să existe, cel puțin doi ani după data presupusei lichidări.

Adepti ai comerțului modern, Constantin și Zenobie Pop, trecînd de la comerțul local la un amplu comerț de export și la operațiuni financiare internaționale, au avut grijă să-și formeze

reprezentanți și agenți capabili și de încredere într-o vreme când nu existau școli speciale în acest scop. Din scrisorile cercetate de noi rezultă că, destul de frecvent, membrii aceleiași familii le reprezentau interesele de afaceri în diferite orașe, unele chiar de peste granița. În această situație se gaseau majoritatea agenților lor din Oltenia: Nicolae, fratele lui Ion Cernatescu, era la Pesta; Stamate, fratele lui Ioan D. Crătinoglu, la Viena; Ioniță fratele lui Dumitru Minovici, chiar la centrul firmei, în Sibiu; Gheorghe Mihail, tatăl lui Andrei Gheorghiu, la Pitești¹⁰.

Activitatea reprezentanților firmei Pop în Oltenia s-a materializat în comerțul de lână, seu, piei, cordovane, scumpie, animale, produse care erau exportate din Tara Românească. Al doilea mare obiectiv al preocupărilor casei comerciale sibieni l-a constituit importul mărfurilor fabricate în apus, ca, în cele din urmă, să se ajungă la comerțul valorilor mobiliare, fenomen caracteristic dezvoltării capitalului comercial. În perioada acumulării primitive și a formării capitalului comercial în țara noastră, tranzacțiile încheiate de casa Constantin Hagi Pop, inclusiv de către agenții săi din Oltenia, atestă progresele comerțului și ale tehnicii comerciale.

A. Exportul

Comerțul cu lână, practicat încă de la primele începuturi ale casei comerciale sibieni, atinsese în ultimele două decenii ale secolului al XVIII-lea un volum care situa firma Pop în fruntea exportatorilor acestui produs¹¹. Din materialele studiate de noi rezultă că și în perioada următoare lina a continuat să reprezinte una din mărfurile principale de export. De la 17 iulie - 28 august 1819, Dimitrie Stan Popovici și Vasile Pavlovici trimiteau din Craiova la Sibiu 71 saci cu 14.555 ocale lână¹². Aflat la București pentru prospectarea pieței, în vederea orientării mai bune a afacerilor, Ioniță Minovici înștiința casa Constantin Pop, la 29 mai 1829, că a luat legătură cu chir Chiriac pentru lână și că, deși prețul lînii a urcat la 2 lei ocaua, din cauză că în iarnă muriseră multe oi, acesta l-a dat asigurări ferme că se vor strânge 10.000 ocale lână din Oltenia spre a fi trimisă la Sibiu¹³. La 18 iunie, același Ioniță Minovici expedia tot acolo alte 558 ocale "cu lână de tăbăcle", prin Lazăr și Gheorghe Timbăruș¹⁴.

În anii următori, Dumitru Minovici a preluat sarcina strîngerii și expedierii lîinii din Oltenia la Sibiu. El cerea, de pildă, la 25 iunie 1843, fratelui său, Ioniță, să-i trimită din Sibiu 5-6 care la Călimănești, pe care să le încarce și să i le expedieze cu "lîna care-i gata pregătită"¹⁵, pentru ca, la 17 februarie 1834 să-i mai facă roșt fratelui său de alți 52 saci cu lîna¹⁶.

În general, lîna era arvunită din toamnă sau iarnă prin avansuri pentru vara următoare, cînd socotelile erau încheiate, după prețurile cîrute. O modalitate nouă de achiziționare a acestui produs l-a constituit contractul. Adresîndu-se din Craiova casei Constantin Pop din Sibiu, la 7 februarie 1833, Dumitru Minovici, asigură că lînarii, care executau un contract, erau cu lîna aproape gata, spălată, și că urma să angajeze tot pe bază de contract și "cîțiva scăunași" pentru a-i furniza un stoc sporit de lîna peste vară¹⁷.

Lîna era exportată de casa sibiană la Viena și Pesta, mai rar prin Orșova, și, de regulă, prin Cîineni.

Un capitol important în comerțul casei Pop l-a constituit seul, de a cărui colectare și expediere prin Turnu-Roșu s-a ocupat, în Oltenia, mai ales Ion Cernătescu. La 8 decembrie 1828 el expedia unui Matelași Kloss la Pesta, prin Sibiu, o mare cantitate de seu de capră¹⁸, pentru ca, în ianuarie și octombrie 1829 să trimită ~~arvunită~~ în același loc alte 52.000 ocale seu¹⁹. În ianuarie 1836, Dimitrie Stan Popovici aducea personal 375 măzi de seu destinat tîrgului din Sibiu²⁰. Ca și la lîna, achiziționarea seului se efectua prin arvunirea mărfii, plătindu-se contravaloarea ei, fie avansînd jumătate din bani în toamnă, cealaltă jumătate achitîndu-se la ridicarea seului, fie plătindu-se o mică sumă ca avans, alta - pînă la jumătatea prețului total la ridicarea mărfii, din zalhanale, iar cealaltă jumătate "peste două luni"²¹. Transportul și vama erau plătite în județul Vîlcea: transportul, în general, la Călimănești, și vama la Turnu-Roșu de către agenții din Sibiu ai casei Constantin Pop.

Strîngerea pieilor, produs solicitat ~~pentru~~ intens la export, era încredințată, în mod practic, tuturor agenților din Oltenia ai casei Pop. Se achiziționau piei de capră, de ied, de vacă și de iepure, tăbăcite, precum și cordovane, ultimele avînd și lustru. La 6 mai 1800, Mihai Tîrorean expedia la Sibiu cordovane în valoare de 25.731 lei²², Dimitrie Stan Popovici și Vasile Pavlovici, 3000 piei, la 21 iunie 1814²³. În 1829, în mai multe rînduri, Gh. Mihail îl anunța la Craiova pe fiul său, Andrei Gheorghiu

că a tăbăcit la Pitești pieile strinse din Oltenia și că, pentru expedierea lor la Sibiu, s-a adresat lui Dincă Capitanovici²⁴. La 23 aprilie 1829, sosit la Călimănești, Ioniță Minovici a luat în primire spre a le duce la Sibiu 880 teancuri de cordovane, venite de la Craiova, din care 540 erau ale lui Velea Pavlovici, iar restul ale casei Constantin Pop²⁵. Peste două luni, frații Ioniță și Dumitru Minovici trimiteau la Sibiu alte 250 teancuri de cordovane²⁶. La 28 iunie 1829, Ioniță Minovici a încheiat la Craiova "tîrgul cu pieile de vacă a 28 lei perechea, însă 180 piei marfă de suhat, bună și aleasă", pe care în cîteva zile le-a încărcat la Călimănești, plecînd cu ele la Sibiu²⁷. Frații Minovici aprovizionau casa de comerț sibiană din 1829 pînă în 1834 nu numai cu cordovane, ci și cu piei de iepure, de capră și lezi, cu păr, cu rogojini și funii. În iunie 1832, Dumitru Minovici a investit întregul capital pe care-l avea în casă, 25.000 lei, în cordovane²⁸. Procedul de achiziționare al pieilor a rămas identic cu cel întrebuintat la lînă și seu: arvuna. Marfa ^{era} expediată, în general, pe la Turnu - Roșu și Riul Vadului, dar și pe la Orșova (Ion Cernătescu). În afară de Pitești, unde Gh. Mihail se ocupa cu tăbăcitul pieilor achiziționate de riul său, Andrei Gheorghiu, ceilalți agenți le lucrau fie la Ișalnița, fie la Preajba²⁹. Mihai Tudoran, în martie 1830, anunțînd casa Constantin Pop din Sibiu că expediază prin Orșova "mișinile, cordovanele și țepocii", plătea vama la Craiova "că așa este obiceiul", spre deosebire de ceilalți reprezentanți ai firmei. Cu aceeași ocazie, el dădea și cîteva relații interesante. Astfel, constata că, în timp ce mărfurile s-au scumpit la Viena, prețurile din Craiova erau stabile. Remarca, totodată, calitatea pieilor din țară: "cordovanele de Craiova văz că s-au vîndut la Pesta, dar cele de la Vidin stau". Din cele 954 turale de piei (cordovane, "mișini", de miei, de lezi, de țapi și "cordovane proaste"), Mihai Tudoran trimitea la Sibiu 350, iar restul de 604 turale, la Orșova, de unde urmau să fie expediate mai departe, la Pesta. El comunica și prețurile fiecărei turale: 18,60 lei, cea de cordovane; 7,60 lei, mișina; 4 lei, cea de miel; 10 lei, cea de ied; 24 lei cea de țap și 9 lei, cea de "cordovane proaste"³¹.

Cordovanele se lucrau cu scumpia, care era foarte căutată. Casa Pop își asigura mari cantități de scumpie nu numai pentru prelucrarea pieilor sale, dar și pentru export. La 6 mai 1800, Mihai Tudoran a achiziționat din Craiova scumpie în valoare de 1885 lei³². La 19 noiembrie 1819, Dimitrie Stan Popovici și Vasile Pavlovici expediau la Sibiu, pentru a fi exportate, 8365 ocale

scumple aflate în 97 de saci³³. În 1829, atât Ion Cernătescu cât și Gheorghe Mihail se arătau îngrijorați în privința cantităților de scumple strânse, și cereau, primul la Sibiu, cel de al doilea la Craiova, alte stocuri de scumple, în lipsa cărora, explicau ei, "sânt pieile în pericol"³⁴.

fiind Casa Pop mai făcea comerț și cu animale, exportul de rîmători cel mai frecvent pînă la pacea de la Adrianopol, desigur din cauza monopolului turcesc asupra celorlalte animale. Din 1820-1829 documentele atestă o preocupare continuă a agenților lui Pop din Oltenia în legătură cu aceasta. Astfel, la 11 ianuarie 1820, asocia-tul oltean al casei sibiene era Dimitrie Bibescu. Prin intermediul logofătului Stefan Golumbeanu el a trimis în cîteva rînduri la Sibiu rîmători "ținuți pe porumb", foarte căutați pe piața sibiană³⁵. Ion Cernătescu expedia porci la Sibiu prin omul său de încredere, Rădu-canu, în mod regulat din 1828-1830. Numai pentru un singur transport de rîmători, la 17 martie 1829, casa sibiană îi datora 6264 lei și 20 parale³⁶. În același an, la 28 iunie, Ioniță Minovici, aflat la Craiova, aștepta încuviințarea casei sibiene ca să poată încheia un contract de tovarășie cu Iordache Gioroceanu pentru 1500 porci, din care, pînă la acea dată, el și strînsese 500 de capete³⁷.

În 1829, pînă la moartea sa, în luna iunie, Andrei Gheorghiu a achiziționat 238 de cai pentru armata rusă de sub comanda generalu-lui Geissmar, cumpărați prin oamenii săi de încredere: Carapanu, Petrache Obedeianu, Manuc Simion și alții. Andrei Gheorghiu avea să primească pentru acești cai 33.430 lei de la Geissmar. El rămăsese dator celor care strînseseră caii alți 21.380 lei³⁸. În această împe-jurare trebuie subliniat faptul că agenții casei Pop, bine instruiți, știau să prindă orice ocazie care se prezenta pentru o afacere.

B. Importul în Oltenia, comerțul de tranzit și comisioanele

Importul, comerțul de tranzit și comisioanele constituiau obiectul unor preocupări permanente ale agenților casei Constantin Pop în Oltenia. De la Sibiu le erau trimise spre desfacere următoa-rele mărfuri: mobilă, postavuri, pînzeturi de Banat și de Ardeal, pălării, hîrtie de Sibiu, "apa acră", fier, fierăstraie de joagar (pentru județul Vilcea), geamuri, coase, tacîmuri, arme, pește, cașca val. O cantitate însemnată din mărfurile din import erau mult soli-citate pentru desfacere în tîrgul Rîurenilor de Ioan D. Cratinoglu, Dimitrie Stan Popovici și Dumitru Minovici³⁹.

Bumbacul, zahărul, cafeaua, condimentele și mirodeniile erau aduse de casa sibiană din Orient. O parte din bumbac și din zahăr erau reexportate, după cum rezultă din corespondența lui Mihail Tudoran, care - în mai 1800 - trimitea la Sibiu, în scopul mai sus amintit, bumbac în valoare de 17.759 lei⁴⁰. La 4 iunie 1829, Dumitru Minovici a încărcat la Rîmnic un car cu zahăr, avînd promisiunea unui Tache Isprăvnicelul să-l ajute ca să treacă marfa prin vamă, spre Sibiu⁴¹.

Un volum important, în cadrul importului, îl ocupau mărfurile trimise din Viena și Pesta în tranzit prin Sibiu, așa cum rezultă din corespondența lui Dimitrie Stan Popovici și Ioan D. Cratinoglu, din august-septembrie 1834, dată la care cei doi agenți se informau la casa sibiană pentru a afla dacă le-a sosit "marfa tranzit" așteaptă pentru târgul din Rîureni⁴².

Tot prin sistemul tranzitului casa Pop exercita o bună parte din comerțul de comision. De pildă, la 14 ianuarie, 28 iunie și 9 decembrie 1835, Dumitru Minovici cerea sprijinul casei sibiene pentru "unchiul" Manciu care voia să știe la ce preț se vindeau la Sibiu și la Pesta seul de capră, pieile de bou și de vacă, porcii; dorea să se găsească cumpărători pentru cireada de vaci a lui Nenciu Dicu; trimitea pe omul lui Manciu Hagi Tolea să vîndă porcii stăpînului; avea nevoie să i se facă rost de "cai buni, o pereche negri și o pereche murgi, închiși" pentru președintele Cominaru din Craiova⁴³. Dimitrie Stan Popovici solicita să i se trimită din Sibiu un ceas pentru un Sterlopol⁴⁴. Cele mai însemnate comisioane erau făcute, pentru boieri. La 12 august 1832, Dumitru Minovici comanda la Sibiu, prin fratele său ~~Mihail~~ Ioniță, o căruță pentru stolnicul Dincă Mireanu și mobile pentru Catinka Murgășanca: "două canapele, 12 scaune, o masă mare rotundă, două mese mici care se deschid, două scaune mici pentru canapele, toate să fie de nuc, canapelele învelite în damasc, să fie după modă", ori să le comande, ori să le la de gata, interesîndu-se "la chîr Nicolici Popa de mobilele ce le-a adus Nicola Dumba pentru domnul Racoviță". Se referă și la căleasca lui treti ~~ingaz~~ lofofăt Stefan Pastramagiu, directorul vămilor din Oltenia, care - ținînd seama a cărei proprietate era - nu mai trebuia să fie trimisă vameșilor de la Cîlneni, ci direct lui Ocnaru (unul din oame-nii de încredere ai agenților firmei, care activa la Rîmnicu-Vilcea)⁴⁵. În același an, Dumitru Minovici îl mai întreba în scris pe Ioniță, fratele său, dacă au sosit de la Viena la Sibiu cele două călești comandate, una, îmbrăcată în postav, pentru baronul Hris-

tofor Sachelarie, din Sibiu, alta, vopsită, "pentru un cavaler din Craiova care se însoara și îi trebuie acum"⁴⁶.

Deosebit de interesant pentru a stabili amploarea afacerilor și legăturile comerciale ale agenților din Oltenia al casei Pop este inventarul întocmit de Ioniță Minovici pentru mărfurile aflate în prăvălia ținută de Andrei Gheorghiu, inventar efectuat după decesul acestuia. Din cercetarea lui rezultă că avea în comision următoarele mărfuri: "7.262 oca flier prost turcesc și 563 oca cafea" ale lui Hagi Moscu din București; 2 colete cu ceal rusesc de 58 oca ale lui ~~Hristodor~~ Hristea P. Sordoni; 1 butoi și 5 lăzi cu sticle de vin roșu ale lui Dumitrașco Popovici; "14 buți cu șvalyer ches de 47o2 ocă, 1 cutie cu indigo ale casei Constantin Hagi Pop; 22 teancuri cu 1o86 saci de pinza ale baronului Hristodor Sachelarie din Sibiu; 3 teancuri cu "saci cu păr mari" ai lui Nicolae Sachleru. În păstrare, în prăvălia lui Andrei Gheorghiu s-au mai găsit la inventar și 3 colete cu marfă în magazie și "un grop pecetluit cu galbeni în casă".

Pe lângă comisioanele încasate pentru aceste servicii, casa Pop, inclusiv agenții săi care activau în Oltenia, își creaseră prin ele relații utile pentru reușita afacerilor. Din corespondența lui Dumitru Minovici, datată 12 august 1832, ca și din cea a lui Ioan D. Cratinoglu, din 11 decembrie 1834, se evidențiază regimul preferențial de care se bucurau din partea vameșilor Aron și, respectiv, Iordache Capeleanu de la Cîineni, care nu numai că-i ajutau la trecerea mărfurilor fără nici o greutate dintr-o parte în alta a Carpaților, dar le transmiteau cu rapiditate și scrisorile de la și pentru Sibiu⁴⁷. Aflat la Craiova, cum s-a arătat mai înainte, pentru inventarul prăvăliei deținute de Andrei Gheorghiu, Ioniță Minovici îl informa, la 28 iunie 1829, pe Zenobie Pop că venit în oraș, îndată după lupta de la Cioroiu, generalul Geissmar, scrie I. Minovici, "m-au chemat de am fost la ecșelenția sa, ca să mă întrebe de am trebuință de ceva, eu am mulțumit și i-am zis că, de voi avea, voi îndrăzni a face rugăciune"⁴⁸. Desigur că generalul rus era interesat să mențină cele mai bune raporturi cu casa Pop, prin intermediul căreia procurase cai, după cum am văzut, arme și probabil și alte produse pentru el însuși și pentru armată. La recomandăția expresă a lui Zenobie Pop, la 14 ianuarie 1835, Dumitru Minovici îi mărturisea fratelui său Ioniță, că s-a prezentat prezidentului Cominaru din Craiova și că, de atunci, acesta îl avea mereu în casa

lui și - după cum arăta emitentul - "ori ce-l face trebuință toate prin mine se fac"⁴⁹.

C. Afaceri cu valori mobiliare

Casa Constantin Pop a practicat, pe lângă comerțul de export-import, o suită de ~~afaceri~~ afaceri bănești, ca: afaceri de schimb și de depozite, transfer de monede, vânzare pe credit, împrumut, făcând uz și de polițe⁵⁰.

Astfel, la 2 august 1829, Ion Cernătescu i se adresa din Craiova lui Zenobie Pop în legătură cu 11.750 florinți ce-i fuseseră trimiși emitentului de fratele său Nicolae, aflat la Pesta, și pe care destinatarul urma să-i trimită la Turnu-Roșu printr-un om al său de încredere. Cu același prilej, Ion Cernătescu îl mai ruga pe Zenobie să-i schimbe lui Nicolae, fratele său, 600 galbeni, necesari fraților Cernătescu pentru a-i încredința unui chir Grigore, care mergea la Lipsca după măr-
ră⁵¹. Dumitru Minovici îl solicita frecvent pe fratele său Ioni-
ță, între 1832 și 1838, pentru a-i facilita depunerile de florin-
ți în banca de la Viena, unde cei doi frați aveau partidă sepa-
rată⁵².

Dimitrie Stan Popovici era cel mai activ agent al lui Pop în ceea ce privește transferul de monede. La 15 noiembrie 1832, el trimitea casei sibiene 3573 sfanțihi, rugându-l pe Zenobie Pop să-i convertească în florinți, o parte din bani urmînd să i se înmineze "în socoteala noastră", indică el, lui Marcu Nicolici, la Viena, iar altă parte să i se dea, tot acolo, lui ~~Mihail~~ Mihel Tischler. Același demers a fost repetat la 6 și la 16 decembrie 1832⁵⁴. Tot el trimitea, la 15 august 1833, lui Zenobie Pop 5660 sfanțihi și taleri, 140 galbeni olandezi și un bilet de 5 florinți argint, cu rugămintea de a ri introduși (în "societatea noastră") la Viena, alți 2000 florinți. Tine să precizeze: "Iar cu galbenii, ce voi face este bun făcut căci sfanțihi nu am mai putut găsi a-i schimba"⁵⁵. În schimbul de monede casa Pop avea o auto-ritate recunoscută, fapt reliefat de scrisoarea aceluiasi Dimitrie Popovici, care trimitea de la Turnu-Roșu, unde se afla, în lazarot trei "prietenii" la Sibiu, pentru a li se schimba în bancnote, dar și în aur, următoarele sume de bani: 1. D. Popovici (deci pentru emitentul scrisorii), 12,444 1/2 sfanțihi (cu rugămintea dacă prin de un preț mai bun, să-i schimbe pentru galbeni; 2. Niță Grigoriu 6000 sfanțihi; 3. Chiriac Popa Anghel, 10.068 sfanțihi⁵⁶.

Un alt agent, Ioan D. Cratinoglu, îi trimitea, la Viena, fratelui său Stamate, prin mijlocirea casei Pop din Sibiu, șase galbeni venețieni⁵⁷. O dovadă grăitoare a formei de vânzare pe credit oferă scrisoarea datată 9 noiembrie 1834, prin care Dumitru Minovici îl anunța pe fratele său Ioniță, la Sibiu, că s-a întors sănătos la Craiova, "acasă - scrie el - cu marfa; vânzarea este prea bună, pînă astăzi am desfăcut din marfă cu bani gata 200 de galbeni și, deosebit, am dat fără bani (subl.ns.) [marfă în valoare de] 400 galbeni tot la oameni siguri"⁵⁸.

O altă formă de comerț cu valori mobiliare, practică curent de agenții firmei siblene din Oltenia, era polița. În tranzacțiile încheiate cu parteneri din localități îndepărtate ei preferau folosirea poliței în locul banilor în numerar, care ar fi trebuit trimiși, uneori la Sibiu, alteori la Pesta și Viena, ceea ce comporta anumite riscuri și pierdere de timp. La 14 octombrie 1832, Dumitru Minovici, avînd o afacere cu cordovane cu un Goga, plecat la Viena, îl ruga pe fratele său Ioniță de la Sibiu să-l achite lui Goga contravaloarea mărfii, "băgîndu-i prin polițe la Viena, iar noi de aici [din Craiova] vom îngriji de-i vom băga dumitale". Același agent solicita casei siblene, în februarie 1833, să-l crediteze cu 2000 florini, care să fie trimiși la Cîineni, în primirea lui Marcu Nicolici; prin acest Marcu, Dumitru Minovici trimitea o poliță în valoarea banilor creditați, pe care casa Pop urma s-o îndrepte la Viena⁶⁰.

Polița reprezenta și o formă de asigurare a banilor împrumutați. În acest sens, Dumitru Minovici informa casa Pop, la 23 iunie 1836, că a obținut cu multă greutate semnarea unei polițe de către Catinea Bibeasca pentru cei 40 de galbeni împrumutați de Iancu Bibescu⁶¹.

Toate aceste forme variate și moderne de comerț, la timpul respectiv, denotă priceperea lui Constantin și Zenobie Pop de a-și conduce afacerile, dar și de a-și fi recrutat și de a-și fi format oameni inteligenți, cu mare experiență, în operațiuni comerciale complexe și delicate.

Cu toate lacunele informației (pînă cînd vom putea cerceta întregul fond al Casei Hagî Constantin Pop), datele de mai sus pot totuși edifica asupra orientării, genului și volumului afacerilor din Oltenia ale uneia din cele mai cunoscute firme comerciale românești, atestînd maturizarea procesului de dezvoltare al pieței unice interne românești.

N O T E

1 Constituită din registre comerciale, copierul actelor expediate în limbile română, greacă, germană, franceză, și italiană, și scrisorile originale adresate firmei, această arhivă, neinventariată, a fost parțial folosită, pe vremea când se afla la Academia R.S.România, de D.Z.Furnică, în cele două volume: Din istoria comerțului român la români, 1593-1855, București, 1908, și Documente privitoare la comerțul românesc, 1931, de N.Iorga, în Studii și documente, vol.VIII, XII și XIII, și de A.Ōțetea, Casa de comerț Hagl Pop din Sibiu și rolul ei în dezvoltarea comerțului din Tara Românească, în Comunicări și articole de istorie, 1955, p.29-44, și idem, Pătrunderea comerțului românesc în circuitul internațional (în perioada de trecere de la feudalism la capitalism), București, 1977, Ed.Acad.R.S.România.

Recent, Direcția generală a Arhivelor Statului din București a preluat acest prețios fond documentar, aflat acum în curs de inventariere. Mulțumim pe această cale tov.V.Arimia și Gina Dragomir pentru bunăvoința de a ne fi pus la dispoziție o parte din materialul prelucrat, pe care-l folosim în articolul de față.

2 A.Ōțetea, Pătrunderea comerțului românesc în circuitul internațional (în perioada de trecere de la feudalism la capitalism), București, 1977, Ed.Acad.R.S.România, p.119-122).

3 Ibidem, p.121.

4 Ibidem, p.119.

5 Arh.St.Craiova, Pref.Dolj, inv.21/1837, f.2. Originalul atestamentului (semnat de Const.Suțu, biv vel spătar, fost caimacam al Craiovei, Coriv Brăiloiu, Dimitrie Bibescu, Dimitrie Brăiloiu, Ioan Vlădoianu, Const.Ōtetelișanu și Scarlat Minulescu) s-a pierdut în 1828, "în Sibiu, la primejdia rocului ce s-au întâmplat maică-sii" (ibidem, f.3). De aceea, în 1837, i s-a dat o copie lui Zenobie după atestatul original.

6 A.Ōțetea, op.cit., p.121.

7 Arh.St.București, fondul Hagl Constantin Pop (în continuare se va cita: H.C.P.), pach.XXXII, XL, CXXX, CXXVI, CLVII.

8 Vezi A.Ōțetea, op.cit., p.121.

9 Arh.St.București, H.C.P., CXXVI/28, CLVII/519.

10 Ibidem, XXXII/137, XL/338, CXXVI/9, CXXV/330.

- 11 Cf.A.Oțetea, op.cit., p.122.
- 12 Arh.St.București, H.C.P., CLVII/869, 871, 874, 877.
- 13 Ibidem, CXXVI/117.
- 14 Ibidem, 126.
- 15 Ibidem, 20.
- 16 Ibidem, 27.
- 17 Ibidem, 18.
- 18 Ibidem, XXXII/149.
- 19 Ibidem, 137, 144.
- 20 Ibidem, CLVII/516.
- 21 Ibidem, XXXII/144 și 145.
- 22 D.Z.Furnică, Documente privitoare la comerțul românesc, 1473-1868, București, 1931, p.213.
- 23 Arh.St.București, H.C.P., CLVII/864.
- 24 Ibidem, CXXV/328, 329.
- 25 Ibidem, CXXVI/116.
- 26 Ibidem, 1, 126.
- 27 Ibidem, 127.
- 28 Ibidem, 5, 9, 19 a.
- 29 Ibidem, XXXII/145.
- 30 D.Z.Furnică, op.cit., p.210-212.
- 31 Ibidem.
- 32 Ibidem.
- 33 Arh.St. București, H.C.P., CLVII/885.
- 34 Ibidem, XXXII/150 și CXXV/327.
- 35 D.Z.Furnică, op.cit., p.253-254.
- 36 Arh.St.București, H.C.P., XXXII/137, 139, 149.
- 37 Ibidem, CXXVI/127.
- 38 Ibidem, 129.
- 39 Ibidem, XL/336, CLVII/507, CXXVI/9.
- 40 D.Z.Furnică, op.cit., p.213.
- 41 Arh.St.București, H.C.P., CXXVI/2.
- 42 Ibidem, XL/336, CLVII/507.
- 43 Ibidem, CXXVI/37, 39, 44.
- 44 Ibidem, CLVII/509.
- 45 Ibidem, CXXVI/11 și Arh.St.Craiova, Pref.jud.Dolj, inv.9/1832, r.1.
- 46 Arh.St.București, H.C.P., CXXVI/6.
- 47 Ibidem, 11, și XL/337.
- 48 Ibidem, CXXVI/127. Ion Cernătescu îl ruga pe Zenobie Pop, în 1829 să-i trimită o adeverință "de armele ce am la ruși" (ibidem, XXXII/131).

- 49 Ibidem, CXXVI/37.
- 50 Cf.A.Oțetea, op.cit., p.127.
- 51 Arh.St.București, H.C.P., XXXII/141.
- 52 Ibidem, CXXVI/16, 18, 28.
- 53 Ibidem, CLVII/504.
- 54 Ibidem, 505.
- 55 Ibidem, 506.
- 56 Ibidem, 519.
- 57 Ibidem, XL/350.
- 58 Ibidem, CXXVI/35.
- 59 Ibidem, 16.
- 60 Ibidem, 18.
- 61 Ibidem, 50.

Cărțile de lectură ale moșnenilor din Secu-Dolj
(secolul al XVIII-lea - prima jumătate a secolului al XIX-lea)

Dinică Ciobotea
Ana Croitoru

O problemă asupra căreia cercetătorii istoriei culturii românești și-au îndreptat atenția a fost circulația cărților românești vechi, urmărind-o cu deosebire în spațiu. Mai puțin însă, pentru perioada evului mediu s-a încercat o investigare asupra circulației cărții în mediile rurale, problema care are profunde semnificații de ordin mental, spiritual și ideologic.

Prezența unor asemenea cărți, azi piese arhivistice, denotă faptul că ele au servit ca "vehicule privilegiate ale ideilor"¹ nu numai în interiorul clasei dominante, dar și în alte nivele sociale².

Am delimitat preocuparea noastră pe această temă la satele Secu, Smadovicioara, Sumandra și Valea Marcului aflate de-o parte și de alta a hotarului dintre județele Dolj și Mehedinți. Toate aceste sate au fost moșnenești, ale căror hotare au fost stabilite "din veci". Oea dintîi mărturie scrisă despre unul din ele este hrisovul domnesc din 20 septembrie 1513, de la Neagoe Basarab³. Documentele despre această zonă se înmulțesc începînd cu mijlocul secolului al XVIII-lea, mai toate referindu-se la conflictele cu mănăstirile care stăpîneau în vecinătatea pentru nerespectarea vechilor hotărnicii⁴.

Este epoca cînd pămînturile moșnenești au fost uzurpate, numărul țăranilor liberi micșorîndu-se. Pînă în 1868 s-a ajuns ca doar 25% din țărani să mai fie moșneni în satul Secu, care, la început, fusese în totalitate moșnenesc.

Insecuritatea socială a fost sentimentul cel care a afectat cel mai mult pe țăranii liberi. "A salva condiția de om liber - se exprima Florin Constantiniu cînd făcea referire la o epocă anterioară - era tot atît de importantă ca și viața, căci vinderea ca rumân sau vecin echivala cu o sinucidere socială"⁵.

Primele două decenii ale secolului al XIX-lea au fost pentru săcenii (locuitorii satului Secu - n.n.) pline de încordare, frică, spaimă și neîncredere în ziua ce vine. Semnificativă este

următoarea însemnare făcută în martie 1873 de Vasilescu Constantin: "Insemnare pentru semnele cerului și ale pământului ce vin de la D-zău, în ce leat s-au arătat:

- 1799: s-a cutremurat pământul în zona de Vinerea Mare;
- 1801: s-a robît bîlciul Cleanovului la trei ceasuri din zi;
- 1807: au venit muscalii întîi;
- 1813: au plecat muscalii la martie;
- 1800: au robît turcii satul Argetoala și au dus 30 oameni la Cladova și i-au închis;
- 1818: la octombrie s-a arătat lumii ... (probabil vreo cometă)
- 1821: s-a sculat slugeru Teodoru Vladimirescu cu rebelia"...⁶.

Satele erau terorizate de hoți, de turci, de polcovnicii Cerneților, de zapcii, de sameșii vistieriei etc....

O atare situație a dus la formarea unei stări de profundă nemulțumire. La 1821, cînd Tudor Vladimirescu ridică poporul pentru cucerirea libertăților sociale și naționale, au răspuns "dumbrăvenii voinici" (cum îi numea un memorialist al evenimentelor de atunci) din Bicleș, Busu, Corzu, Grecești, Secu, Podul Grosului.

După începutul secolului al XIX-lea lupta pentru pămînt s-a intensificat sub diferite aspecte: scumpirea de peste 10 ori a stîngenului de pămînt față de 1783, răpiri subtile de pămînt pe "dîlmă", judecăți pentru reimpărțirea curelelor moșnenești.

Moșiile se vindeau după expresia documentelor din această zonă nu numai "statornic", ci și "în zălogire". La acestea s-a adăugat sporirea populației care a dus la fărâmițarea curelelor moșnenești și apropierea, prin îngustarea proprietății, a sătenilor. Astfel, susținerea pricinilor necesita birocrație și știință de carte și pentru săteni. Dar marea boierime se temea de cei neprivilegiați care ar fi fost hrăniți de dughurile cărții, de răpirea unor forțe de muncă în perioadele de primăvară și toamna.

În 1837, în urma unei pricini între moșneni, s-a ajuns la o învoială de reimpărțire a curelelor moșnenești din Valea Giorcotinului. Subiectivitatea hotărniciei nu a curmat pricina, judecățile continuînd, chiar între urmași, pînă în 1897.

În contextul acestor ipostaze economico-sociale se poate însă distinge o avuție materială deosebită și o altă spirituală distinctă la țaranii liberi. Neamul Glogojenilor (moșneni în Secu) al Stirbuleștilor (moșneni în Smadovicioara și Secu), al Popeștilor (moșneni în Sumandra) numarau cîtiva știutori de carte (popi, dascăli-cîntăreți, postelnici).

Aşa se face că învăţătura a devenit în mintea oamenilor un factor de o deosebită importanţă pentru toate treburile publice. Acest lucru era prezent în conştiinţa săcenilor. Iată ce se poate găsi însemnat pe o carte bisericească, de aici, din acest timp: "Dacă voreşti să dobîndeşti raiul ce trebuieşte să dai averea ta săracilor - A întrebat ucenicul pe dascăl: - Dascăle, voi să fac ca să dobîndesc cinste şi procopseală ?.... Iar zisă Dascălu: - Fatul meu, să sapi rădăcina învăţaturii cu vârful aplecării, şi să fierbi în oala ascultării, şi să o acoperi cu taerul înţelepciunii, şi aşa vei dobîndi cinste şi procopseală"⁸.

Atunci nu este de mirare că în casele moşnenilor din Secu au circulat cărţi pe care aceştia le citeau. Dovada posedării unor tipărituri de moşnenii de aici este dată de mai multe glose. Pe un Antologion ce se zice "Floarea cuvintelor", tipărit la Rîmnic, 1 august 1737, se găseşte următoarea însemnare: "Mihail logof(ăt) Glog(ojeanu) am scris leat 1813 la luna aprilie 28 cînd s-a legat de logof(ătul) Badea ot Argetoiaia această sfîntă carte de Cosdin Glog(ojeanu), Vasile Glog(ojeanu), Ioniţă sin Protopopu Matei Glog(ojeanu), Aniţa Glogojana, Sanda Stirbuleasca, Marin

Dascălu. Aceşti sînt ctitori la această carte cînd s-a legat. Si s-a cumpărat de Balaci Glog(ojeanu), de Mitu Stirbu din Horăşel din Ardeali (Ardeal) din Tara Nemţească cînd s-a dus după Barbu Stirbu. Si această, am scris eu Mihail Glog(ojeanu)"⁹.

Tot pe această carte se întîlneşte o judecată metaforică excepţională, o adevărată sinteză sufletească pentru evoluţia relaţiilor româno-otomane de-a lungul veacurilor XV-XIX: "De-ar fi marea cerneală şi trestia toata condee, cum şi ceriul tot hirtie, corajul fie a să scrie datoria turcilor şi mai ales a grecilor"¹⁰.

De la un alt grup de moşneni, cei din neamul Ciobotea, se păstrează o Psaltire, carte ce folosea la învăţatură pentru tineri¹¹. Însemnarea "Precum să să ştie cînd învăţam eu logof(ăt) Radu la dascălu Mihail ot Barboi" ... este dovada existenţei ştiutorilor de carte între moşneni.

Cîteva observaţii se impun a fi reţinute în locul unor concluzii pretenţioase.

În ceea ce priveşte relaţia dintre forma de proprietate şi condiţiile sociale, de existenţă, pe de o parte, şi suprastructura de sentimente, iluzii, mentalităţi şi concepţii despre viaţă şi lume, pe de altă parte, rămîne cert faptul că între acestea are loc un proces permanent de modelare care se răsfrînge imperceptibil asupra comunităţilor umane, în ultima instanţă, asupra

individului.®

Gîndurile exprimate în glosele de pe cărți prăfuite, lecturarea pur și simplu a acestor cărți circulate pe o mare întindere a spațiului românesc¹² întemeiază aprecierea noastră că cititorii săceni se integrau spiritual idealului de dreptate națională și socială; păseau așadar, în rîndul acelor categorii sociale care purtau steagul înaintat al ideilor de progres și emancipare politică la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea.

Mușenia țaranului, datorită analfebetismului la care l-a condamnat societatea feudală, micșorează mult posibilitățile istoricului în studierea coeziunii interne a grupurilor sau categoriilor sociale țărănești.

Insemnarea de pe Antologion rămîne un exemplu grăitor al unui grup de moșneni, solidar atît prin poziția materială a componentilor, cît și financiar, de a fi contemporani cu epoca.

N O T E

- 1) Francois Furet, Histoire du livre dans la société moderne: recherches, méthodes, problématique, în Rev.R.Hist., IX, 3, 1970.
- 2) Fl. Constantiniu, Aspecte ale mentalului colectiv sătesc în societatea medievală românească, în S.M.I.M., VII, 1974, p.69-100
- 3) DIR, XVI, B.
- 4) Arh.St.Craiova, Ms. f. 105-106.
- 5) Florin Constantiniu, Sensibilități și mentalități în societatea românească a secolului al XVII-lea, în "Revista de istorie", 33, 1980, 1, p.151.
- 6) "Cartea de însemnări a Stirbuleștilor", posesor M.Stirbulescu, comuna Grecești ~~de~~ satul Busuletu.
- 7) "Viața țăranului s-a desfășurat ... sub semnul neliniștei și al teamei. Sub apăsarea atîtor amenințări, țăranul a căutat în chip firesc reazem și modalități de evadare din mediul întunecat și ostil". Cf. Florin Constantiniu, Sensibilități și mentalități..., p.152.
- 8) Însemnare pe un "Antologion ce se zice Floarea cuvintelor, Rîmnice 1 august 1737.
- 9) Ibidem.
- 10) Antologionul, editat la Rîmnice în 1737, era destul de răspîndit în Transilvania, dovadă că într-un recensămint din 1933 al tipăriturilor vechi românești în diferite biblioteci parohiale transilvănene, din 279 volume diferite rîmnice, această carte s-a numărat în 37 biserici greco-catolice. Cf. Iacob Mărza-Cornel Tatăl Baltă, Răspîndirea tipăriturilor românești vechi și Transilvania (mijlocul secolului al XVII-lea - primele decenii ale secolului al XIX-lea) în lumina unui material arhivistic, în AMN, XVII, 1980, p.763.
- 11) Cartea, dăruită nouă de Ion Ciobotea (90 ani) odată cu un fragment din hotărnicia curelelor moșnenilor din Smadovicioara și Valea Marcului, nu are multe file și foaia de titlu, dar corespunde descrierii făcută de Ioan Bianu și Nerva Hodor, Bibliografia românească veche 1508-1830, tom.II, București, 1910, p.94 pentru Psaltirea, tipărită la Rîmnice în 1746, cu rectificarea că pe pagină sînt 14 ci nu 16 rînduri.

Aspecte ale comerțului din județul Vâlcea
la începutul sec. XIX (pînă la 1821)

Virgil Joița

La sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor apar și în economia județului Vâlcea relații de producție de tip capitalist. Schimburile comerciale constituie sectorul economic în cadrul căruia aceste relații sînt tot mai evidente, ca urmare a transformărilor petrecute în structura socială. Evoluția numerică și socială a negustorilor se reflectă într-o catagrafie a prăvăliilor din Oltenia, întocmită în 1811. Pentru județul Vâlcea avem următoarea situație¹:

Numărul prăvăliilor	Categorია prăvăliilor			Cetățenia negustorilor			
	I	II	III	pămînteni	ruși	francezi	austrici
3 lipscani	3	-	-	3	-	-	-
11 brașoveni	-	9	2	10	-	-	1
1 abagiu	-	1	-	1	-	-	-
1 boiangiu	-	-	1	1	-	-	-
8 cojocari	-	3	5	8	-	-	-
6 băcani	-	3	3	4	2	-	-
14 matăsari	-	6	8	11	1	1	1
18 mămulari	-	-	18	18	-	-	-
3 cavafi și cizmari	-	1	2	3	-	-	-
65 prăvălii	3	23	39	59	3	1	2

Sub raportul numărului de prăvălii și al poziției materiale a negustorilor, județul Vâlcea ocupă locul al doilea, după prașul Craiova, între județele Olteniei (Romanați 62 prăvălii, Mehedinți 29, Gorj 28)². Se constată că cei mai numeroși negustori (39) se încadrează în categoria negustorilor cu o bază materială redusă, numai 3 din cele 65 de prăvălii vîlcene aparținînd negustorilor bogați. Baza de masă a negustorilor vîlceni o constituie, ca de altfel în toată Oltenia, negustorii pămînteni (59), sudiții ocupînd un loc modest în structura social-eco-

nomică a județului.

Dezvoltarea comerțului vîlcean în cadrul relațiilor de producție capitaliste era puternic frînată de concurența pe care o făceau negustorilor și meșteșugarilor marii boieri și mănăstirile care dețineau numeroase prăvălii, locuri de prăvălii și terenuri agricole. Este semnificativ că din cele 12 bîlciuri și tîrguri care funcționau în cuprinsul județului pînă la 1821, 5 aparțineau marilor boieri, 4 mănăstirilor (Episcopia Rîmnicului, Cozia, Govora) și numai 3 erau proprietatea locuitorilor din tîrguri și orașe și țăranilor liberi³. Această situație explică participarea largă a meșteșugarilor și negustorilor, constituind burghezia în formare, la revoluția pentru emancipare socială și națională de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu. Războiul ruso-turc dintre 1806-1812, desfășurat în bună parte și pe teritoriul județului Vîlcea, precum și incursiunile și invaziile otomane care au avut loc în Oltenia, au determinat ruinarea unui mare număr de negustori. Potrivit catagrafiilor generale a Țării Românești, întocmită la sfîrșitul anului 1813, în județul Vîlcea erau 110 negustori companiști⁴. După datele statistice ale Vistieriei Țării Românești, în aceeași perioadă în Vîlcea erau înregistrați doar 15 negustori companiști, dintre care 14 erau înscși în "Compania Craiovei" care funcționa în orașul Rîmnicul Vîlcea, iar un negustor era membru al companiei comerciale a județului Romanai⁵.

Creșterea puterii economice a negustorilor vîlceni se reflectă într-o catagrafie fiscală a Țării Românești din ianuarie 1821, intitulată Matcă de numele tuturilor companiilor țării, alcătuită pe județe și orașe și cu banii datoriei lor⁶. În ceea ce privește județul Vîlcea, catagrafia consemnează existența a două companii comerciale. Prima dintre ele, este așa numita "compania chiproveților" care număra 114 cruci cu 229 de nume⁷. Membrii acestei instituții comerciale vîlcene erau urmașii unor locuitori sud-dunăreni stabiliți în Oltenia în timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu. Ei plăteau, conform acestui așezămînt fiscal, suma de 2264 taleri⁸. În componența acestei instituții comerciale intrau numeroși pămînteni, prin termenul de chiproviceni înțelegîndu-se faptul că mulți membri ai companiei erau urmașii unor familii de locuitori din sudul Dunării, stabiliți în Oltenia în secolul al XVIII-lea. Numele unora dintre negustori este de altfel semnificativ. Între aceștia figurează un "Nitul Giurgiuveanu" și un Ilie Barbul Brăileanu⁹.

A doua companie comercială este cea a negustorilor craioveni din Rm.Vâlcea, cuprinzând 52 cruci și 84 membri, care plăteau Vistieriei 921 taleri¹⁰ cei mai numeroși negustori sînt aici locuitori ai satelor vîlcene sau ai tîrgurilor din cuprinsul județului. Între ei întîlnim și negustori din alte zone ale Țării: un "Ilie Cojocarul sin Nicolae Giurgiuveanu", Matei sin Ilie boiangiul ot Cloșani (Mehedinți), Dumitru cavaful din Caracal, etc.¹¹

Ca și în alte județe ale Olteniei, și în companiile vîlcene întîlnim negustori care se îndeletniceau cu desfacerea mărfurilor de brașovenie". Astfel, în "compania craiovenilor" figurează un "Gheorghe holteiu Brașoveanu sin Nicolae", iar în cea a chiprovicenilor pe Constantin Brașoveanu și Badea Brașoveanu¹². Prezența lor semnifică strînsele legături economice ale negustorilor vîlceni cu centrele românești de peste Carpați. Este de altfel cunoscut că în cadrul casei comerciale Hagi Constantin Pop din Sibiu acționau și numeroși negustori vîlceni¹³.

N O T E

- 1 Arh.St.București, Administrative vechi, Țara Românească, dosar 2360/1811, f.92.
- 2 Ibidem, f.92-94.
- 3 Georgeta Penelea, Les foires de la Valachie pendant la période 1774-1848, București, Edit.Acad. R.S.România, 1973, p.163-166 (anexa).
- 4 Dionisie Fotină, Istoria generală a Daciei, tom.III, București, 1859, p.174.
- 5 Ion Cojocar, Documente privitoare la economia Țării Românești 1800-1850, vol.I, București, Edit.științifică, 1959, p.232.
- 6 Biblioteca Academiei R.S.România, manuscrise românești, nr.248.
- 7 Ibidem, f.34.
- 8 Ibidem.
- 9 Ibidem, f.35.
- 10 Ibidem, f.34.
- 11 Ibidem, f.35-36.
- 12 Ibidem, f.34-36. Vezi și Const.C.Giurescu, Contribuțiuni la studiul originilor și dezvoltării burgheziei române pînă la 1848, București, Edit.științifică, 1972, p.139-148.
- 13 Andrei Oțetea, Pătrunderea comerțului românesc în circuitul internațional (în perioada de trecere de la feudalism la capitalism), București, Edit.Acad.R.S.România, 1977, p.123-132.

Tudor Vladimirescu în documente gorjene

Florina Popescu

Implinirea în acest an a 160 de ani de la revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu a constituit un nou prilej pentru cercetători și lucrătorii din arhivă de a da la lumină noi documente care să completeze informația existentă sau să elucideze o serie de date referitoare la desfășurarea evenimentelor, la viața și activitatea conducătorului revoluției, precum și la imaginea lăsată de acesta în conștiința generațiilor următoare.

Având în vedere numărul mic de documente referitoare la Tudor Vladimirescu ca și cele despre evenimentele din 1821, ne-am propus să semnalăm câteva documente existente la Filiala Arhivelor Statului Gorj.

Aceste documente se pot împărți în trei grupe:

documente ulterioare evenimentelor de la 1821 care fac referiri la revoluție, create în anii 1832-1835;

documente create în anii 1832-1920 care conțin informații despre funcțiile administrative și proprietățile lui Tudor Vladimirescu și

documente ce consemnează preocuparea conjugetenilor de a-i cinsti memoria, făcându-l să trăiască în conștiința generațiilor ce i-au urmat, create în anii 1920-1921.

O primă categorie de documente, ulterioare evenimentului, conține referiri la evenimentul de la 1821.

Jalba unui sudit englez numit Gheorghe Zaharat, datată 26 noiembrie 1832¹, adresată Judecătoriei jud. Gorj, prin care petiționarul, cerind să fie despăgubit de către clăcașii de pe moșiile Bengești și Negoști al căror arendaș fusese, menționează că în 1821 a fost nevoit "să fugă în țară străină din pricina răzvrătirii ce era în țară" și că n-a putut reveni decât după ce s-a liniștit țara și a venit domn stăpânitor.

Despre participarea țăranilor clăcași din zona de munte la revoluția lui Tudor, în oastea căpitanului Gîrbea, vorbește o altă жалба datată 30 decembrie 1834². Egumenul mănăstirii Hurezu, Hrisantie, cerind domnului țării pedepsirea aspră a lo-

cuitoarelor satului Baia de Fier pentru nesupunere la obligațiile de dijmă și clacă, arată spiritul răzvrătit al acestora, relatănd că ... "și trecînd la mijloc multă vreme, au dat apoi răzvrătirea în țară și acei oameni răi, puînd la cale pînă tot satul, s-au unit cu gospodarul Gîrbea ce au fost comandir pe toată linia muntelui și viînd împreună cu oștirile sale la mănăstire au făcut nesocotite pagube și puțin rămăsese ca să pierdem și vilața".

O altă categorie, mai bogat reprezentată în fondurile și colecțiile filialei noastre, este cea a documentelor referitoare la funcțiile administrative ocupate de slugar și la starea sa materială.

Memoriul (tacirul) unuia dintre moșnenii Cloșani, datat 26 noiembrie 1833³, către Înaltul Divan din București, argumentînd injustețea hotărîrilor date de Judecătoria de întîia cercetare Gorj și Divanul Craiovei în pricina ~~dintre~~ pentru încălcarea pămînturilor și munților Cloșani dintre moșneni și un stolnic, ginere al armașului Sandu Degerățeanu, confirmă faptul că slugerul Tudor Vladimirescu a fost vâtaf al plaiului Cloșani unde-și avea și locuința. Același document precizează că Tudor Vladimirescu a posedat în muntele Cloșanu pămînt pe care și-a făcut culă și moară, stăpînînd pînă la sfîrșitul zilelor sale vorbind totodată de mentalitatea, specifică vremii, a celor ce posedau pămînt de a-și mări proprietățile "pentru că prigonita stolnic scoate acum la vedere și din partea lui Tudor zapis supt numire de protimisă că ar fi răscumpărat de la Tudor, lucrul cu totul peste putință, căci acel hrăpitor cît au trăit nimic n-au vîndut ci au coprins, stăpînînd pînă în ziua plecării sale de acolo în București de au rădicat zăvera".

Argumentînd imposibilitatea încheierii unui act de răscumpărare între armașul Sandu Degerățeanu și Tudor Vladimirescu, petiționarul menționează despre confruntarea lui Tudor cu boierii în mănăstirea Motru în timpul revoluției "și nici știre să fi petrecut vreodată bine cu Tudor, dovadă fiind că în zilele zaverii s-au bătut unul cu altul prin arme de moarte în mănăstirea Motru".

În spiritul tradiției populare, autorul memoriului arată că "muntele Cloșanu a fost și este loc de ocrotire la vreme de năvală a turcilor, comandirilor răzvrătitori, în care s-au alinăt atît armașu Sandu Degerățeanu comandir precum și răposatul sluger Tudor Vladimirescul".

Informațiile despre exercitarea funcției de vâtaf de plai și despre proprietățile lui Tudor din Cloșani sînt confirmate și de un alt document ce pare a fi o scrisoare aparținînd unui dascăl din partea locului adresată unei personalități culturale, datată de noi în jurul anului 1920⁴. Spre deosebire de autorul documentului precedent la care este vizibilă nota de subiectivism, acesta arată că pămîntul din părțile Cloșanilor a fost obținut de către Tudor Vladimirescu în 1818 de la moșnenii Cloșani, Mărculești, Stănciulești, Izbășești și Negulești drept răsplată pentru hotărnicia făcută părților lor de moșie, întrucît slugerul era și inginer hotarnic, la porunca domnului Țării Românești. Pe acest pămînt și-ar fi construit Tudor o casă modestă din lemn, cu două încăperi, casă care a devenit "casa comunei" - primărie - și a durat pînă la 1867 și o moară care a fost lucrată de popii greci aduși de la Vidin. Documentul vorbește despre intenția lui Tudor de a ridica o biserică, în care scop ar fi făcut șapte varnițe, și despre o însemnare a sa pe o carte de cult ce ar fi fost luată ulterior de dl. H. Constantinescu pentru "expoziția generală". La modul legendar se vorbește și despre comorile lui Tudor care ar fi fost îngropate în pămînt de către panduri înainte de a fi luat și dus la Cerneți, comori după care țăranii scormonesc mereu pămîntul și zadarnic.

Dacă documentele din timpul vieții și din anii imediat următori morții slugerului, cum sînt diata lăsată în 1812 cînd avea intenția să meargă în Rusia și inventarul averii sale făcut în 1824, notează o avere remarcabilă alcătuită din pămînturi, vii, clădiri, mori în județele Mehedinți și Gorj, bani, odoare, la 1832 această avere este atît de modestă și de grevată de datorii încît Dumitrache Golumbeanu și soția sa Bălașa din Vladimir, tutorele și mama unicului moștenitor, fiul vîstierului Papa Vladimirescu, refuză să moștenească această avere deoarece nu se pot angaja să achite suma de 21903 taleri pe care slugerul e dator paruciuului Pavel Machidonschi încă din anii 1820 și 1821⁵.

Un alt grupaj de documente reflectă strădanțiile gorjenilor de a cinsti memoria celui care, ridicat de pe aceste meleaguri, și-a asumat răspunderea de a ridica poporul la luptă pentru o viață liberă și de a face din el un exemplu pentru generațiile viitoare. Dintre acestea se detașează inițiativa consilierului comunal Frantz Milescu care, la 6 martie 1877, propune prin raport Consiliului orășenesc ridicarea unui monument al lui Tudor Vladimirescu

în oraşul Tg.Jiu⁶.

Arătînd că este cazul ca Gorjul să dea un semn de viaţă pentru eternizarea memoriei domnului Tudor, nascut în Vladimir, raportul prezintă primăriei schiţa statuei alcătuită de sculptorul Carol Storck, dînd şi detaliile de execuţie, atît de ordin artistic cît şi de ordin material, precizînd că pentru realizarea figurii lui Tudor va fi utilizat portretul făcut de Th.Aman, reprodus în volumul "Istoria revoluţiunii române de la 1821" a lui C.D.Aricescu.

Tentativa lui Fr.Milescu se materializează abia în 1895 cînd un comitet de iniţiativă alcătuit din reprezentanţi ai tinerimii universitare solicită, la 2 aprilie, Primăriei oraşului să se stabilească locul unde va fi amplasată statua şi totodată să aloce din bugetul comunei o sumă oarecare pentru plata sculptorului⁷. Lucrarea este contractată cu sculptorul român Constantin Bălăcescu, nascut tot pe plaiurile Gorjului şi stabilit la Milano, şi către finele anului următor este aproape gata, făcînd consulului regal român din Milano, E.Mambergi, o bună impresie pe care o transmite primarului oraşului Tg.Jiu printr-o scrisoare datată 9 octombrie 1896 în următorii termeni: "Am plăcerea să vă informez că de curînd am vizitat atelierul de sculptură al D-lui Constantin Bălăcescu pentru a vedea aici monumentul naţional al lui Tudor Vladimirescu a cărui execuţie i-a fost încredinţată. Pot deci să declar că opera artistică mi-a făcut o foarte bună impresie. Figura eroului este impozantă şi de o expresie foarte remarcabilă" ...⁸

Încercarea de reconstituire a casei din Vladimir în care s-a nascut Tudor Vladimirescu şi de transformare a ei într-un lăcaş de luminare a masei populare în sensul educării acestora în spirit patriotic este menţionată în 1920 în apelurile adresate de autorul acestei iniţiative, preşedintele băncii populare "Staicu Bengescu", către Primăria oraşului Tîrgu-Jiu şi alte instituţii din judeţ⁹.

Despre organizarea serbărilor prilejuite de centenarul Tudor Vladimirescu în 1921, precum şi despre participarea la aceste festivităţi a unor personalităţi de seamă ale vieţii politice şi culturale ale vremii printre care poetul Octavian Goga, ministru în acel timp, se vorbeşte în mai multe ordine, apeluri, invitaţii, adrese ce sînt însumate în fondul Primăriei oraşului Tîrgu Jiu¹⁰.

NOTE

1. Arh. St. Gorj, Prefectura jud. Gorj, dos. 57/1832, f. 363, c.
2. Arh. St. Gorj, Prefectura jud. Gorj, dos. 44/1834-1836, f. 25-26, c.
3. Arh. St. Gorj, Colecția "Documente foi volante" XII/1514, concept.
4. Arh. St. Gorj, Colecția Documente foi volante, XII/1528. Suportul documentului are multe lipsuri.
5. Arh. St. Gorj, Prefectura jud. Gorj, dos. 83/1831-1832, f. 20, concept
6. Arh. St. Gorj, Primăria orașului Tg. Jiu, dos. 10/1877, f. 12, 14, orig.
7. Arh. St. Gorj, Primăria orașului Tg. Jiu, dos. 5/1896, f. 1, orig.
8. Arh. St. Gorj, Primăria orașului Tg. Jiu, dos. 5/1896, f. 182, 196, orig. lb. franceză.
9. Arh. St. Gorj, Primăria orașului Tg. Jiu, dos. 15/1920, f. 47, orig.
10. Arh. St. Gorj, Primăria orașului Tg. Jiu, dos. 48/1921, f. 3, 36, 42, orig., dos. 13/1921, f. 2, orig.

Gheorghe Magheru în memoria arhivelor gorjene

Dan Neguleasa

Gheorghe Magheru, figură proeminentă a generației care a avut fericirea de a lupta pentru realizarea mărețelor idealuri de unitate și independență națională și a trăit emoționantele clipe ale îndeplinirii lor, prin bogata și multilaterală activitate, prin concepțiile și faptele sale ce au contribuit la progresul societății românești, a fost și este în atenția istoricilor, a acelor care iubesc trecutul glorios al poporului român.

Vieții și activității celui ce văzuse lumina zilei în curtea bisericii din satul Bîrzelu de Gilort județul Gorj, județ în care se va derula o bună parte a existenței sale, i-au fost dedicate numeroase studii care, împreună cu lucrarea monografică semnată de Stan Apostol și Constantin Vlăduț¹ și cu catalogul de documente al Direcției Generale a Arhivelor Statului², prin valorificarea bogatei baze documentare, reușesc să realizeze dimensiunile personalității și activității multilaterale a pandurului de la 1821 și generalului de la 1848.

Mai puțin cunoscute și insuficient valorificate sînt informațiile conținute de documentele păstrate în fondurile Filialei Arhivelor Statului Gorj, care, alături de celelalte surse informaționale, pot contribui la studierea unei perioade mai puțin cunoscute din viața și activitatea visterului Gheorghe Magheru - cea a anilor 1832-1842 - la completarea informațiilor privind crezul politic și social, ocuparea unor funcții administrative și trăsăturile sale de caracter.

După încheierea parcurgerii primei părți a carierei sale militare în cursul căreia se distinsese prin bărbăție și curaj, lucru confirmat și de ordinul Departamentului Pricinilor din Lăuntru către Ocîrmuirea județului Gorj din 11 iunie 1834 cu care se trimitea brevetul ordinului "Sf. Ana" clasa IV-a cu descrierea actelor de vitejie ale căpitanului de panduri Gh. Magheru pe cîmpiile de luptă ale războiului din 1828-1829³. Acesta, deși ar fi putut ca majoritatea reprezentanților clasei sale să alerge după satis-

factii materiale, a înţeles că în faţa ţării se deschidea o perioadă de progres, de luptă hotărâtoare pentru destinele ei viitoare, motiv pentru care s-a plasat în rîndul forţelor sociale care-şi propuneau să promoveze şi să realizeze progresul⁴.

Încă din primii ani ai stabilirii sale în oraşul Tg.Jiu ani ce corespund cu cei ai epocii regulamentare, Gheorghe Magheru se va număra printre promotorii sau sprijinitorii iniţiativelor de reorganizare administrativă, de dezvoltare economică şi edilitar-urbanistică, de întemeiere a unor instituţii sanitare şi şcolare de care modesta aşezare urbană de pe malul Jiului avea atîta nevoie.

În anul 1833, alături de alţi fruntaşi ai vieţii publice din oraşul Tg.Jiu, este semnatarul unei liste "pentru îmbunătăţirile şi frumuşaţa ce s-ar cuveni a se face la acest oraş al Tîrgu-Jiului"⁵ trimisă Vorniciei din Lăuntru prin care aduceau la cunoştinţă că se impunea a se lua de urgenţă o serie de măsuri ca: asigurarea asistenţei medicale calificate prin aducerea unui doctor, construirea unui local pentru şcoala publică a oraşului, alinierea şi pavarea cu piatră a uliţelor şi altele, cerinţe ce vor prinde viaţă în anii următori, dar mai ales în perioada cît a fost la cîrma oraşului în calitate de prezident al Magistratului.

Gheorghe Magheru a susţinut cu consecvenţă eforturile de răspîndire a ştiinţei de carte atît în oraşul de reşedinţă cît şi-n satele judeţului Gorj. Documentele păstrate în fondurile Filialei Arhivelor Statului Gorj ne dau numeroase şi preţioase informaţii despre simpatia şi sprijinul acordat şcolii de viitorul general paşoptist. Din ele să amintim, pentru exemplificare, doar lista din 29 august 1837 cu banii donaţi de tîrgujieni pentru construirea localului şcolii publice din oraş printre care figurează şi serdarul Gh.Magheru cu suma de 200 taleri⁶, sau raportul revizorului şcolar al plasei Gilortului din 6 februarie 1843 trimis profesorului şcolii normale din Tîrgu-Jiu⁷, prin care aduce la cunoştinţă că serdarul Gh.Magheru s-a îngrijit şi a adus la şcoala de pe moşia sa, Cojani, un învăţător transilvănean în locul celui decedat.

Încă din primii ani ai şederii sale în oraşul Tîrgu-Jiu, Gh.Magheru va stabili legături trainice cu şcoala primară a oraşului, cu profesorul acesteia, care în timp se vor transforma în prietenie şi colaborare pentru transpunerea în viaţă a prevede-

rilor înscrise în proclamația revoluției muntene.

Primii pași în tainele scrisului și cititului cât și însuflarea convingerilor patriotice ale elevilor Ghiță, Nițu și Alexandra Magheru le-au primit la școala publică din orașul Tg-Jiu de la viitorul revoluționar pașoptist, profesorul Costache Stanciovi⁸, cu care tatăl elevilor va deveni prieten opunându-se în repetate rânduri transferării lui la o altă școală din țară.⁹

Dintre documentele păstrate în arhivele gorjene, credem că un loc aparte îl ocupă scrisoarea trimisă la 25 septembrie 1833, de Gh. Magheru Magistratului orașului Tîrgu-Jiu, în care pe lângă consemnarea gestului său civic de a dona suma de 28 galbeni ce i se cuvenea drept despăgubire a cheltuielilor făcute cu prilejul susținerii în fața domnului a unor doleanțe a conjudețenilor, pentru plata lefii viitorului medic ce trebuia adus la Tîrgu-Jiu, semnatarul scrisorii își face cunoscut și crezul său patriotic, mărturisind că eforturile sale le socotește "ca o picătură de apă în noeanul mării, pe lângă datoria ce am către neam și către patrie, și mai ales către orașenii mei, pentru care voi fi gata ori-cînd nu numai a alerga și oșteni ci și chiar a mă jertfi de va fi de trebuință pentru obștescul folos"¹⁰.

Firea sa aspră, corectitudinea ireproșabilă cât și intransigență față de abuzuri, trăsături care-l vor face vestit și iubit mai târziu¹¹, s-au manifestat încă din timpul șederii sale la Tîrgu-Jiu "cetățenii orașului apreciindu-l ca "om aspru și năpraznic", pe care nu doreau să-l aleagă în funcția de prezident "temîndu-se a nu le pricinui neliniștită petrecere precum este voia naltel stăpîniri"¹².

Aceste calități morale cât și activitatea sa neobosită pentru soluționarea problemelor obștești, rezultatele obținute în funcțiile avute nu au trecut neobservate nici de forurile superioare care, după plecarea sa din județul natal, i-au încredințat pe cele de președinte de tribunal și ocîrmuitor al județului Romanați.

Fără a greși putem afirma că integrarea rapidă și rezultatele foarte bune obținute în înaltele funcții deținute în județul Romanați se datorau uceniciei făcute în timpul activității sale desfășurate în Gorj.

O informație aproape necunoscută ne este furnizată de ordinul Vorniciei din Lăuntru din 18 dec. 1833 prin care Gh. Magheru este orînduit "vremelnicește îndeplinitor datoriei de ocîrmuitor"¹³ în locul clucerului Gh. Călinescu ce era bolnav, funcție ce la data de 27 decembrie 1833 era exercitată de vtorii vîstierul Gh. Magheru

cu foarte multă autoritate și zel¹⁴.

Cu puterea sa de intuire Gh. Magheru a înțeles că noua perioadă istorică în care pășise țara era și o perioadă a dezvoltării economice, a valorificării resurselor fiecărei zone. Văzînd că județul său natal, deși dispunea de numeroase resurse, datorită lipsei căilor de comunicație care să-l atragă în circuitul economic, se vedea izolat, cu o viață economică modestă ce-și punea amprenta asupra întregii activități. În nenumărate rînduri, din primii ani ai șederii sale la Tîrgu-Jiu și pînă la moarte, s-a făcut mesagerul dorinței conjudețenilor de a se lega Gorjul cu Transilvania printr-o șosea iar mai tîrziu de prelungire a căii ferate de la Tîntăreni pînă la Tîrgu Jiu.

Truda nu i-a fost zadarnică căci la scurt timp după moarte calea ferată devenea o realitate, iar puțin mai tîrziu șoseaua spre grații români transilvăneni făcea parte din peisajul cotidian al județului.

Nu este mai puțin adevărat că în fondurile și colecțiile Filialei Arhivelor Statului Gorj sînt și numeroase informații care ni-l prezintă pe Gheorghe Magheru în postura sa de proprietar, de apărător hotărît al intereselor sale materiale¹⁵.

Documentele păstrate în arhivele gorjene, alături de celelalte documente interne, se constituie într-un valoros tezaur informativ care are menirea și puterea de a reda imaginea și dimensiunile reale ale vieții și activității celui care și-a închinat întreaga energie și pasiune țelului măreț al propășirii țării și poporului căruia îi aparținea.

N O T E

1. Stan Apostol și Constantin Vlăduț, Gheorghe Magheru, București, Editura Științifică, 1969.
2. Arhiva generalului Gheorghe Magheru, Catalog de documente (1502-1880), București, Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1968.
3. Arh. St. Gorj, fond: Prefectura jud. Gorj, dos. 7/1834, f. 147.
4. Stan Apostol și Constantin Vlăduț, op. cit., p. 51-52.
5. Arh. St. Gorj, fond Primăria orașului Tg. Jiu, dos. 18/1833, f. 4.
6. Ibidem, dos. 31/1834-1839, f. 21.
7. Idem, Școala primară de băieți nr. 1 Tg. Jiu, dos. 7/1840-1843, f. 173.
8. Idem, Primăria orașului Tîrgu Jiu, dos. 14/1831, f. 26-27.
9. Ibidem, dos. 16/1841-1842, f. 46.
10. Ibidem, Primăria orașului Tîrgu Jiu, dos. 22/1833-1834, f. 12.
11. Stan Apostol și Constantin Vlăduț, op. cit., p. 46.
12. Arh. St. Gorj, fond Primăria orașului Tg. Jiu, dos. 14/1840-1841, f. 32-33.
13. Idem, fond Prefectura jud. Gorj, dos. 53/1833-1834, f. 3.
14. Ibidem.
15. Ibidem, dos. 2/1832, f. 59, dos. 66/1831-1832, f. 396, dos. 27/1832, f. 287-290, dos. 168/1834-1839, f. 1-4, dos. 6/1834, f. 434-438, ș. a.

Inceputurile predării limbii franceze
în învățământul craiovean

Floriana Vulpe

Predarea limbii franceze, ca materie de studiu în Școala domnească de la Obedeanu din Craiova, se pare că a fost introdusă în al doilea deceniu al secolului al XIX-lea.

După cum arată geograful Onésime Reclus¹, unii dintre francezii care emigrau din țară au ajuns și la Gurile Dunării, unde, pentru a-și câștiga existența, au început să-i învețe pe copiii boierilor bogați, limba franceză. Așadar, studiarea acestei limbi era posibilă numai pentru feciorii boierilor, care își permiteau să plătească taxele suplimentare impuse.

De aceea, în 20 octombrie 1816 boierii divaniți din Craiova cereau Eforiei Școalelor din București să creeze post și să numească un dascăl de franceză la Școala domnească din oraș, deoarece "din feciorii de boieri scăpătați doresc a învăța și limba galicească, dar din pricina sărăciei ce au, nu pot să plătească la dascăli"². În continuare în document se arată "că se află în partea locului un dascăl franțuzesc care se mulțumește cu leafa de 1000 taleri anual pentru a-i învăța această limbă pe fiii boierilor săraci".

O lună mai târziu Eforia Școalelor din București comunica boierilor din Craiova că Vodă Caragea a aprobat cei 1000 de taleri pe an, leafa profesorului de limba franceză pentru școala domnească de la biserica Obedeanu. Ca urmare, din acel an, apare în bugetul școlii din Craiova postul de profesor de franceză și cei 1000 taleri anualii fixați ca leafă pentru el³.

Revoluția lui T. Vladimirescu a adus schimbări profunde și în învățământul, trecându-se la școlile cu limbă de predare românească. Cîteva ani mai târziu, în 1826 se redeschidea Școala domnească din Craiova, iar în 1829 era numit aici și primul profesor titular de limba franceză, Laplas⁴.

După 5 ani, în 1831, se pare că amintitul dascăl nu mai funcționa pe postul respectiv deoarece Eforia școalelor naționale transmitea boierilor divaniți Craioveni că "face trebuință a se orîndui dascăli atît pentru învățătura cărții românești, grecească,

cît și franțuzească⁵. Nici în tabelul cu profesorii școlii și lefile lor pe luna aprilie 1831 nu apare nominalizat profesor de limba franceză⁶.

Această situație îngrijorează Eforia națională care, la 9 mai 1832, într-o adresă trimisă cîrmuirii județului Dolj îi cere să privegheze asupra Scoalei centrale din Craiova, transmițîndu-i totodată și programul de învățămînt cu materiile ce urmează a fi predate în școli, cerîndu-i în același timp, să cerceteze din vreme, desfășurarea procesului de învățămînt. În continuare în adresă se arată că este necesar să se aibă în vedere ca în școala craioveană să fie numiți definitiv doi dascăli de limba franceză, unul pentru începători (clasele a III-a și a IV-a) cu leafă de 200 lei lunar iar celălalt pentru școlarii înaintați (avansați, clasele a V-a și a VI-a) cu leafă de 400 lei lunar⁷.

După reorganizarea școlilor naționale făcute în anul 1832, din ordinul generalului Kisselef, învățarea limbii franceze se făcea din clasa I-a, cînd școlarii primeau primele noțiuni de gramatică, pe care le aprofundau în clasele superioare. În clasa a III-a elevii erau deprinși deja cu retroversivunile, pentru ca în clasa a IV-a să poată face compuneri libere în limba franceză⁸. Tot în acest an apare ca profesor supleant (suplinitor), de limba franceză Mitranu Malici, care fusese călduros recomandat Eforiei de către Magistratul orașului Craiova. El este numit a predă, "cu o leafă lunară de 100 lei, școlarilor din clasa a III-a"⁹. În iarna aceluiași an în lista cadrelor didactice ale școlii este trecut ca profesor de limba franceză, pe lângă Mitranu Malici și Arnolphe Visamont, care preia clasele a II-a și a III-a¹⁰, adică clasele avansate, tot în calitate de supleant.

Este demn de reținut faptul că în programele școlare ale anilor 1832-1834 limba franceză, era predată zilnic avînd afectate cîte doua ore, în general dimineața, cînd randamentul elevilor și eficiența orelor este mai mare¹¹.

Anul 1834 aduce noutăți în această direcție. Prin ordinul Eforiei Naționale a Scoalelor, din 28 iunie 1834¹², Mitranu Malici încetează a mai fi profesor în școala centrală, în urma cererii sale motivată cu intenția de a deschide în oraș un pension. Tot în acest an, la recomandarea Magistratului orașului Craiova, celălalt profesor de franceză A. Visamont este numit profesor definitiv al școlii¹³.

După aceste grele începuturi, la catedra de limba franceză a școlii centrale din Craiova se perindă mai mulți profesori și anume: după A. Visamont, care rămîne pe post pînă în 1837, urmează

profesorul Gross, transferat de la colegiul Sf.Sava din București, apoi Jules Dufour din anul 1840 pînă în 1870, alături de care, din 1847 - cînd se face o nouă reorganizare în școlile publice - va funcționa Louis-Clément Raymond¹⁴.

Profesorul Gross primea la numire sarcina de a preda cursul limbii franceze în patru clase - "adică în clasa I citirea și scrierea cu partea cea dintîi a gramaticii". În clasa a II-a el trebuia să continue cu partea a doua a gramaticii și tălmăcirea din franțuzește în românește. În clasa a IV-a școlarii săi trebuiau să redacteze cu ușurință compuneri în limba franceză, să facă retroversiuni. În toate aceste clase erau prevăzute cîte două ore pe zi de franceză¹⁵.

Revenind la programa acelor ani de început, trebuie remarcat că în primii trei-patru ani, școlarii studiau după "Gramatica franțuzească" și "Dialoguri francezo-române" ambele tipărite în anul 1830 de către Grigore Pleșoianu¹⁶.

Din anul 1839 însă, printr-un ordin al Eforiei școalelor naționale se arată că se va introduce în programa de studiere a limbii franceze manualul "Premières lectures françaises" care era așteptat să vină de la Paris¹⁷.

Tot ca o dovadă a preocupărilor manifestate de către Eforia națională a școalelor, pentru o cît mai bună desfășurare a procesului de învățare a limbii franceze este și tipărirea în tipografia Colegiului "Sf.Sava" din București în 1839, a unui dicționar francez-român, care era trimis în fascicule și la școala craioveană¹⁸. Se mai foloseau pe lîngă manualul mai sus amintit și "Gramatica lui Boniface" iar în 17 martie 1839 erau trimise și patruzeci de gramatici franțuzești întocmite de D.Aristia "pentru mai bună înlesnire a școlarilor la învățătura limbii franțuzești"¹⁹.

Deosebit de important pentru evidențierea amploarei pe care a căpătat-o studierea limbii franceze, este și faptul că în listele de acordare a premiilor pe anul școlar 1836-37, elevilor silitori la limba franceză, sînt propuși, pentru cele 4 clase, un număr de 36 elevi dintre care 8 erau pe locul I cu coroană (cîte doi din fiecare clasă)²⁰. Pentru a alege cîte aproximativ 8 elevi ce se detașau din fiecare clasă se presupune printr-un calcul simplu că în fiecare clasă învățau această limbă în medie 15-20 de elevi.

Remarcabilă este și preocuparea pentru îmbogățirea bibliotecii școlii centrale din Craiova prin trimiterea de către Eforia națională a unor colete succesive cu cărți franțuzești, "Dictionnaire de la table", "Mozaique littéraire", "Prix d'encouragement", "Eléments d'histoire générale", "Atlas élémentaire", "Cours de

mithologie", "Dictionnaire de synonymes", "La Minerve française" etc.²¹

Un alt eveniment important care a scos în evidență o dată în plus importanța de care s-a bucurat în atenția autorităților vremii, predarea limbilor străine a fost vizita răcută în toamna anului 1847 la Școala centrală, de Vodă Gheorghe Bibescu care a apreciat în primul rând rolul studierii limbilor străine în formarea școlarilor și deși s-a exprimat părerea că ar trebui să fie prevăzute mai multe ore în programele de predare a limbilor clasice nu a scăpat din vedere necesitatea unui număr mai mare de ore pentru studierea limbilor franceză și germană care era introdusă de curînd²².

Același Domn, dă o nouă reorganizare învățămîntului din Principatul Țării Românești (ultima avusese loc în 1832 și a fost impusă de generalul Kisselev) în urma căreia, Școala centrală din Craiova va funcționa după modelul liceelor franceze, iar limba franceză ca obiect de studiu va fi predată mult timp de profesorii Dufour și Raymond²³. Nu trebuie pierdut din vedere faptul că limba franceză se predă și în școlile care se înființau în această perioadă în orașul Craiova. Astfel, așa cum am arătat, încă din 1834, fostul profesor de franceză al Școlii centrale, Mitranu Malici, și-a exprimat intenția de a înființa o școală grecească, în care el își asuma și sarcina predării noțiunilor de limba franceză. Această școală funcționa în anul 1837, după cum reiese dintr-un raport al lui Ion Maiorescu²⁴.

Din anul 1843 este amintită o altă școală particulară care avea în programă cîte două ore de franceză pe zi, alături de orele de limba germană. Este vorba de pensionatul de fete al doamnei V.Dalin, la care predă gramatică, cititul și tradusul, după aceeași programă ca și la Școala centrală, profesorul A.Visamont²⁵.

Pe aceeași linie trebuie amintit și pensionatul Globaridis înființat în anul 1848-1849, în orașul Craiova și care funcționa cu 52 de elevi. Aici se predau limbile română, greacă, franceză și germană²⁶.

Așadar studierea limbii franceze, care, pare-se, a fost prima limbă modernă introdusă în școlile din Craiova, a avut un început modest și a întâmpinat serioase dificultăți atît în ceea ce privește asigurarea personalului didactic competent cît și în dotarea cu mijloacele de învățămînt adecvate atît de necesare.

Treptat însă, originea latină a celor două popoare a făcut ca civilizația, și cultura franceză cea mai avansată a timpului să fie asimilate cu tot mai mult interes de un număr crescînd de locuitori din părțile Olteniei.

N O T E

- 1.N.Theodorian-Carada, Infiltrația franceză în Oltenia, în Arhivele Olteniei nr.21-22, 1925, pag.485.
- 2.Mih.Popescu, Documente privitoare la începuturile școalelor din Craiova, în Arhivele Olteniei nr.10, 1931, pg.348.
- 3.Vezi ibidem "Din trecutul învățămîntului la Craiova. loc.cit.,p.276
- 3.Ibidem, pg.358.
- 4.N.Andrei, Gh.Părnuață, Istoria învățămîntului din Oltenia, Craiova 1977, pg.176 (vezi și V.Cernătescu, Inceputul studierii limbii franceze în cadrul Liceului "N.Bălcescu" din Craiova în "Omagiu liceului N.Bălcescu din Craiova", Craiova 1977, pg.403.
- 5.Mih.Popescu, op.cit. în loc.cit. pg.364-365.
- 6.Arh.St.Craiova, fond Prefectura jud.Dolj, dosar 18/1831, f.3, 11.
- 7.Ibidem, f.5.
- 8.Ibidem, f.43 (Vezi și V.Cernătescu, art.cit., în loc.cit. pg.403.
- 9.Mih.Popescu, op.cit., în loc.cit., pg.395-396.
- 10.Arh.St.Craiova, fond Prefectura jud.Dolj, dosar 18/1831, r.17.
- 11.Ibidem, r.43, 83.
- 12.Ibidem, r.47.
- 13.V.Cernătescu, art.cit., în loc.cit., pg.405.
- 14.Idem.
- 15.Arh.St.Craiova, fond Prefectura jud.Dolj, dosar 18/1831, f.54.
- 16.N.Andrei, Gh.Părnuață, op.cit., p.195.
- 17.Arh.St.Craiova, fond Liceul Carol I, dosar 1/1839, r.69.
- 18.Ibidem, dosar 1/1837, f.113, 125; dosar 1/1839, f.49, 61, 89.
- 19.Ibidem, f.9.
- 20.Ibidem, f.115.
- 21.Ibidem, dosar 1/1837, f.103, 383.
- 22.Ibidem, f.298-299.
- 23.V.Cernătescu, art.cit., în loc.cit., pg.405.
- 24.N.Andrei, Gh.Părnuață, op.cit., pg.231.
- 25.Arh.St.Craiova, fond Liceul Carol I, dosar 1/1837, f.221, 225.
- 26.N.Andrei, Gh.Părnuață, op.cit., p.232.

Cîteva documente inedite privind unele construcții
civile în Oltenia la mijlocul veacului al XIX-lea

T. Mavrodin

Căile de comunicație din totdeauna au reprezentat mijlocul la îndemîna omului pentru a intra în legătură cu semenii lui. Iar legăturile ce s-au stabilit între oameni au contribuit la răspîndirea științei și culturii și deci la îmbogățirea patrimoniului cultural-uman. Pentru construirea și diversificarea acestor căi de legătură, omul a cheltuit multă energie și materie cenușie. Se poate spune că unul din jaloanele care arată nivelul de dezvoltare din toate punctele de vedere a unei țări sînt căile de comunicație.

Cele cîteva documente inedite la care vrem să ne oprim în mica noastră intervenție se referă la preocupările în acest sens în Oltenia la mijlocul veacului trecut. Acestea se referă la construirea unor poduri, mai mari sau mai mici, peste ape, la lărgirea și repararea unor șosele, la reparațiile drumului de poștă ce lega Bucureștiul de Craiova, la pavarea unor strazi ale orașului Tîrgu Jiu.

Deoarece aceste lucrări s-au desfășurat cu 13 decenii în urmă, astăzi, nouă, ni se par lucrări nu de prea mare importanță. Iar cînd cercetăm în amănunt modul de lucru și materialele de construcție folosite ne vine să zîmbim, gîndindu-ne că totuși ne aflăm în plin veac XIX. Dar aceasta a fost realitatea, realitatea noastră, românească, pe care sîntem datorii s-o cunoaștem cît mai bine pentru a înțelege fenomenele economice, sociale și culturale ale trecutului și pentru a putea judeca prezentul și gîndi viitorul în mod corect.

Intrucît ne aflăm la o sărbătoare, la o sesiune jubiliară, am căutat să aducem în fața dvs. cîteva informații de pe teritoriul Olteniei.

Primul document la care ne vom referi datează din luna iulie 1852, emis în Tîrgu Jiu¹, prin intermediul căruia aflăm despre pavarea cu caldarîm a străzilor orașului Tîrgu-Jiu. Cîrmuirea județului, la intervenția magistratului local, cere conducto-

rului Alois Sterio ca să observe "... din vreme în vreme lucrarea caldarimului ce să face pe ulițele din acest oraș, spre a fi întocmai după planul dat de arhitectul ce au fost orînduit aici (de la Craiova) ..."

Plîngerea magistratului nu era întîmplătoare; se observase că lucrarea avea deficiențe, iar cîrmuirea județului se temea de reclamația "...orașanilor, mai vîrtos de pe ulițele unde se lucra-
ză acum ..."

De aceea i se cere conductorului Alois Sterio să cerceteze modul cum se execută lucrarea de pavarea străzilor orașului pentru a se putea lua la timp măsurile ce se impuneau.

Un număr de trei documente datate în intervalul 29 august 1852 - 21 decembrie 1852 se referă la unele lucrări edilitare tot în orașul Tîrgu Jiu și anume; construirea unui nou pod peste apa Jiu, lung de 63 și lat de 3,5 stîngeni, a altuia dinaintea barierii de 3,0 lung și 3,5 lat și renovația șoselei de 177,5 stîngeni.

Documentul din 29 august 1853² este o scrisoare semnată de inginerul Wayrach, care avea sediul la Craiova și dirija toate lucrările de acest fel din Oltenia, adresată conductorului județului Gorj, Alois Sterio, în care îi dă îndrumări de felul cum trebuie să decurgă lucrările la podul peste apa Jiului.

"Potrivit poruncii cînsitului Departament din Năuntru, cu numărul 6166, pentru lucrarea podului de la Tîrgu Jiului sînt a veni doi meșteri dulgheri și opt calfe, din care cei doi meșteri sînt tocmiți cu cîte lei 350 pe lună, iar calfele cu cîte lei 250 fiecare pe lună și a căroră plată se socotește de la 20 ale curgătorului august. Cu acești dulgheri vor fi împreună și cei doi nemți care s-au trimis de la Săverin și cu toții vor urma lucrarea după povățuirea dumitale". Așadar cel ce organiza, coordona și răspundea de executarea podului era conductorul județului Gorj, subordonat inginerului Wayrach. În continuare inginerul îi explică modul cum trebuie să demareze lucrarea: "Acum, îndată se va începe baterea parilor cu cîteși patru mașinile, din care două mașini vor începe bătaia parilor de la mijlocul podului și două de la capete și cu acest chip să va urma lucrarea pînă în sfîrșit, iar la aripile podului pot să se bată tot în aceeași vreme cu grătarele spre a să săvîrși lucrarea cît să va putea mai curînd. În vremea cît vor lucra aceste patru mașini la bătaia parilor trebuie să se cioplească și toate cherestelele și mai vîrtos podinile și parmaclîcul trebuie să fie cu desăvîrșire gata, încît ... să se poată așeza la pod. Ciopleirea lemnului se va împărți astfel ca să fie dulgheri țărani dar sub povățuirea calfelor de dulgheri, adică la fiecare calfă pînă la

30 dulgheri țărani ... adecă unul să lucreze neconținut la babe, alții la bălauri, alții la podini și alții la parmaclio ...". Îl mai precizează faptul că executarea lacrelor va începe de pe malul drept spre cel stâng.

Si descrierea succesiunii operațiilor continuă, recomandându-i conductorului să se grăbească "...ca să fie acestea făcute pînă va veni apa mare ...".

Inginerul cere lui Alois Sterio să facă o lucrare bună, rezistentă și aspectuoasă. "Darii vor fi bătuți cu toată orînduiala, adecă toți într-o linie, și astfel de adîncime, adecă pînă la trei stîinjeni ca să aibă toată soliditatea trebuincioasă".

Deasemenea inginerul îi cere să fie organizare bună a lucrării, să se facă economie de materiale și să-i raporteze săptămînal despre mersul lucrării în general.

La numai cîteva zile conductorul îi face inginerului raport cu privire la sosirea meșterilor și începerea lucrului. Dar ceea ce îl raporta Sterio îl nemulțumește pe inginer, care pe 5 septembrie 1852³, într-o scrisoare îl face atent că nu respectă indicațiile lui din scrisoarea-adresă cu nr.277 din 29 august 1852. "Din raportul dvs. cu nr.24 s-au luat știință că atît dulgherii de la Severin cît și cei de la București au sosit și au intrat în lucrare și că pentru începerea lucrării mai cu seriozitate au cerut de la domnul comisar a li se da de la întîiu septembrie 160 oameni cu mîinile și patru perechi boi ..." ceea ce este insuficient.

"...Să se dea flecăruia dulgher pînă la 30 oameni, însumînd pentru toți pînă la 400 pe zi, iar după calculul ... dumitale abia vin la un dulgher cîte $12 \frac{3}{10}$ ".

Inginerul îl avertizează pe conductor că așa cum se lucrează nu este economic și se fac cheltuieli nepermise. "Comparîndu-se costul zilelor ce fac acești 160 oameni pe săptămîină cu lefii ce se plătesc dulgherilor este o diferență și se plătește lucrul foarte scump; prin urmare ca să se poată săvîrși lucrarea pînă la întîi noiembrie precum este hotărît și ca să nu se plătească în zadar, dulgherii pierzînd vremea numai cu 160 oameni, din care pînă la 120 se întrebuintează la mașini, trebuința cere ca să aveți cel mai puțin pînă la 400 oameni pe toată ziua, ca să fie și mașinile în lucru și dulgherii în ocupație ...".

Pentru ca lucrarea să fie terminată la timp și nici cheltuielile să se facă zadarnic, inginerul îl amenință pe conductor cu imputarea banilor ce vor fi cheltuiți nejustificat. "De aceea vi se

cere a lua îndeaproape considerație, vremea în care trebuie să-vîrșită lucrarea și cheltuielile ce se urmează și după acelea să se facă calculul foarte curat și întrebuintarea dulgherilor să fie cu folos, iar cu prilejuri slobode numai de plimbare plătindu-se de stat, avîndu-se în vedere și acestea că orice cheltuieli zadarnice să se dea în responsabilitatea dumitale".

Cu toate acestea podul, ca și celelalte două lucrări mai mici (podul dinaintea barierei și reparația șoselei) au fost să-vîrșite abia la 20 decembrie 1852.

Spunem "abia" gîndindu-ne la termenul de 1 noiembrie stabilit inițial, dar dacă ne gîndim la mărimea lucrărilor parcă ne vine să zîmbim.

În ziua de 21 decembrie 1852 conductorul Sterio face raport⁴ către inginer privind cheltuielile ce s-au efectuat cu cele trei lucrări pe perioada 1 septembrie - 20 decembrie 1852. Astfel, pentru baterea parilor la podul cel mare s-au întrebuintat 2580 zile cu mîinile, pentru cioplirea lemnăriei 3900 zile cu mîinile, pentru clădirea podului 3000 zile cu mîinile, ridicarea podului vechi 1200 zile cu mîinile, paza magaziei uneltelor, ajutorul țiganului fierar, facerea cărbunilor, așezarea și desfacerea mașinilor etc. 1624 de zile cu mîinile. În total s-au folosit 12.304 zile cu mîinile și 144 zile cu carul.

Pentru clădirea podului din fața barierei s-au folosit 472 zile cu mîinile, iar pentru "renovația" șoselei de 177,5 stînjeni s-au întrebuintat 2886 zile cu mîinile și 816 zile cu carul.

Totalul zilelor întrebuintate la cele trei lucrări a fost de 15.662 zile cu mîinile și 960 cu carul.

Suma banilor cheltuiți cu plata dulgherilor români și germani și chiria locuințelor lor, a meșterului fierar, a fierarului țigan, a scriitorului și cancelariei comisarului, transportul comisarului la Craiova pentru a cumpăra fierul, costul fierului și transportul lui la Tîrgu-Jiu, diferite unelte pentru dulgherii țărani, otgoane, frînghii, funii de tel, sfoară, oțel, cuie, vopsea, unsoare, tocilă și altele s-au ridicat la 19.943 lei și 32 1/2 parale.

La suma acestor bani cheltuiți, dacă am adăuga valoarea zilelor prestate de locuitorii județului Gorj, valoarea lemnelor folosite și transportul lor din pădure, care s-a făcut prin prestație, am vedea că cele trei lucrări executate, în special podul peste apa Jiului, au costat o sumă destul de apreciabilă.

Oricum efortul făcut de locuitorii Gorjului și de către stat este lăudabil.

Părăsind Tirgu Jiului, lăsându-ne conduși de apă, ajungem în capitala Băniei, Craiova, pentru a vă prezenta ultimul document ce se referă la devizele lucrărilor "...ce sînt a se executa la unele puncte anevoioase pe drumul de poștă dintre București și Craiova, în județul Dolj, proiectate în anul 1852"⁵.

În plasa Ocolului, între hotarul județului și poșta Tesluiului se vor efectua lucrări de lărgire a drumului cu un stîngen pe o lungime de 250 stîngeni. În vederea realizării acestui lucru trebuiau tăiați din dealul Piscul Nalt 1,0 stîngeni lățime, dislocîndu-se 450,0 stîngeni cubi pămînt, iar pentru șanțul drumului pe porțiunea respectivă, sînt necesare 3400 zile cu mîinile, cheltuiindu-se în total suma de 11.900 lei.

Între poșta Teslui și Puțul Ciobanului se va executa un pod lung de 2,0, lat de 3,0 și nalt de 1,0 stîngeni peste un vad între apa Tesluiului și dealul Tesluiului. Materialul de construcție (pentru pari, podini, berbeci) va fi luat din pădurea mănăstirii Cozia, care se află la o "depărtare de două poște și fiind tereh bun poate a se socoti cu dus și întors două zile pentru o cărătură".

Pentru tăiatul cu toporul și scosul lemnelor din pădure sînt necesare 105 zile cu mîinile, care costă 441 lei și 10 parale, pentru transportul lor trebuie 100 perechi de boi, cîte două zile fiecare cu dus și întors, ziua costînd 5 lei și 20 parale, însumînd 1100 lei.

În final devizul lucrării se ridică la suma de 10.597 lei și 20 parale (tăiatul și transportul a 95 copaci, costul a 50 ocale și 20 dramuri fierărie, 3000 zile lucrul cu mîinile și 5000 zile cu carul).

Un alt ~~deviz~~ deviz se referă la construirea a două rampe la capetele podului de peste "văgașul" între dealul Tesluiului, lungi de cîte 10 și late de cîte 5 stîngeni. Pentru pietruirea lor într-un strat de 1 stîngen cu pietriș adus din apa Tesluiului, transportul pietrișului și lucrul la rampe este nevoie de 150 zile cu mîinile și 980 zile cu carul, însumînd o cheltuială totală de 14.500 lei.

De asemenea se va lărgi drumul la dealul Tesluiului, tăindu-se în mal 1,5 stîngeni și făcîndu-se șanț înspre mal. Lărgirea drumului se va face pe o lungime de 120 stîngeni și o lățime de 1,5 "stîngeni curenți", reprezentînd 356 "stîngeni cubici", pentru care sînt necesare 2492 zile. Socotindu-se 7 zile lucrul cu mîinile la un stîngen, iar ziua cîte doi lei parale 20 "...după cum se obișnuiesc în partea locului", fac 6270 lei. Pentru săparea

șanțului socotit câte un stînjien pe zi, trebuie 120 de zile, cheltuiindu-se 300 de lei. În total sînt necesare 2612 zile lucrul cu mîinile, care costă 6570 lei.

Un alt deviz se referă la construirea podului de lemn de 2 stînjieni lungime, 3 lățime și 1 nălțime, cu rampe la cele două capete de 4 stînjieni lungime și 5 lățime și nălțimea lingă capete de 0,2, în punctul "Văletoa ce se află aproape de dealul Teslului".

Apoi se prevedea reparația șoselei celei vechi "făcută de cinstita cîrmuire înaintea Puțului Ciobanului, adecă a se potrivea terasamentul și a se așterne șoseaua "cu piatră în toată lungimea de 50 stînjieni, lățime 3, în grosime de 0,1 stînjieni.

Între hanul Prișeaca și orașul Craiova, în punctul Dealul Prișeaca se afla un pod lung de 2, lat de 3 și nalt de 1 care trebuie reparat, pentru care urmează a se face devizul.

În continuare documentele vorbesc despre drumul de poștă care iese din Craiova îndreptîndu-se spre județul vecin Mehedinți.

Între Craiova și Amaradia se precizează că devizul urmează a se executa.

În plasa Jiul de Sus, de la hanul Sitoaia pînă la capul șoselei, sistematice despre răsărit urmează a se face devizul.

De la capul despre apus al șoselei sistematice pînă la apa Jiului, nu se apreciază dacă trebuie să se facă reparații;

De la apa Jiului pîna la hotarul județului spre Mehedinți drumul este bun.

"Deci pentru reparația punctelor anevoioase după această linie de drum de poștă în lungime de 3 1/2 poște, trebuie 450 copaci, 25.634 zile cu mîinile și 18.400 zile cu carul" însumînd 115.000 lei și 10 parale.

Aceste documente ne dau informații privind greutatea cu care se întreținea drumul de poștă, costul unei zile de lucru cu brațele și a uneia cu carul, prețul diferitelor materiale fieroase etc.

În același timp păstrează unele toponime, care poate în momentul de față sînt pierdute și totodată cu ajutorul lor se poate reconstitui drumul de poștă de pe teritoriul județului Dolj.

Traseul drumului de poștă (rară a putea menționa localitățile de astăzi) ar fi următorul: din satul Cezieni jud.Olt intra pe teritoriul Doljului prin actualul sat Teslui, trecea pe la Puțul Ciobanului, hanul Prișeaca și intra în Craiova; apoi ieșea din

oraș, spre Amaradia, hanul Sitoale, pe șoseaua sistematică spre apa Jiu și ieșea din județ prin satul Argetoaia, intrând în județul Mehedinți prin satul Butolești.

Documentele prezentate ne dau informații, după cum am văzut, despre unele lucrări efectuate la mijlocul veacului trecut în orașul Tîrgu-Jiu și județul Dolj, despre tehnica și materialele folosite, ca și despre concepția și viziunea organelor conducătoare cu privire la conducerea treburilor obștești.

Probabil că există și alte documente, poate mai cuprinzătoare, care dau informații despre lucrările la care ne-am referit, dar acestea nu micșorează cu nimic valoarea documentar-istorică a celor prezentate de noi. Ba am putea spune că această valoare crește datorită completării unora pe altele. Iar dacă documentele acestea sînt singurele care dau informațiile prezentate în fața dvs., atunci valoarea lor sporește, iar noi sîntem bucuroși că am adus ceva nou în fața dvs.

N O T E

- 1 Arhivele Statului județul Argeș, Colecția de documente, document 13, pachet 20.
- 2 Idem, doc.14, pachet 20.
- 3 Idem, doc.15, pachet 20.
- 4 Idem, doc.16, pachet 20.
- 5 Idem, doc.17, pachet 20.

O carte de hotărnicie inedită a moșiei Leu
de Sus, din anul 1875

Maria Anuichi

Comuna Leu, care acum face parte din județul Dolj, a aparținut de-a lungul vremii fostului județ Romanați, fiind o veche localitate moșnenească.

La 6 aprilie 1873, ca urmare a cererii fraților Nică și Dimitrie Locusteanu, Tribunalul de Romanați a eliberat autorizație inginerilor Nicolae Monastiriceanu și Vicol Străinescu, pentru a hotărnicii o parte din moșia Leu de Sus, numită Rusuleasca¹.

Înainte de a intra în prezentarea cărții de hotărnicie, care se află la Arhivele Statului din Craiova, considerăm util să amintim câteva date biografice referitoare la familia Locusteanu din satul Leu.

Cea mai importantă figură a acestei familii a fost Nică Locusteanu². După propria-i mărturisire, el s-a născut la 24 martie 1821, în satul Leu, în familia lui Barbu Locusteanu, un boier-naș scăpătat, originar din satul Locusteni de Vâlcea, căsătorit cu Ioana Pojoran, fiica unor moșneni leoveni. Familia a avut cinci copii, trei fete - Bălașa, Rada, Dumitrana și doi băieți - Nică și Dimitrie.

În anul 1821, pe Barbu Locusteanu, îl găsim, alături de alți consăteni, ca participant la revoluția condusă de Tudor Vladimirescu. La începutul secolului trecut, el a fost, câțiva ani, ispravnic al județului Romanați.

În cataografia din 1837, Barbu Locusteanu este înregistrat în rîndul moșnenilor. Familia se afla într-o situație materială modestă, dacă nu chiar grea, după cum notează Nică Locusteanu, în ale sale Amintiri din trecut, publicate în 1896 la Craiova.

După ce a absolvit cursul primar la Școala Centrală din Craiova, Nică Locusteanu a intrat ca mic funcționar în aparatul administrativ, ajungînd de la "scriitor" de cancelarie la subocîrmuire, ajutor de subocîrmuitor sau subprefect, calitate în care s-a ridicat cu hotărîre în apărarea intereselor țărănimii, clasă atît de exploatată în perioada Regulamentului organic. În anul

1848, Nică Locusteanu a luat parte la revoluție, dovedindu-se unul dintre revoluționarii cei mai fermi din Țara Românească. După înabuzirea revoluției a stat nouă ani exilat la Brusa, în Asia Mică. Revenind în țară în 1857, a îmbrățișat cariera de inginer hotarnic, dar nu va neglija nici politica, fiind între 1866-1895 deputat sau senator de Romanai. În această perioadă Nică Locusteanu este cunoscut ca om politic, liberal - democrat apărător al intereselor poporului, reprezentînd tipul mijlociu al partizanului progresului în România celei de a doua jumătăți a secolului trecut.

După cîte se pare, denumirea moșiei Rusuleasca din hotarul Leu de Sus, la care ne vom referi în cele ce urmează, provine de la numele de Rusu, pe care l-a purtat inițial familia Locusteanu.

Hotărnicia de care ne ocupăm este un document important, din două puncte de vedere:

1. conține numeroase toponime specifice zonei,

2. redă o imagine fidelă asupra stăpînirii moșiei Leu de Sus de-a lungul veacurilor, întrucît cuprinde, în rezumat, actele de posesiune prezentate în timpul măsurătorilor de către părțile interesate, la cererea inginerilor hotarnici, după cum se obișnuia în asemenea situații.

În ceea ce privește toponimele, între care unele au dispărut odată cu scurgerea vremii, amintim următoarele: Giormanele, Groapa de la Perișor, Lacul caprei, Valea Modruzului, Plătra din Podina, Lacul lung, Lăcșorul, Drumul Craiovei, Sușicuș, Lacul epurelui, Gârnițele înfierate, Vlezuini, Gropile bordeielor, Lacul Banului, Lacul Urzicei, Lacul săpat, Capul piscului, Lacul cu cărbuni, Lacul din păduri, Lacul mierlei și altele.

Din cercetarea cărții de hotărnicie în discuție, rezultă că inițial moșia Leu de Sus a aparținut moșnenilor leoveni, însușind 2000 stîngeni masă,, din care moșnenii au vîndut 1300 stîngeni lui Tănăsie, paharnic din satul Teasc, iar acesta, la rîndul său, a vîndut 800 stîngeni lui Lupu Căpitanul. Aceste informații se desprind dintr-un document din 1713, prezentat de moșneni inginerilor hotarnici în anul 1873.

Ulterior, prin vînzări, cumpărări, schimburi, moșteniri și înzestrări, o parte din moșia Leu de Sus, numită Rusuleasca, a ajuns în stăpînirea lui Barbu Locusteanu și a unor frați, surori și cunătați, după cum se vede din celelalte documente prezentate de stăpînii moșiei în timpul efectuării hotărniciei. După terminarea măsurătorilor, Nicolae Monastiriceanu și Vicol Străinescu au constatat

că moșia Leu de Sus se compunea din două părți: Tetoianca și Rusuleasca.

Terminându-se măsurătorile, s-a stabilit că prima parte avea o suprafață de 676 stinjenii masă Șerban Vodă, iar cea de a doua 652 stinjenii masă Șerban Vodă.

Din moșia Rusuleasca, Nică Locusteanu a moștenit de la părinți 123 stinjenii masă și o palmă, iar Dimitrie 105 stinjenii masă.

După înăbușirea revoluției de la 1848 averea lui Nică Locusteanu a fost scoasă la licitație fiind acuzat de delapidarea banilor publici, deoarece în calitate de subadministrator de plasa și apoi administrator de Romenați în timpul evenimentelor revoluționare folosisese banii din casele comunale pentru cumpărarea de arme sau în alte scopuri necesare revoluției.

Dimitrie Locusteanu, pentru a nu înstrăina averea părintească a răscumpărat partea fratelui său Nică, astfel că atunci când acesta revine în țară după nouă ani de exil își ia în primire partea sa de moștenire.

În 1875, terminându-se măsurătorile, inginerii Monastiriceanu și Străinescu au constatat că moșia Rusuleasca cuprindea 652 stinjenii masă și 5 palme, ceea ce echivala cu 1557 pogoane și 883 stinjenii pătrați, care s-a împărțit posesorilor săi, după cum urmează: 36 pogoane - Filip Ternica "cu cetașii lui", 248 pogoane și 648 stinjenii pătrați - Costache M. Gioroceanu, 881 pogoane - Dimitrie Locusteanu, 96 pogoane - Rada Petrescu, fostă Locusteanu; 286 pogoane și 1045 stinjenii pătrați - Nică Locusteanu, 31 pogoane și 216 stinjenii - pătrați ale locuitorilor, foști clăcași, împroprietăriți prin reforma agrară de la 1864 pe părțile de moșie ale fraților Nică și Dimitrie Locusteanu. Din partea sa de moșie, Dimitrie Locusteanu urma să ipotecheze la Societatea de credit funciar 632 pogoane și 918 stinjenii pătrați, dintre care 456 pogoane și 918 stinjenii pătrați teren arabil, 6 pogoane livezi, 130 pogoane islaz și 40 pogoane vie.

Cele 268 pogoane și 1045 stinjenii pătrați, aflați în stăpânirea lui Nică Locusteanu, se compuneau din 214 pogoane și 1045 stinjenii pătrați teren arabil, 4 pogoane livezi, 40 pogoane islaz și 10 pogoane vie.

După cum rezultă din alte documente Nică Locusteanu și-a mărit proprietatea prin cumpărări de pământ din veniturile ce le încasa ca inginer hotarnic, astfel încât în cele din urmă a ajuns să posede 245 hectare. În anul 1895 "bătrînul democrat", după cum

Elu' definit contemporanii, s-a retras din activitatea parlamentară, fiind la o vîrstă înaintată. Peste 3 ani, în 1898, Nică Locusteanu și-a alcătuit testamentul, prin care lăsa averea sa de 245 ha de pămînt Prefecturii județului Romanați, din al cărei venit se repartiza anual 1200 lei școlii din satul natal, ca salarii pentru învățători și ajutoare pentru copii, săraci, iar restul venitului moșiei estimat de testator media de 8500 lei anual urma să se acorde burse studenților săraci dar merituosi din județul Romanați, pentru a studia în țară sau străinătate.

Astfel, Nică Locusteanu și prin cel din urmă act al vieții sale a dovedit a fi fost un patriot înflăcărat, sincer apărător al intereselor maselor țărănești în mijlocul cărora a trăit și a muncit.

La 1 septembrie 1900 el s-a stins din viață, a fost înmormîntat în satul natal.

În concluzie, se poate afirma că documentul în discuție prezintă importanță pentru istoria comunei Leu, conținînd date și informații privind toponimia locului și stăpînirea moșiei de-a lungul timpului.

Cartea de hotărnicie respectivă poate fi utilizată ca izvor arhivistic deosebit, merit a servi la elaborarea monografiei comunei Leu, precum și la alcătuirea unui studiu monografic referitor la Nică Locusteanu, interesantă personalitate din a doua jumătate a secolului trecut.

N O T E

1. Arhivele Statului Craiova; Alegerea părții de moșie din Leu de Sus, numită Rusuleasca.

2. Vezi Paul Barbu, Nică B. Locusteanu participant la Revoluția de la 1848 în Țara Românească, în "Revista Arhivelor", Supliment, 1973; Idem, Aspecte ale vieții și activității lui Nică B. Locusteanu, în vol. "Omagiul Liceului Nicolae Bălcescu din Craiova", Craiova, 1977.

Un document din trecutul cinematografilei craiovene

N.Fulorea

Prin 1924, pe cînd eram elev la gimnaziul din Plenița, unde am avut profesor de istorie pe regretatul C.S.Nicolaescu-Plopșor, am găsit în beclul unei rufe, un carnetel cu mai multe bilete de intrare la un spectacol cinematografic din Craiova, programat în ziua de 17 decembrie 1915. Am păstrat aceste cupoane, pe care m-am gîndit demult să le semnez, socotind că au o semnificație oarecare pentru istoria celei de-a VII-a arte pe meleagurile Olteniei. Biletele sînt de culoare roză, împărțite în 3 părți detașabile: cotorul, purtînd numărul cuponului, biletul de intrare și contramarca, ultimele două conținînd același text, pe care-l redăm întocmai: "Cinema Modern", str.C.A.Rosetti/Joi, 17 decembrie 1915/ Reprezentație cinematografică/ dată în folosul/ ospătăriei școlare și spitalului comunal/ sub patronajul doamnelor craiovene din înalta societate/ cu concursul telepatis-tului indian King/ bilet de intrare/ matineu I (de la 3-5 p.m./ parter, intrarea generală 0,50 lei/ bilet valabil numai pentru matineul I".

Documentul nu evocă o premieră cinematografică în Craiova, deoarece primele reprezentații de film avuseseră loc în capitala Olteniei încă din 1896, în parcul Bibescu, sub cerul liber¹. Pentru aceasta credem că nu e de prisos să amintim cîteva date sumare despre începuturile cinematografilei pe care le-a înregistrat istoria celei de-a VII-a arte. Prima reprezentație "publică comercială" a fost realizată de frații Lumière, la Paris, în sălile localului "Grand Café", în ziua de 28 decembrie 1895, cu filme de scurt metraj și documentare, după ce în februarie, același an, își brevetaseră aparatul și apoi în martie, rulasera un film ~~într-un~~ într-un cerc restrîns².

"Minunea secolului" cum i s-a spus atunci cinematografului, a ajuns să fie cunoscută destul de repede aproape în întreaga lume. La numai 5 luni după spectacolul din decembrie de la Paris, rulează și la București primul film în ziua de 27 mai 1896, în una

din încăperile ziarului "L'Independence Roumaine", unde se află azi pasajul Victoria³. Intrarea generală era de 50 de bani de persoană.

La Craiova, prima reprezentație a avut loc la mai puțin de o lună de zile, după cea din capitala țării, adică la 16 iunie 1896, în parcul Bibescu, cum am arătat mai sus. Muzica regimentului I Dolj acompania rularea filmului. În ianuarie 1897 are loc primul spectacol cinematografic și la Turnu Severin⁴.

În anii următori reprezentațiile se desfășurau nu în săli destinate spectacolelor ci adesea în restaurante (Minerva), în berării (Berăria Azuga de pe Calea Unirii), în cafenele, etc. Această situație a dăinuit până prin 1909-1910, când încep să se construiască în țară săli speciale pentru spectacole de cinema⁵. La Craiova se trece prin 1912 la amenajarea unor localuri de foste berării în săli destinate numai reprezentațiilor cinematografice, cum au fost sălile "Special" și "Apolla" (ultima proprietatea lui I.M.Pleşa). Dar până la acea dată cinematografia în România nu se limitase numai la atît, căci de la început, din anii 1896-1898, s-a manifestat interesul pentru ea spre a fi utilizată ca mijloc de instruire și informare științifică. Astfel în 23 iunie 1897, apar primele "vederi românești", realizate de Paul Manu iar prof. dr. Gheorghe Marinescu crează primul film de cercetare științifică în scopul studierii unor maladii psihice. Prin această inițiativă savantul neurolog român e socotit ca pionier al filmului științific mondial⁶.

În 1909, rulse la Craiova, în sala "Imperial", mai tîrziu "Armonia" filmul "Glorificarea armatei române - Veteranii războiului de la 1877"⁷, iar în 1913 se realizează în capitala Bănel "Inaugurarea monumentului Independenței", de către operatorul N.Barbelian. Cel mai mare succes îl are un alt film românesc din 1912 "Războiul Independenței". Realizatorul scenarist al filmului era Grigore Brezeanu cu cei mai distinși actori ai țării din acea vreme: C.Nottara (în rolul lui Osman Pașa), Aristide Demetriade (domnitorul Carol), Gheorghe Ciprian, Iancu Brezeanu, Maria Filotti Elvira Popescu, Aristizza Romanescu, Agepsina Macri, Sonia Cluceru, etc. La Craiova filmul a rulat în sala "Belle Vue", proprietatea lui I.M.Pleşa, între 14-25 octombrie 1912. Filmul s-a jucat și peste Carpați, în ținuturile locuite de români, pînă aproape de intrarea României în războiul de întregire⁸.

Printre animatorii cinematografiei la Craiova, se cuvine să amintim pe ziaristul C.Iovipale, profesor C.D.Fortunescu și

scriitorul Emil Gîrleanu, fost director al Teatrului Național craiovean în perioada anilor 1911-1914⁹. Delicatul scriitor care a fost Emil Gîrleanu, cu entuziasmul și perseverența sa, a reușit să realizeze în 1914, aici, în zona Craiovei, filmul "Cetatea Neamțului", după piesa lui V.Alecsandri, asigurînd scenariul, regia și turnarea filmului în colaborare cu Corneliu Moldovan. Interpreți în film au fost actorii teatrului craiovean: Mișu Fotino, Stănescu Papa, etc.¹⁰. Credem că resortul întîm care impulsionase această acțiune a fost nu numai sensibilitatea pentru trecutul glorios al poporului din care făcea parte, trecut pe care-l evocase atît de duios în proza sa literară dar și opinia pe care o avea despre rolul instructiv și educativ al celei de-a VII-a arte. Emil Gîrleanu, ca director al unei instituții de cultură și educație, cum era teatrul craiovean, trăgea în acea vreme semnalul de alarmă împotriva filmelor imorale și solicita mai multă vigilență din partea autorităților față de asemenea producții¹¹. De aceea, filmul "Cetatea Neamțului" realizat la Craiova, evocînd o pagină eroică din istoria neamului, avea dubla menire de a instrui și educa.

Doi ani mai tîrziu, în decembrie 1915, cînd are loc reprezentarea din documentul nostru, celebrul filozof francez, Henri Bergson va sublinia și el rolul acesta dublu al filmului, susținînd că dacă "cinematograful este o distracție pentru mulțime, ajută și va ajuta în chip serios pe savant, pe artist, pe istoric și chiar pe filozof"¹². Din aceeași perioadă de timp trebuie amintită și o apariție editorială în Craiova, considerată una din primele cărți românești despre film: "De la fotografie la cinematograf" de prof. M.Dumitrescu¹³. Ceea ce e, mai cu seamă, interesant în această apariție e preocuparea autorului pentru perspectivele cinematografului în culori, cinematograful vorbitor, scenariu, industria cinematografului, etc. Tot atunci sînt semnalate 5 săli de cinematograf craiovene: "Modern", "Apollo", "Special", "Lux" și "Cine"¹⁴. E deci semnalată sala "Modern" în 1914 despre care este vorba în documentul nostru. Cinema "Modern" a fost pe strada C.Rosetti, azi "Mercur". Existența sa e amintită și în 1923 cînd s-a prezentat filmul "Păcat", după nuvela lui I.L.Caragiale¹⁵.

După 1 august 1927, cînd arde clădirea teatrului, scena Naționalului craiovean și-a găsit loc la cinema "Modern", ulterior "Rio". Clădirea avea o fațadă oarecum impunătoare, cu o arcadă largă deasupra, aprijinită pe doi piloni pătrați, ca două bastioane, totul împodobit cu frumoase stucaturi evocînd figuri sau scene din domeniul artei¹⁶. Sala de spectacol, scena, dependințele, etc.

erau improprii activității unui teatru național, astfel că în toamna anului 1933, actorii își făceau repetițiile în sala liceului Carol I¹⁷.

Reprezentarea cinematografică din documentul ce-l prezentăm era programată, așa cum am văzut la 17 decembrie 1915, în plină epocă de război european, când România trecea prin frământatele zile ale neutralității. Spectacolul a fost dat în folosul ospătăriei școlare și spitalului comunal. Ospătăria școlară se găsea pe atunci în strada Buzești, azi Karl Marx, în clădirea de lângă biserica Sfinții Arhanghel¹⁸. Spitalul comunal ar fi spitalul Filantropia¹⁹. Organizarea spectacolului și distribuirea banilor încasați în folosul acestor două instituții s-au făcut prin grija patronajului doamnelor craiovene. Stim că sub același patronaj din care făceau parte Lucia N.T. Romanescu, Elisa Constantinescu, Margot Oromulu, etc. se colectase, tot în luna decembrie 1915, suma de 2.220 lei pentru refugiații de război din Bucovina, în afară de alte sume strânse de către secția Ligii Culturale din Craiova, destinate în același scop²⁰. Spre a atrage public cât mai numeros, spectacolul se dădea cu concursul telepatistului indian King, a cărui faimă a persistat pînă după războiul de întregire. Procedul de a aduce pe scenă personalități din lumea artei sau care să intereseze cât mai multă lume era vechi și a continuat multă vreme. Așa se explică prezența pe scenă la noi a celebrelor Lya de Putty²¹ și Adelina Patti. Biletul de intrare e numai pentru matineul I, de la 3-5 p.m. ceea ce însemnează că urma încă un spectacol de la 5 la 7 p.m. și poate și al treilea, de la 7 la 9 seara.

Ca spațiu, reținem amănuntul că sala era compartimentată avînd și parter. Costul biletului - intrarea generală - era 50 de bani, cît era biletul de intrare la primul spectacol de cinema din București de la 27 mai 1896, deci la Craiova se menținea același preț în decembrie 1915. Pe atunci, în Craiova, revista "Drum drept", condusă de Nicolae Iorga, aici, în Craiova, alcătuită din 20 de pagini, costa 20 de bani. Un singur amănunt lipsește din document care ar fi fost interesant să ne spună ce film rula - o misiune explicabilă pentru conținutul unui bilet de intrare. Am încercat să aflu dacă evenimentul e consemnat în vreunul din periodicele locale pe atunci, mai cu seamă în "Curierul Olteniei", condus de unul din animatorii filmului în Craiova, Iovipale. Am găsit aici numai numărul din 19-27 ianuarie 1916 al acestui periodic din care reproducem următoarele reclame:

- "Cinema Lux" (25.I.1916) senzaționalul film "Perversitate" (5 mari acte) sau "Demonul Cochetăriei" (un film care - probabil - ar fi stîrnit protestul lui Emil Gîrleanu!)

"Joi, 28 ianuarie 1916 /Aventurierul sau Vîntură lume/ 5 mari acte".

Cu aceste detalii, documentul își păstrează modesta sa semnificație, constituind un moment în desfășurarea începuturilor cinematografilor noastre, un element în plus, pe lîngă evenimentele semnalate pînă acum de istoria celei de-a VII-a artă pe meleagurile Olteniei.

N O T E

- 1 Oltea Vasilescu, Despre începuturile cinematografilor în orașul Craiova (1896-1914), în "Studii și Cercetări de Istoria Artei, seria Teatru, Muzică, Cinematografie, nr.1, 1972, p.75-80.
- 2 Cornel Cristian ș.a., Dictionar Cinematografic, Edit.Meridiane, 1974, p.273.
- 3 I.Cantacuzino, Momente din trecutul filmului românesc, în "Contribuții la Istoria Cinematografilor în România", sub redacția lui I.Cantacuzino, Edit.Acad.R.S.România, 1971, p.13.
- 4 Oltea Vasilescu, File din Trecutul Cinematografilor în Oltenia, I, "Ramuri"nr.10, octombrie 1971, p.71; la Turnu Severin existau două săli de spectacole, "Regal" și "Apollo". În timpul ocupației germane fiind criză de combustibil și lubrefianți pentru motoare, sălile funcționau alternativ (aceleași, în "Ramuri", nr.1, 15.I. 1972, p.21).
- 5 I.Cantacuzino, Coordonatele unei istorii a Cinematografilor Românești, în "Contribuții la Istoria Cinematografilor", p. 27 și u.
- 6 Idem, vezi și Cornel Cristea și a., op.cit., p.285-286; primole "Vederi românești" realizate de Paul Monu evocau inundațiile de la Galați, Bîlciul Morilor, Terasa Cafenelei Capșa, Defilarea, etc. (Mihnea Gheorghiu, op.cit.).
- 7 Oltea Vasilescu, art.cit., Despre începuturile Cinematografilor, p.76-77.
- 8 Cornel Cristian, Dictionar...., p.372.
- 9 Colectiv, Istoria Teatrului Național din Craiova, 1978.
- 10 Colectiv, Istoria Teatrului Național din Craiova, p.120.
- 11 Colectiv, Istoria Teatrului Național din Craiova - Scrierile lui Emil Gîrleanu din 17 noiembrie 1913 către primarul Craiovei, p.135.
- 12 Ziarul Viitorul, anul III, nr.2863 din 9 decembrie 1915, p.1.
- 13 Cartea a apărut în tipografia "Ramuri", Biblioteca "Cosînzeana", nr.15-16; în alt oraș din Oltenia, Turnu Severin, apărut periodicul de spectacole "Filmul" (1915-1916; 1919-1922).
- 14 Oltea Vasilescu, Despre începuturile Cinematografilor în Craiova, p.80, idem, "Ramuri", nr.1, 15.I.1972, p.21.

- 15 Idem, File..., în "Ramuri", nr.1, 1972, p.21.
- 16 Informații de la C.Gheorghiu, Teatrul Național Craiova.
- 17 Colectiv, "Istoria Teatrului Național din Craiova", p.143-144.
- 18 Informații C.Popescu, str.Arieș, 23, de 73 ani.
- 19 Indrumătorul în Arhivele Statului județul Dolj, 1978, p.36 și 236 amintește numai trei spitale: "Central", "Filantropia" și "Preda". Un alt spital sau azil ar fi fost situat pe locul unde există azi Policlinica Studentească.
- 20 Buletinul Ligii Culturale, anul IV, nr.12, Craiova, 25 decembrie 1915; D.E.Petrosescu, Un colț din România, Craiova, f.a. cap "Ospătării școlare", p.46.
- 21 I.Cantacuzino, Momente..., p.19; Mihnea Gheorghiu, Istoria și Cultura Cinematografică, p.27.

P.53806/1982.

Unele documente de valoare din patrimoniul
muzeului universitar de istoria medicinei
și farmaciei Craiova

dr.Mihai Scheau
prof.Petre Ardeiu

Patrimoniul de care dispun muzeele este pus la dispoziția publicului pentru instruire și educare științifică, patriotică și, umanistă a acestuia, fie prin expoziții permanente, fie prin publicarea documentelor de interes deosebit.

Muzeul universitar de istoria medicinei și farmaciei din Craiova, ale cărui baze s-au pus din 1970, deține un foarte bogat fond documentar cuprinzând: fonduri memoriale, publicații, lucrări de artă, corespondență, medalii, mărci etc. Din această colecție documentară prin care s-a reconstituit viața medicală românească, mai ales, și, în special, cea din Oltenia, am ales patru documente mai semnificative care se referă la activitatea a 5 personalități: Carol Davila, C.D.Severeanu, Dimitrie Gerota, Constantin Brâncuși și V.Gomoiu. Analiza acestor documente scrise este evocatoare pentru epoca în care au trăit aceste personalități - sec.XIX și XX.

Primul document, o scrisoare - manifest este semnat de generalul Carol Davila la 4 februarie 1880, cu ocazia jubileului a 25 de ani de la fondarea școlii de medicină din București. Davila își exprimă mulțumirea pentru participarea și conlucrarea corpului medical în dezvoltarea instituției medicale, fapt ce a adus "alinarea suferințelor în timp de răzbel și pînă în coliba sormanului". Davila subliniază rolul instituțiilor medicale arătînd că "progresele realizate prin aceste instituțiuni au contribuit și voru contribui într-un modu puternicu la unirea Româniloru în Orientu, punîndu-i astfelu în legătura scientifica cu națiunile civilisate ale Europei". El făcea apel la unitatea întregului corp medical "medici, veterinari, farmaciști", care este chemat să aducă servicii eminente patriei, și să o dovedească prin organizarea unui congres medical științific. Din lectura acestui document rezultă recunoașterea meritelor corpului medical, în timp de război și de pace la realizarea unității românilor și necesitatea legăturilor strînse cu celelalte popoare ale Europei, pentru un permanent

schimb-științific.

Din această scrisoare-manifest, putem reține și înaltul sentiment patriotic de care era animat Carol Davila, precum și umanismul care l-a călăuzit în toată activitatea sa desfășurată în patria adoptivă cu care s-a identificat prin fondarea învățămîntului medical superior și prin organizarea serviciului medical civil și militar din România.

Al doilea document, cu titlul "Primii elevi ai Scolii de chirurgie de la Mihai Vodă", adnotați de dr.C.D.Severeanu, este un catalog alfabetic cu o mare valoare, prin cuprinderea și caracterizarea elevilor, făcute de Davila în limba franceză și completate mai târziu de C.D.Severeanu, oferindu-ne date biografice inedite.

În acest catalog remarcăm faptul că 9 serie de elevi, recrutați de Davila din Oltenia și bine caracterizați de acesta în catalog, s-au evidențiat apoi prin merite deosebite, unii ajungînd profesori și colaboratori ai săi. În acest sens exemplificăm: C.D.Severeanu, fondatorul chirurgiei moderne românești, Drăghescu Dimitrie, fondatorul obstetricii moderne în țara noastră, Grecescu Dimitrie, profesor de botanică medicală, Vercescu Ioan, medic general renumit pentru procedeele sale operatorii etc. Catalogul ne arată și stilul de muncă al profesorului Davila, care a urmărit în permanență cunoașterea și formarea viitoarelor cadre medicale românești, asupra cărora nu s-a înșelat în aprecierile sale. De exemplu, despre Ioan Vercescu, elevul venit din Cerneții Mehedințiului nota că era "exact observateur des regles et de la disciplines complaisant et aimables pour ses malades", informații completate de C.D.Severeanu cu date din evoluția ulterioară absolvirii facultății, așa cum de altfel făcuse la fiecare dintre elevii cuprinși în acest catalog.

Un document de excepțională valoare îl constituie cererea adresată de Constantin Brâncuși Societății studenților în medicină din București la 17.IV.1904 (înregistrată la nr.102 din 18.V. 1904 - fondul C.Brâncuși), prin care oferă spre achiziționare "ultima reproducere după un "ecorche" (după statuia lui Antinous), lucrat sub conducerea d-lui agregat dr.Gerota".

Din analiza acestui document se desprind o serie de fapte prin care putem caracteriza epoca în care a trăit sculptorul. Așa cum afirmă Brâncuși "lucrările de artă la noi în țară nu prea găsesc cumpărători", ceea ce arată situația precară a artelor la începutul secolului XX. Ctin Brâncuși era preocupat și hotărît să

plece în străinătate în vederea continuării studiilor, însă avea o situație bănească "dintre cele mai îngrijorătoare", și cu toate acestea dă dovadă de o modestie exemplară prin faptul că nu formulează pretenția bănească asupra "ecorcheului", ci o lasă la aprecierea președintelui Societății studenților în medicină. Ctin Brâncuși se arată realist față de activitatea studenților mediciniști și apreciază rezultatele obținute de societate, cu toate "împrejurările grele de la noi". Așezarea operei sale în locașul societății studenților în medicină, o considera a fi "o fericită idee" care "ar cadra minunat cu măreția bibliotecii, cu colecțiile societății".

Cererea lui Ctin Brâncuși pune în fine cap discuțiilor dintre brâncușologi cu privire la numărul exemplarelor realizate de autor din "ecorche" căci el afirmă "am pus în vânzare ultima reproducere după un "ecorche", și, mai departe precizează ... "căci în câțiva ani n-am putut plasa decît 2 reproduceri la Ministerul Instrucțiunii Publice și unul la Institutul Medico-Militar. În baza celor precizate de Brâncuși putem conchide că acesta a realizat 4 reproduceri, căzînd deci susținerile unor autori (G.Opreșcu, V.G.Paleolog și alții) privind numărul de exemplare realizate de sculptorul român, diferind, după autor, între 3 și 5.

Ultimul document, de mare valoare, îl constituie Registrul de ședințe al Societății române de istoria medicinei, farmaciei, veterinăriei și folclor, fondată la 14 septembrie 1929 de V.Gomoiu care la 5 decembrie 1932 "s-a hotărît să îmbrățișeze și filozofia medicală și deontologia". Din acest registru se poate vedea activitatea societății de la înființare pînă la 3.IV.1949. Registrul conține 200 pagini din care 150 completate. Analiza sumară a acestui document, ne arată membrii de onoare naționali ai societății (printre care N.Iorga, Ion Bianu, C.D.Severeanu, Ion Cantacuzino, D.Gerota etc.), străini conținînd nume ilustre ale vieții medicale internaționale. Din 4 martie 1930 la fiecare ședință a societății găsim semnăturile celor prezenți iar de la 8 septembrie 1933 găsim și programele ședințelor societății tipărite. Printre comunicatori remarcăm o serie de personalități străine ca P.Capparoni-Roma, Laignel-Lavastine-Paris, A.Süheyl-Istambul și alții. De asemenea, în registru sînt consemnate alegerea și structura organizatorică a comitetului societății în toată evoluția sa: președinte, vice-președinți, secretari de ședințe, secretari generali, casieri, bibliotecari, etc. ca și dările de seamă ale societății. Mai rezulță primirea unor donații de la medici români și străini, funcționa-

litatea muzeului de istoria medicinei fondat de V.Gomoiu în așezămintele de la Soseaua Vergului. Sedințele de comunicări se țineau în amfiteatrul așezămintelor brâncovenesti sau la așezămintele din Soseaua Vergului. Prin datele foarte exacte pe care le conține, registrul evidențiază activitatea bogată depusă de dr.Victor și Vișica Gomoiu în cadrul societății cît și prestigiul și relațiile pe plan mondial ale societății condusă cu competență și devotament de dr.V.Gomoiu.

Bogăția de date a acestui registru așteaptă să fie completată cu depistarea lucrărilor menționate în acest registru. Documentul atestă de asemenea participarea largă la sedințele societății, nu numai a medicilor ci și a altor oameni de cultură (istorici, filologi, etnografi etc.).

În încheiere, subliniem că cele patru documente prezentate constituie marcarea a trei etape ale evoluției medicinei în țara noastră, începutul medicinei științifice, consolidarea acesteia și evoluția vieții medicale românești în secolul al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX.

Contribuții ale presei craiovene la desăvârșirea
unității statale a românilor

Mateescu Marilena

La începutul secolului nostru desăvârșirea unității statale devenise o necesitate imediată pentru poporul român. Ea era cerută de progresul economic, politic și spiritual al societății românești moderne.

"Visul Unirii - remarca marele istoric A.D.Xenopol - era înalt ca piscurile Carpaților, întins ca Dunărea și adânc ca prăspăstiile Mării Negre"¹.

Ideea Unirii stăruia cu aceeași intensitate în conștiința românilor din toate regiunile țării.

Ideile generoase ale militanților pentru Unire găsesc un sol fertil și în Craiova, unde cărturari patrioți și progresiști susțin cu ardoare cauza dreaptă a întregirii neamului. Aici iau naștere numeroase societăți: Acțiunea națională, Comitetul Național Român de cultură, Federația Unionistă, în al căror program eliberarea și unirea Ardealului figurau la loc de cinste. Presa craioveană susține stăruitor și entuziast această campanie făcându-se ecoul unui adevărat curent popular care pregătea marele eveniment.

Prestigioasa revistă "Cultura românilor" în care pot fi întâlnite contribuții ale unor personalități culturale de prim rang din România, își deschide cu generozitate paginile tuturor celor care vor să susțină Unirea.

Astfel, I.Rusu în articolul "Dreptul asupra Ardealului", după ce face istoricul acestuia, arătând că Ardealul a fost centrul celui mai vechi stat locuit de români, evidențiază legăturile permanente între cele trei țări române, și se oprește asupra momentului ocupării Ardealului de Austria și apoi de Ungaria, care a încercat să distrugă elementul românesc, afirmă că "spiritul vremii cere să se întindă cutele tricolorului românesc și peste țara de dincolo de munți A sosit vremea să ne luăm ce este al nostru"².

O adevărată tribună de luptă în sprijinul Unirii este revista "Ramuri". Idealul unității naționale, element peren

al conștiinței treze a poporului nostru, reclamă acțiuni eficace și imediate: "Sînt veacuri de cînd îl purtăm în noi, muncind neconținut să-l îmbrăcăm în forma imperativă supt care ni se înfățișează azi"³.

Declanșarea primului război mondial a reprezentat pentru noi românii șansa unor schimbări profunde în relațiile internaționale de a se soluționa în avantajul nostru problema Ardealului. În aceste condiții nu trebuie să ne surprindă pledoaria fățișe pentru intrarea în război a României, a tuturor oamenilor progresiști. O națiune întreagă aștepta războiul, dar un război a cărui rațiune era justificată, un război izbăvitor al unei nedreptăți prea mult tolerate.

La întrebarea "De ce așteptăm războiului?" Dinu Vultur dă un răspuns lapidar și just: "Pentru Ardeal, desigur, și pentru cîte putem avea prin Ardeal și numai prin el"⁴.

Prelungita neutralitate a României avînd ca promotor pe Brătianu este denunțată vehement ca fapt simptomatic al slăbiciunilor unui guvern ezitant: "În fața Ardealului care ne cheamă și se cere lîngă noi, se ridică sub formă de neutralitate neputința României de a-și îndeplini pe cea mai esențială și cea mai imperioasă dintre datoriile ei naționale ... Dacă dorim această țară nu e pentru cît pămînt ne poate da ea, ci pentru cît suglet național am putea cîștiga prin cucerirea ei"⁵.

Pentru țelul Unirii milita și Liga Culturală care își schimbase denumirea în Liga pentru unitatea națională a tuturor românilor ce avea secțiuni și la Craiova.

În Buletinul Ligii culturale, secțiunea Craiova, care apare începînd cu 1911, numeroase articole programatice au ca substanță ideea de unitate. Astfel în articolul anonim "Datoria noastră" este exprimată speranța că "Unirea cu frații noștri de peste munți se va împlini în scurt timp"⁶.

Un an mai tîrziu, în aceeași publicație, comitetul revistei solicită ajutor pentru refugiații ardeleni frații⁷lor din România: "De aceea socotim ca o datorie din partea noastră de frați care n-au suferit încă ceea ce au suferit pribegii noștri din Ardeal și Bucovina, să le venim cu ceea ce putem, în ajutor mai cu seamă în acele sărbători ale creștinismului"⁷.

În același scop Liga culturală a inițiat timbrul de ajutor al refugiaților ardeleni.

Abuzurile și discriminările autorităților austro-ungare care loveau în interesele națiunii române din Transilvania sînt denunțate de publicația "Protestarea": "Ziarul" "Românul", care

"dispare astăzi sugrumat de cenzură ... va reînvia mai frumos și mai mîndru în România Mare!"⁸

O altă publicație care se alătură campaniei de pregătire a Unirii este "Revista literară" în care cu numai un an înaintea intrării României în războiul de întregire, poetul Marcel Romanescu, în versuri elegiace deplînge starea unui neam vitregit, purtîndu-și suferința în lume:

"Viața care o trăim o leagăm de durere:

Cu ea trăim, cu ea muncim,
Și neamul nostru piere.

.....

Și tu sărmană rîndunică
Cobori peste ogoare,
Și stai s-ascuți la doina mea.
Ne-ai înțeles tu oare?
N-ainte tot pe Olt în jos,
Tu du la noi în țară,
Să-l spui Carpatului pletos,
Dunărea noastră iară ..."⁹

Anticipînd Unirea, ca fapt eminent, B.Luca scria în ziarul "România Mare": "Mîine Transilvania va veni să adauge ultima piatră nestemată trebuitoare pentru stralucirea patriei noastre românești. Idealul visat de veacuri se desprinde din negura trecutului și strălucește înaintea sufletelor noastre pînă ieri îndurerate"¹⁰.

Dupa împlinirea actului memorabil, același ziar saluta evenimentul: "Visul nutrit de veacuri de acest neam, unirea Transilvaniei la patria mamă e un fapt împlinit. Aliat cu popoarele civilizației alături de care am luptat pentru dreptate și libertate, ne-a fost dat să realizăm ceea ce a înfăptuit la 1600 marele domnitor muntean Mihai Vodă, și de astă dată pentru vece, Unirea tuturor ținuturilor românești într-o singură țară"¹¹.

În preajma Unirii își face apariția tot la Craiova o altă revistă "Viața Nouă" în paginile căreia se consemna realizarea politică, socială și spirituală a poporului român: "România Mare - iată lumina, iată viața, iată nădejdea, iată gloria, iată triumful dreptății și al singelui generos curs cu îmbelșugare pe Jiu, Olt, Argeș și Siret ... Trăim clipe mari; adevărata luptă pentru

neamul omenesc începe de aici încolo. Si de roadele unui veac de muncă și de cheltuială a energiilor se vor bucura generațiile următoare care vor fi stăpîne pe vremuri de pace, de izbindă și de înflorire"¹².

Sprijinul acordat Unirii de presa craioveană s-a manifestat și sub altă formă. Cărturarii ardeleni, scriitorii militanți au fost invitați să colaboreze la reviste craiovene. "Ramuri" în special își orerea cu generozitate paginile lui Octavian Goga, cîntărețul suferințelor ardelenilor, poet implicat cu toată ființa în lupta pentru libertatea țării sale.

De altfel, întreaga presă din România solidară în sprijinul acordat ardelenilor, constituia pentru aceștia o rază de lumină, speranța unui aliat statornic și puternic.

Apariția numeroaselor reviste și societăți craiovene, colaborarea strînsă cu transilvănenii și bănățenii refugiați, precum și cu cei aflați sub stăpînire străină, însemnau un stindard de luptă pentru românii transilvăneni, un mijloc de consolidare a relațiilor cu intelectualii din Tară.

O istorie completă a zbuciumatei perioade de pregătire și înfăptuire a Unirii de la 1918, nu poate ignora contribuția presei craiovenilor, a intelectualilor din capitala Băniei la marele eveniment.

N O T E

- 1 A.D.Xenopol - Visul ce zboară, Cultura românilor anul I, ian. 1915, Craiova, pag.10.
- 2 "Cultura românilor", anul I, nr.2, febr.1915.
- 3 Tomescu D., Ideal și revansă - în "Ramuri", anul I, 27.II.1916, Craiova.
- 4 Dece așteptăm războiul? - "Ramuri" I, nr.5, 19.III.1918.
- 5 Tomescu, D. Cîntece fără țară - "Ramuri" anul I, nr.7, 8, 7.IV.1916.
- 6 Buletinul Ligii culturale - secțiunea Craiova, an.IV, nr.11, 1.XII.1914.
- 7 Ibidem, nr.12, 25.XII.1915.
- 8 "Protestarea", anul II, nr.33, 6 martie 1916.
- 9 "Revista literară", anul I (1915) nr.1, ian. pag.18.
- 10 Luca B. - România Mare și nouă, în "România Mare" nr.6, 22 nov. 1918, p.16.
- 11 B.Luca - România mare și nouă - în "România Mare", 5 dec.1918, p.1.
- 12 "Viata Nouă", nr.10, dec.1918.

Directiile și realizări ale industriei oltene
între anii 1918 -1928

Cezar Avram

Perspectivile de dezvoltare economică deschise prin actul istoric de la 1 decembrie 1918, - când piața națională a primit un contur definitiv, iar potențialul țării s-a întărit prin fructificarea la scară națională a bogățiilor solului și subsolului, a disponibilităților creatoare a maselor populare, etc. - au fost marcate de pierderile umane și distrugerile materiale ale războiului, conjugate cu anacronismele sociale și politice ale României din acei ani.

Oltenia, prin poziția sa geografică a simțit din plin urmările îndelungatului război, ea fiind atît teatru de operații cît și zonă de ocupație. Acțiunile militare, epidemiile, foametea și suferințele îndurate, execuțiile și deportările au diminuat în proporție de 1/4 populația activă din această parte a țării.

Cu toate acestea, în ansamblul evoluției istorice a României județele cuprinse între Olt, Dunăre și Carpați, în anii 1918-1928, au ocupat un loc important prin ponderea lor economică.

Din totalul de 1.707.336 locuitori cît avea regiunea după recensămîntul din 1930 (densitate 62,6 locuitori pe km²)¹, cu aproximativ 44000 mai mult ca în 1915², circa 88,8 % din totalul activ acționau în agricultură, 3,4% în industrie, 1,5% în comerț, etc.³

Problemele generate de redresarea economică, cu aspectele lor edite și inedite, au cuprins în sfera lor agricultura, industria, comerțul, transporturile, etc. Astfel, industria, deși a cunoscut cîteva transformări favorabile în structura ei, a continuat să se prezinte într-o stare de înapoiere accentuată. Oltenia nu avea industrii purtătoare ale progresului tehnic, fiind lipsită, de exemplu, de o industrie constructoare de mașini, siderurgică sau chimică, cu toate că această zonă, agrară prin excelență, prezenta condiții favorabile progresului economic și social în general. În primii ani postbelici, refacerea și punerea în funcțiune a obiectivelor economice a avut loc în mod inegal, în funcție de acțiunea atît a unor factori generali cît și a unora cu caracter special.

În Valea Jiului, principala regiune carboniferă a țării, producția scăzuse de la 2.229.255 tone de cărbun extras în 1913 și

1.410.244 tone în 1918 la 987.860 tone în 1920⁴. Începînd din anul 1921, producția de cărbune a acestei regiuni va crește, depășind nivelul antebelic în anul 1922 și atingînd în anul 1928, 1.921.314⁵. Acest lucru însemna, că bazinul carbonifer Valea Jiului, a avut în anul 1928 o producție mai mare decît întreaga producție a țării din anul 1921. Perioada anilor 1922-1928 s-a caracterizat nu numai prin sporirea producției extractive, dar și printr-un continuu proces de concentrare a acestei activități în mîinile cîtorva societăți. De pildă Societatea "Petroșani" a grupat cele mai însemnate mine carbonifere din Valea Jiului, situîndu-se pe primul loc în țară, cu o poziție monopolistă întărită, mai ales, de faptul că reușise să devină furnizorul principal al Căilor Ferate Române.

Industria extractivă era reprezentată în Oltenia de minele cărbune și lignit de la Gaillac, Arnota-Cucești din județul Vâlcea, Schela, Roșia, Rovinari, Groșerea din județul Gorj, Valea Căpșii, Bahna-Vîrciorova, Strehaia din județul Mehedinți⁶. Minele de cărbune din județul Vâlcea încep să extragă în anul 1925 (3698 tone, reprezentînd 0,13% din totalul producției pe țară⁷). După un regres în anul 1926, în următorii doi ani, producția extractivă va crește reprezentînd în anul 1928, 0,24% din totalul pe țară (7138 tone extrase în județ)⁸. Minele din județul Gorj au început să producă în 1921, 392 tone, reprezentînd 0,02% din totalul pe țară, 1922, 307 tone reprezentînd 0,01%, 1923, 675 tone, reprezentînd 0,03%, 1924, 374 tone, reprezentînd 0,01%, 1925, 2807 tone, reprezentînd 0,09%, 1927, 170 tone, reprezentînd 0,01%, în anii 1926 și 1928 extracția cărbunelui încetînd temporar⁹.

Cele din județul Mehedinți au produs în 1921, 9776 tone reprezentînd 0,54% din totalul pe țară și 1925 (aproximativ 230 de tone reprezentînd un procent sub 0,001%, ca în următorii ani producția să scadă pînă ce extracția a încetat total¹⁰. Întreaga producție de cărbune a celor trei județe în această perioadă nu a reprezentat decît 1/10 din producția de cărbune a Societății "Petroșani" din anul 1926¹¹.

În aceeași perioadă mai erau în exploatare minele de la Arnota-Costești din Vâlcea, extrăgîndu-se minereu de fier¹² și Valea lui Stan, comuna Brezoi-Vâlcea unde se exploata aur¹³. Producția lor raportată la nivelul țării era nesemnificativă, extracția făcîndu-se cu lungi întreruperi fie din lipsă de fonduri, fie din lipsă de utilaje, fie datorită factorilor naturali. Totodată, în această zonă, existau 5 cariere - Voineasa și "Crucea Sf. Petru" din județul Vâlcea, Gura Văii și Cărabășița din Mehedinți, Cariera Societății "Mica" din Gorj -, care dădeau piatră, mică, piatră de

var, grafit, etc.¹⁴; mina de sare de la Ocnale Mari - Vîlcea, ocupa prin producția sa locul trei în ramură în Vechiul Regat. Producția de sare bolovani, măcinată, lux, uruială, pentru industrie și vite a fost în această perioadă următoarea: 1918-4542 tone), 1919-21142 tone), 1920-29681 tone), 1921-26301 tone), 1922-31074 tone), 1923-33528 tone), 1924-36602 tone), 1925-35099 tone), 1926-36068 tone), 1927-37212 tone), 1928-30324 tone)¹⁵. Industria petrolului era reprezentată în Oltenia de o singură sondă productivă, aceea de la Govora, județul Vîlcea, a cărei producție maximă a fost obținută în anul 1926, valoarea fiind de 416.000 lei.¹⁶

Semnificativ este faptul că, exploatarea se făcea în mod rudimentar, iar procesul de concentrare și centralizare a capitalului prezenta un ritm lent în toate minele și carierele din zonă cu excepția unor mine din bazinul carbonifer Valea Jiului.

Etatizarea subsolului prin constituția din 1923 și legea minelor din anul 1924, constituiau de fapt încercări ale burgheziei de a stăvili pătrunderea capitalului străin, și vizau mai puțin încurajarea industriei extractive, lipsită de credite suficiente și de legi protecționiste privitoare la prețuri și tarife vamale. Așa se explică tempoul lent al diversificării și dezvoltării în ansamblu a acestei ramuri, cu toate că subsolul regiunii s-a dovedit a fi bogat în zăcămintele de cărbuni, țiței și în minereuri.

Opera de refacere și de dezvoltare reclama o politică întemeiată pe realități concrete, în consecință ea trebuind să vizeze și celelalte ramuri ale industriei.

Între anii 1918-1928 a crescut puterea instalată și producția uzinelor de energie electrică, atât cea destinată întreprinderilor industriale, cât și aceea de interes public. Concesiunea majorității întreprinderilor comunale (Craiova, Rm.Vîlcea, etc.) avînd-o societăți sau persoane străine, fapt facilitat și de legea energiei elaborată de liberali, a frînat în mare măsură o dezvoltare accelerată a acestei ramuri energetice a economiei.

Un rol însemnat în dezvoltarea industriei prelucrătoare l-a jucat politica protecționistă, ce a constatat în acordarea unor avantaje prin legea din 1912, pentru încurajarea industriei, - lege a cărei valabilitate a fost prelungită după război, - și în protecționismul vamal. Pînă în anul 1924 s-a aplicat tariful vamal din 1 iulie 1921¹⁷. El avea drept scop, pe lîngă protejarea industriei să reducă importul de articole industriale concomitent cu o anumită apărare a monedei naționale. Neprevăzînd coeficiente de majorare

a taxelor în funcție de deprecierea continuă a monedei, protecția oferită industriei de acest tarif era inefficientă, fapt ce a stîrnit proteste energice din partea industriașilor¹⁸. Ca urmare, la 22 iulie 1924 a fost adoptat un nou tarif vamal menit să înlăture deficiențele celui din anul 1921. Acest nou tarif a încercat să asigure stabilitatea protecției vamale, prin introducerea taxelor - calculate în aur -, transformarea în lei hîrtie făcîndu-se pe baza unui coeficient special¹⁹. Tariful era minimal, pentru toate țările care acordau României tarif vamal minimal, și de represalii, mergînd cu sporirea taxelor vamale cu 300% pentru state care ar aplica României un regim defavorabil. În același timp, noul regulament și prezenta în amănunt, numărul articolelor protejate, ridicînd protecția lor chiar cu 100%. Această stare de lucruri nu a durat, protecția acordată articolelor metalurgice și textile fiind redusă pe parcurs cu 50%²⁰. La 10 aprilie 1927²¹ a fost adoptat un nou tarif vamal prin care nomenclatorul articolelor protejate a crescut substanțial, dar care a avut un caracter net ~~protecționist~~ protecționist. Taxele vamale continuau să fie fixate în aur, iar coeficientul de transformare a lor în lei hîrtie era majorat de la 30 la 40, rămînînd așa pînă în 1928.

Sub pavăza taxelor vamale protecționiste, industria Olteniei a putut să se dezvolte, sporind atît producția - deși într-un ritm lent -, cît și prețurile. Acestea din urmă, mărind simțitor profitul capitaliștilor, au lovit în capacitatea de cumpărare a maselor de oameni ai muncii.

Dezvoltarea înregistrată de industria prelucrătoare și-a găsit expresie în sporirea numărului întreprinderilor a forței motrice a înzestrării tehnice, a producției, etc. cu toată majoritatea lor încă nu depășeau 20 C.P. și 10 lucrători.

La sfîrșitul războiului întreprinderile din Oltenia, datorită lipsei de utilaje (în mare parte luate de ocupanți²²) și a rechizițiilor de materii prime și industriale din timpul conflagrației²³, au avut o capacitate de producție scăzută, unele dintre ele încetîndu-și temporar producția²⁴. În baza ordonanței nr.119/1918 fuseseră rechiziționate de către germani, Uzina electrică din Craiova, fabricile "Richard Graepel", "P.Andreescu", "Traiul", "Frații Cumpănașu", "Oltenia", morile "Beligrădeanu", "Avram Weiss", "I.Springher", atelierele de turnătorie, tăbăcăriile, fierăriile etc.²⁵, ale căror instalații, datorită exploatarei neraționale și intensive, au fost uzate, descompletate²⁶ sau complet deteriorate²⁷. "Industria mare și mică a dispărut

aproape cu totul - raporta Prefectul județului Dolj la 18 iunie 1918 forurilor tutelare referitor la situația existentă - ruinând pe industriași, împiedicând comerțul și făcând să se nască o situație economică critică²⁸.

Pornind de la această stare de lucruri, între anii 1918-1928, a avut loc o dezvoltare industrială continuă, deși lentă, datorită atât interesului statului cât și al particularilor. În primii ani postbelici punerea în funcțiune a potențialului economic existent a necesitat eforturi deosebite, redeschiderea atelierelor, recuperarea mașinilor, reutilizarea fabricilor, precum și refacerea stocurilor de materii constituind una din problemele dominante ale perioadei. Locul unor vechi întreprinderi care au dat faliment a fost luat de altele noi. Astfel, sub semnul refacerii economice, în anul 1919, au apărut mai multe întreprinderi în industria prelucrătoare, dintre care 5 însumau o forță motrice de 310 C.P. și un număr de 260 muncitori și ucenici²⁹. Lor li se va adăuga în anul 1920, moara sistematică "Albina" - Caracal, "Moara Rurală" Craiova, cu o forță motrice totală de 235 C.P. și 25 lucrători³⁰.

În anii următori se vor mai înființa în industria prelucrătoare circa 40 întreprinderi a căror forță motrice depășea 5000 C.P.³¹ De altfel în anul 1926 în industria prelucrătoare existau 5316 întreprinderi cu o forță motrice de peste 12000 CP, cu peste 16500 lucrători³². În concluzie 115 întreprinderi considerate mai importante aveau o forță motrică de circa 7947 C.P. și circa 9127 lucrători³³.

În Oltenia la sfârșitul anului 1924 existau: în Dolj 16 întreprinderi industriale mai mari, cu un capital total de 71.900.000 lei; în Gorj 2 întreprinderi cu un capital total de 7,5 milioane, în Mehedinți 2 întreprinderi cu un capital total de 5,9 milioane, în Olt 3 întreprinderi cu un capital total de 9 milioane, în Vâlcea 2 întreprinderi cu un capital total de 10.200.400 lei³⁴ iar la sfârșitul anului 1928 în județul Dolj existau 13 întreprinderi cu un capital total de 65.833.500 lei, în Gorj 4 întreprinderi cu un capital total de 8.965.550 lei, în Mehedinți 3 întreprinderi cu un capital total de 7.700.000 lei, în Olt 4 întreprinderi cu un capital total de 18042.000 lei, în Romanați 2 întreprinderi cu un capital total de 10815.000 lei, în Vâlcea 4 întreprinderi cu un capital total de 18720.000 lei³⁵.

Din aceste date se observă concentrarea capitalului, sporirea lui în urma profiturilor realizate de proprietari.

În anii 1918-1928 în Oltenia s-au înființat și s-au mărit

puterea de producție prin noi instalații și număr de lucrători 8 întreprinderi metalurgice, 24 de mori, 2 de paste făinoase, 5 de pâine, 7 alimentare, 4 de postav, 13 de cherestea, 6 ateliere de tâmplărie și mobilă, 12 tăbăcării, 7 fabrici de cărămidă și ceramică, 2 arte grafice, 1 de oglinzi, 1 de luminări, 1 de dopuri și o parfumerie³⁶. Din cele 24 de mori existente numai 17 lucrau permanent având o producție zilnică de 59 de vagoane de cereale prelucrate³⁷. Caracterul agricol al regiunii făcea ca din cele 33 întreprinderi ale industriei alimentare, dintre care 12 mori mai mari, numai 14 să aibă o oarecare însemnătate în economia românească. În metalurgie lucrau permanent în 1925 numai 3 întreprinderi (care aveau un capital de 8,5 milioane lei și 170 lucrători). Cele 4 fabrici de postav aveau o producție de 273.000 m anual, un capital de 50 milioane lei hârtie și 345 lucrători³⁸. Acest lucru este explicat de faptul că particularii erau interesați în sectoarele care aduceau beneficii mari și imediate. Județul Romanați, era cu totul lipsit în acești ani de industrie mare, din cauza lipsei de capital, a inițiativei private, etc., ca "industrie mai însemnată fiind cele câteva mori sistematice, care serveau numai pentru trebuințele populației" ³⁹. În anul 1925 în acest județ au existat 93 de întreprinderi aparținând "industriei mari și mijlocii" și 1698 de întreprinderi aparținând mii industriei⁴⁰.

Analizând situația existentă a anului 1925 ajungem la concluzia că numai 20 întreprinderi industriale din Oltenia aveau fie forța motrică, fie numărul de lucrători mai mare de cifra 100. C.P. și 100 lucrători (Santierul naval Tr. Severin, fabrica de postav "Oltenia", fabrica de postav "Munca", tipografia "Scrisul Românesc" Societatea anonimă "Carpatina")⁴¹. La Rm. Vilcea, tăbăcăria lui Oprea Șimion s-a transformat în anul 1923 în "Societăți în nume colectiv Oprea Șimion și fii", iar în anii 1926-1930 s-a modernizat cu mașini, în valoare de 1.000.000 lei, aduse din Germania și Austria⁴², devenind cea mai mare tăbăcărie și fabrică de încălțăminte din Oltenia. Cele 92 de întreprinderi considerate ca făcând parte din marea industrie a Olteniei (fără cele din județul Mehedinți și Olt) au avut în 1926 un capital de aproximativ 546 milioane, ceea ce reprezenta 89,8% din întregul capital investit în industria Olteniei (fără industria forestieră). În procesul de producție lucrau circa 7400 lucrători specializați și nespecializați, cam tot atât cât lucrau în întreaga industrie a județului Dolj în același an⁴³.

În anul 1923 unele ramuri ale industriei prelucrătoare au fost lovite de o pronunțată criză de lucru datorată în mare măsură secetei, agricultorii aflându-se în imposibilitatea de a mai investi numerar în repararea sau procurarea de mașini agricole. Criza începută în anul 1923 a fost continuată, deși nu la aceleași proporții și în anul 1924.

În acești ani pe lângă criza de finanțare se mai poate lua în discuție și criza de subconsumație de pe piața de desfacere. În același timp, prețurile la materia primă precum și dobinzile cunosc o accentuată urcare, constatându-se totodată insuficiența mijloacelor de transport, ca și lipsa unor tarife vamale "proteguitoare"⁴⁴.

Cu toate acestea producția la unele ramuri a crescut, la altele rămânând staționară, în condițiile în care creșterea înregistrată nu însemna încă nici pe departe utilizarea întregii capacități de producție. Producția anului 1925 a fost cu puțin superioară celei a anului 1924. O influență negativă au avut-o, conform observatorilor oficiali ai timpului, creditele insuficiente dobinzile ridicate, intervenția nesubstanțială a statului, politica prețurilor maxime, impunerile fiscale neproporționale, taxele comunale, tarifele vamale de import etc.

Între anii 1926-1927, industria Olteniei a avut o continuă dezvoltare, orientată mai ales spre ramurile producătoare de bunuri de consum, ritmul dezvoltării fiind diferențiat de la județ la județ. În ceea ce privește structura industriei mari prelucrătoare în acești ani, cu toate că a cunoscut o diversificare, ea se caracteriza înainte de toate prin faptul că deși într-o măsură mai mică decât înainte de război, totuși ponderea cea mai mare continuă să o aibă industria alimentară, care în anul 1928 dădea aproximativ 49% din totalul producției⁴⁵.

Pe locul următor în ansamblul industriei mari prelucrătoare se situa industria materialelor de construcții împreună cu cea ceramică, textilă și de îmbrăcăminte. Noua criză din agricultură, din anul 1927, a afectat în egală măsură atât industria cât și comerțul. Producția întreprinderilor industriale, îndeosebi cea a întreprinderilor metalurgice, a scăzut, iar ca un fenomen important a apărut șomajul. Numărul întreprinderilor industriale nou înființate s-a redus ajungând în anul 1928 să reprezinte 40% față de anul 1924. A scăzut deasemeni capitalul investit de circa 3,1 ori⁴⁶.

În dezvoltarea industrială a Olteniei, în anii 1918-1928 s-a manifestat un început de concentrare a producției și de îmbi-

nare a capitalului comercial cu cel industrial. Numărul societăților în nume colectiv și al societăților anonime a crescut. Banca Comerțului Craiova, una din cele mai importante bănci din țară, a devenit proprietara fabricii de postav "Munca" și a fabricii de cărămidă "Cernele", ajungând în deceniul al IV-lea să fie proprietară sau coproprietară a nu mai puțin de 32 întreprinderi industriale și comerciale. Industriile Ceramice, "P. Andreescu fiii", fabrica de postav "Oltenia", fabrica de tăbăcărie "Oprea Simion fii", moara "Seltsch", moara "Oltul", moara "Sarpin", fabrica de paste făinoase "Concordia", fabrica de pine "Traiul", fabrica de ape gazoase și conserve "Mercur", fabrica de zahăr și glucoză "Florica", fabrica de cherestea "Vasilatul", moara "Oltenească", etc. au devenit societăți anonime sau societăți nume colectiv.

În anul 1928, în economia Olteniei au apărut și s-au dezvoltat fenomenele specifice crizei de supraproducție, mai devreme ca în restul țării. Nivelul scăzut al dezvoltării industriale, lipsa ramurilor de bază sau dezvoltarea limitată, agricultura înapoiată, piața restrânsă, fiscalitatea apăsătoare etc. au făcut ca atât durata cât și urmările distructive ale crizei să aibă un caracter mai pronunțat. Producția industrială a scăzut mult în anul 1928, iar numărul șomerilor a crescut, în condițiile când nu existau stocări substanțiale de bunuri de consum în această parte a țării. O situație cu totul aparte a avut în această zonă, industria forestieră, care a cunoscut până în anul 1928 o vie expansiune, an care a marcat începutul unor tendințe de dare înapoi. Faptul se explică prin aceea că, istovind o mare parte din bazinele forestiere ușor accesibile, societățile pentru exploatarea pădurilor - în care predomină capitalul autohton -, căutând profituri mari și ușor de obținut nu voiau să efectueze investiții costisitoare pe care le reclama deschiderea bazinelor forestiere în zone greu accesibile. Această ramură a industriei dispunea de o bogată rezervă de materie primă furnizată de pădurile de pe Valea Oltului, Lotrului și Jiului. Ea dispunea de 13 întreprinderi cu un capital de 132 milioane lei, întrebuintând 4985 lucrători și producând aproape 172000 m³ de lemn fasonat pe an. De fapt industria forestieră alături de cea a morăritului era reprezentativă pentru regiune.

Din cele semnalate rezultă că industria județelor era lipsită de ramurile de bază, iar despre producția capitalistă de fabrică nu se poate vorbi decât în mică măsură în industria ușoară, la șantierul naval Tr. Severin și la Societatea "Carpatina". Munca manuală continua să aibă un rol precumpănitor în întreprinderile industriale și în ateliere. Oltenia se situa sub nivelul mediu de dezvoltare industrială a țării. În aceste condiții efectele crizei economice de supraproducție vor apărea mai devreme și se vor manifesta cu o violență deosebită.

N O T E

1. După Anuarul statistic al României 1930, Buc., 1932, p.32.
2. Ibidem, 1926, București, 1927, p.11.
3. Arh.St.Dolj, Fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, dosar 11/1926, f.n.
4. Industria și bogățiile naturale din Ardeal și Banat, Cluj, 1927, f.51.
5. Enciclopedia României, vol.III, București, p.p.689-692.
6. Arh.St.Craiova, fond Inspectoratul Minier Craiova, dosar 65,66/1918; dosar 77/1919; 122/1925; 129/1926; 132/1927; 137/1928, etc.
7. Anuarul statistic al României, 1929, București, 1929, p.206.
8. Ibidem, 1928, București, 1929, p.206.
9. Ibidem.
10. Ibidem.
11. Arh.St.Dolj, fond Inspectoratul Minier Craiova, dosar 132/1927.
12. Ibidem, dosar 8/1919.
13. Ibidem, dosar 102/1921; 123/1925; 117/1926; 134/1927; 139/1928.
14. Ibidem, dosar 86/1920, 116/1927. 138/1928
15. Anuarul statistic al României, 1928, București, 1929, p.216.
16. Arh.St.Vâlcea, fond Camera de comerț și industrie Vâlcea, dosar 105/1922; 122/1925; 128/1926; 133/1927; 140/1928.
17. Vezi C.Bușilă, Cu privire la situația economică, București, 1931; Orghidan Constantin, Uniunea industriilor metalurgice din România. Cincisprezece ani de existență și activitate, Buc., 1938.
18. Arh.St.Dolj, fond Camera de comerț și industrie Craiova, dosar 117/1926, . . .
19. Ibidem, dosar 16/1924, . . .
20. Vezi "Independența economică", nr.5 din 1926, p.28.
21. Colecțiune de legi și regulamente, vol.III, București, 1928, p.625.
22. Constantin Bărbăcloru, Ion Călin, Nicolae Nițu, Vladimir Oslac, Ileana Petrescu, Naționalizarea, premiză a industrializării socialiste a Olteniei, Editura "Scrișul Românesc", Craiova 1978, p.23.
23. Arh.St.Dolj, fond Prefectura Dolj, dosar 20/1919, . . .; Luchian Deaconu, Dezvoltarea industriei județului Dolj între anii 1918-1944, în "Historica", III, Centrul de Științe Sociale, Craiova
24. Editura Academiei R.S.R. Craiova, Editura Academiei R. . . .

București 1974, p.194.

24. Fabrica de dimie a lui Iohan Fleischer, fabrica de parfumuri, de saramură de grâu și vie a lui Grigorie Petrino, etc.; Arh. St.Dolj, fond Prefectura jud.Dolj, dosar 21/1919, ...
25. Ibidem, fond Inspectoratul Muncii Craiova, dosar 161/1918, ... Luchian Deaconu, art.cit., în "loc.cit.", p.195.
26. Utilajul mecanic al fabricii de postav "Oltenia" a fost demontat și transportat în Turcia, de unde a fost recuperat în anul 1922.
27. Instalațiile fabricii de mezeluri "Frații Cumpănașu" și ale întreprinderii "Richard Graepel" au fost în întregime deteriorate.
Ibidem.
28. Arh.St.Dolj, fond Prefectura jud.Dolj, dosar 20/1918, ...
29. Ibidem, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, dosar 32/1926, f.1-375.
30. Ibidem, f.21, 48.
31. Ibidem, f.1-375.
32. Ibidem, f.60 (In afară de județul Mehedinți și Olt)
33. Ibidem, f.1-375.
34. Anuarul statistic al României, 1925, București 1926, p.216.
35. Ibidem, 1929, București, 1931, p.392.
36. Ibidem, f.61.
37. Ibidem, f.170.
38. Ibidem, f.62.
39. Ibidem, f.69.
40. Ibidem, f.68.
41. Ibidem, f.65-71.
42. Corneliu Tamaș, Petru Bărdașu, Sergiu Purice, Indrumător în Arh.St. județul Vâlcea, Buc., 1972, p.66.
43. Arh.St.Craiova, Fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, dosar 32/1926, f.170.
44. Ibidem, f.169.
45. Calculat după Anuarul statistic al României 1939 și 1940, București 1942 și Arh.St.Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie dosar 32/1926, f.1-375.
46. Ibidem, Enciclopedia României, vol.IV.

Documente oltene despre Titulescu

Gheorghe Mihai

Implinirea unui secol de la nașterea lui Nicolae Titulescu, jurist strălucit, genial și abil diplomat, "poate cel mai mare diplomat al timpului său"¹, înflăcărat patriot, om politic realist, înzestrat cu o largă viziune, pedagog și orator prin vocație, invită la investigații noi spre continua îmbogățire a tezaurului de documente despre patriotul și internaționalistul de mare dimensiune.

În timpul vieții sale, cît și în cele patru decenii ce s-au scurs de la dispariția sa, i s-au dedicat o suită de lucrări temeinice de către specialiști, dar fascinantă sa personalitate, actualitatea ideilor sale continuă să preocupe numeroși cercetători din țară și din străinătate.

În această idee se înscrie și intervenția de față.

Puternica sa gândire, luciditatea și forța de convingere a celor din jurul său, fie că se discutau probleme interne sau externe, Titulescu etala calități de care era convins că le deține și nu de puține ori le - împingea pîna la exagerare, toate acestea ne îndeamnă să ne îndreptăm atenția și spre mediul familiar, care a contribuit în mod substanțial la formarea și sensibilizarea sa.

În cele ce urmează, vom înfățișa cîteva documente oltene referitoare la familia Titulescu. Biografiile săi au scris și toți o știm că, Nicolae Titulescu s-a născut în Craiova la 4/16.III.1882. Este oltean, după mama și descindea din familia Aman. Tatăl său, Ion Titulescu, a fost fiul lui Nicolae Economu². În valoroasa sa lucrare, intitulată Nicolae Titulescu, Ion M. Oprea, afirmă că bunicul lui Nicolae Titulescu stăpînea o moșie în comuna Barbătești județul Olt. Lucrul este inexact, în sensul că o atare localitate nu a existat niciodată în fostul județ Olt, în anii 1700-1883. Trupul de moșie stăpînită de tatăl său se numea Barbătești și nu localitatea. Într-o listă din 1845 a locuitorilor din satul Titulești, aflăm următoarele³:

"Nicolae Economu, era protopopul plășii Serbănești din județul Olt". Pentru felul cum a lucrat la alcătuirea catagrafiei din plasa Serbănești la 1845, superiorul său, "îi aducea mulțumiri".

Despre bunul (bunicul) lui Nicolae Titulescu, un document aflat la Arhivele Statului județul Olt⁴ scrie că Nicolae Economu a fost născut în satul Ungurei, la anul 1800 și și-a încheiat studiile în 1826. În perioada 1 ianuarie 1838 și până în 1864 a condus protopopiatul plășii Serbănești. A încetat din viață la 30 august 1866, lăsând în urmă doi copii. Unul dintre aceștia fiind Ion Titulescu, tatăl marelui diplomat de mai târziu.

Martor și participant la câteva momente fundamentale din istoria patriei noastre, precum: 1821, 1848 și Unirea de la 1859, protopopul Nicolae Economu a lăsat o valoroasă bibliotecă pentru cei doi copii ai săi⁵.

Om instruit pentru timpul său, Ion Titulescu nu și-a putut vedea realizat planul de instruire a fiului său, Nicolae, deoarece în luna octombrie 1883 încetează din viață. Soția sa, Maria Titulescu, va poposi timp îndelungat în satul Titulești, unde alături de ceilalți membrii ai familiei se vor ocupa de educația viitorului diplomat de talie mondială.

Așezat pe malul stîng al râului Vedea, în apropierea falnicelor păduri Palanca și pe un loc plin de istorie - brazda lui Novac -, trecea prin apropiere, satul Titulești "e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a întreținut viața".

Anii⁶ trăiți, prin satele Oltului pe care l-a cutreierat în lung și-n lat, au lăsat în sufletul fraged al copilului, crîmpele din imaginile vieții rurale și i-au strecurat în inimă fiorul primelor sentimente de respect pentru munca și traiul greu al țăranilor.

Ecoul acestor sentimente avea să străbată mai târziu multe din acțiunile lui Nicolae Titulescu. În ședința parlamentului din iunie 1921, el declara: "Domnilor eu sînt respectuos de interesele clasei țărănești și de toți reprezentanții ei, dar cer atîta lucru: să mi se recunoască și mie că atunci cînd vorbesc de chestie țărănească, cel puțin în această materie vorbesc ca unul care o cunoaște, ca unul care a crescut la țară și a trăit acolo ani de zile, iar nu ca unul nou venit"⁷.

Pe fondul sentimentelor din anii copilăriei s-a născut patriotismul lui Titulescu, în al cărui sol și-au împlîntat rădăcinile adînc nu numai educația și instrucția sa școlară, dar și întreaga sa cultură. În dese rînduri, el va proba aceasta prin fapte.

Deși, prin poziția sa de clasă, Titulescu se plasează de partea claselor exploatare, dar prin gîndire s-a ridicat deasupra

acestora și a timpului, el cere, la 1907, că "dreptul marilor proprietari de a fi despăgubiți este incontestabil". Pentru el, însă, n-a mai făcut apel la propriile-i convingeri juridice. Om realist, dominat de un larg spirit umanitarist, el a fost cel dintâi care și-a declinat pretenția față de pierderile materiale pricinuite de țărani, cerînd în mod public iertarea răsculaților pentru daunele ce suferise moșia socrului său, G.Burcă, din comuna Titulești⁸. Răsculații din comuna Titulești, precum și cele vecine: Ghimpețeni (județul Teleorman) și Valeni (Olt) au incendiat avutul acestuia din urmă, iar construcțiilor le-au dat foc⁹. Si acum, după trecerea a 75 de ani, ruinele caselor distruse de răsculați la 1907 se mai cunosc⁹.

Cîteva informații ale timpului, atestă faptul că "țărani" din județul Olt au fost "apărați", în aprilie 1907 și datorită intervenției sale, celor 300 de arestați aflați în Penitenciarul din Slatina li s-a dat drumul acasă¹⁰.

În anii 1907-1908 deși ocupat cu catedra universitară de la Iași, Titulescu, va poposi la Slatina, Titulești și Craiova. La Slatina, corespondența îl căuta sub formula stabilită: Nicolae Titulescu, avocat, Slatina, la colonelul Gh.Cristu (un prieten al său, de fel din Titulești¹¹.

Patru ani mai târziu, Titulescu este ales deputat al colegiului I din județul Romanați¹² și locuia, temporar, în Caracal str.Libertății nr.23. La alegerile din 1937 îl aflăm angrenat în alegerile din județul Olt, pe care însă le pierde¹³. De fapt nici nu a participat la acestea, neaflîndu-se în țară.

La începutul activității sale în justiție, Titulescu s-a făcut remarcat ca un avocat de mare talent. N-a susținut niciodată interese pe care le știa ca lipsite de temelie, însă atunci cînd se angaja să apere o cauză reală, el făcea uz de întregul arsenal al cunoștințelor sale de specialitate, de vastă erudiție și îndeosebi de toate resursele artei sale oratorice¹⁴.

Sînt demne de remarcat procesele mari dezbătute între anii 1905-1915, în care Nicolae Titulescu a pledat chestiuni privind: neexecutarea de obligații a unui contract de vânzare cu pact de răscumpărare relativ la moșia Milcov județul Olt¹⁵, iar alături de un alt orator mare al timpului, Take Ionescu, a pledat contestarea drepturilor de succesiune în procesul dintre I.Dacian, Primăria orașului Slatina, Casa Școalelor și Ministerul de Domenii¹⁶, privind administrarea fondurilor filantropului Ionașcu Cupețu, din Slatina, lăsate de legator pentru școală și spital; recuperarea unor drepturi funciare uzurpate (este vorba de procesul dintre Nicolae Titulescu

și soții Nitzeanu din Craiova¹⁷ pentru bunurile materiale lăsate de tatăl său.

Cîștigul de cauză înregistrat într-o serie de procese a asigurat lui Titulescu un renume indiscutabil în lumea juristilor. Reputația lui stîrnise admirație în rîndurile tuturor celor interesați în a-și apăra drepturile, deoarece Titulescu pregătea minuțios și trata cu respect atît marile procese, cît și pe cele mici.

O altă serie de documente, din 1874-1889, privesc punerea în vânzare a bunurilor și a moșiei Jianca, Bărbătești și Titulești de către Creditul Funciar Agricol din București pentru sumele (de 52.000 lei) contactate de Ioan Titulescu și "neachitate" la termenul stabilit¹⁸.

Orașul Slatina a fost deseori preferat de ilustrul diplomat și om de stat. De aci, la 26 mai 1907, se adresa prefectului județului Olt, solicitîndu-i "a-l elibera un pașaport atît mie - scria el - cît și nevastei mele, Caterina¹⁹, născută Burcă, - în 1884 în satul Titulești²⁰.

O altă serie de documente se referă la atitudinea pozitivă a lui Nicolae Titulescu și de aprobare de către acesta a actului reformei agrare din 1918.

În urma corespondenței lui Nicolae Titulescu cu organele Inspectoratului agricol al județului Olt privind înlăptuirea reformei agrare și ajutorarea locuitorilor din satele Titulești și Ungureni, care alături de întreaga țară luptaseră și realizaseră istoricul act al Unirii din 1 decembrie 1918, viitorul mare diplomat își declara totală sa adeziune pentru "răsplata binemerită-tă, a acelor ce-și jertfiseră pentru țară viața fără prece-țire"²¹.

În multiplele preocupări ale lui Nicolae Titulescu, problemele învățămîntului au ocupat un loc important. Spre prețui-rea interesului de care a dat dovadă, dar mai ales pentru modul strălucit cum a înțeles să lupte pentru afirmarea cauzei drepte a poporului, locuitorii orașului Slatina și ai județului Olt, i-au adresat numeroase scrisori. Printr-una dintre acestea, datată din 1928, îi solicită acceptul pentru ca un liceu de specialitate să-i poarte numele. Aflat la Geneva, marele patriot făcea înscris următoarea declarație: "sînt încîntat de respectul ce-mi purtați, dar el nu-mi aparține mie, ci patriei mele" și conchidea: "de ju-dețul Olt mă leagă multe amintiri frumoase. Aci, mi-am petrecut copilăria. De aci îmi trag obîrșia. În țărîna Oltului se odihnesc

rămășițele pămîntești ale moșilor și strămoșilor mei"²².

Alte documente, păstrate în fotocopii, privesc activitatea sa diplomatică.

Cele comunicate aci, sînt cîteva documente care privesc numai parte din activitatea acestui mare om al diplomației și culturii mondiale care este Nicolae Titulescu și locul de cinste pe care l-a cucerit, ilustrează gloria noastră națională.

Intr-o cuvîntare, secretarul general al Partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, preciza:

"Viața și activitatea celor mai de seamă oameni de cultură din trecut sînt străbătute ca un fir roșu de dragoste și devotament față de popor și patrie, de dorința arzătoare de a sluji idealurilor celor mulți, de un înălțător spirit de jertfă pentru cauza libertății naționale și sociale.

Ei și-au făcut o datorie de onoare din a înfrățișa lumii virtuțile poporului român, noblețea sa spirituală, modestia, hărnicia, umanismul ce l-a caracterizat întotdeauna, dorul de libertate și dreptate".

În galeria spiritualității românești - magnific caracterizată de secretarul general - un loc de frunte îl ocupă Nicolae Titulescu.

N O T E

1. A.F.Frangulis. Amintiri despre Nicolae Titulescu, în "Lumea", nr.11/10.111.1966, p.22.
2. Ion M.Oprea, Nicolae Titulescu, Edit.șt.Buc., 1966, p.6.
3. Arh.St.Slatina, dosar atagrafii pl.Serbănești, f.17.
4. Arh.St.Slatina, colecția fotografiilor, nr.1851.
5. Idem, notă culeasă din însemnarile după diferite cărți.
6. Ion M.Oprea, Op.cit., p.6.
7. I.M.Oprea, Op.cit., p.6-7 (și dezbaterile deputaților din ședința din 23 iunie 1921, p.2215.
8. Arh.St.Slatina, colecția xerografii, X/12.
9. Idem, colecția fotografiilor.
- 10.Arh.St.Slatina, note și documente sub dată.
- 11.Arh.St.Slatina, mapa Nic.Titulescu, plic sub dată.
- 12.Arh.St.Slatina, fotografia casei sale care l-a găzduit.
- 13.Arh.St.Slatina, mapa Titulescu, xerocopii după afișul electoral.
- 14.Ion M.Oprea, Op.cit., p.46.
- 15.N.Titulescu, Rezoluția pentru neexecutarea de obligațiuni a unui contract de vânzare cu pact de răscumpărare relativ la moșia Milcov din județul Olt.Craiova 24 iunie 1905.
- 16.Take Ionescu, N.Titulescu, Concluziuni în procesul dintre I.Dacian, Primăria Slatina, Casa Școalelor și Minist.de Domenii Slatina, 1908.
- 17.N.Titulescu, Concluziuni în procesul dintre N.Titulescu și soții Nitzeanu.Craiova, 1920.
- 18.Arh.St.Slatina, fond Tribunalul jud.Olt, dosar 134/1889 și 138/1889.
- 19.Arh.St.Slatina, fond Prefectura jud.Olt, dosar 16/29/1907,f.313
- 20.Arh.St.Slatina, colecția stare civilă, reg.n.c.m. Primăria com. Titulești, 1884, f.25.
- 21.Arh.St.Slatina, colecția documente foi volante I/12.
- 22.Arh.St.Slatina, colecția documente foi volante I/15.

Aspecte privind victoria forțelor democratice
din județul Argeș în alegerile din noiembrie
1946

Violeta Sima

La 19 noiembrie 1946, a avut loc cel mai important moment de confruntare politica din istoria țării noastre. Cu 35 de ani în urmă, forțele democratice au obținut o impresionantă victorie în primele alegeri parlamentare de după eliberare, care au constituit totodata primele alegeri cu adevărat libere din istoria României.

Plenara C.C. al P.C.R. din ianuarie 1946, consacrată elaborării tacticii forțelor democratice în alegeri, remarcă că: "A câștiga bătălia alegerilor - înseamnă a hotărî definitiv cursul de dezvoltare democratică a țării noastre" și că "sarcina centrală a partidului nostru este de a pregăti alegerile în așa fel ca ele să ducă la o victorie zdrobitoare a regimului democratic și la înfrângerea decisivă a forțelor reacționare în aceste alegeri"¹.

În același sens, în iulie 1946, tovarășul Nicolae Ceaușescu adresându-se democraților și tuturor cetățenilor de bună credință arăta că: "Alegerile generale parlamentare care vor avea loc, au o importanță istorică în viața poporului român", că "nu este vorba de simple alegeri parlamentare și de a avea câțiva deputați, mai mulți sau mai puțini. În aceste alegeri se hotărăște viitorul poporului"².

Forțele politice din județul Argeș care au fost angajate în campania electorală, au oglindit în mare măsură structura social-economică a județului. Pe primul loc s-a situat proletariatul industrial, care deși nu era numeros, era însă deosebit de activ, iar influența comuniștilor devenise determinantă.

Pentru asigurarea victoriei în alegeri a Blocului Partidelor Democratice - problema esențială a reprezentat-o atragerea țărăniilor și scoaterea ei de sub influența partidelor reacționare.

Campania electorală a cunoscut două etape: prima, pînă în luna iulie 1946 - cînd are loc gruparea și clarificarea pozițiilor organizațiilor politice locale, iar cea de a doua, pînă în noiembrie 1946, cînd au loc confruntările directe pentru cîștigarea

maselor în vederea desfășurării alegerilor.

În prima etapă au avut loc în Pitești întruniri politice ale organizațiilor democratice la care au participat conducători de seamă ai partidelor respective ca: Emil Bodnăraș din partea P.C.R., Dr. Petru Groza din partea Frontului Plugarilor și Stefan Voitec din partea PSD³.

La 17 mai 1946, s-a constituit Blocul Partidelor Democratice (BPD). Încă de la crearea acestuia, forțele democratice din județ, au căutat să explice maselor necesitatea constituirii acestuia precum și a adoptării platformei program.

Astfel, într-un buletin informativ întocmit de Legiunea de jandarmi Argeș, se arată că: "Membrii ce fac parte din BPD duc o viață și intensă activitate pentru lămurirea maselor și pentru explicarea platformei program. Prin întrunirile artistice și culturale ce se țin, se observă că în rândurile BPD se încadrează noi și mulți aderenți"⁴.

În cea de a doua etapă a campaniei electorale au avut loc mitinguri, întruniri și adunări populare în care s-a popularizat și dezbătut platforma program a BPD și Legea electorală, s-a lămurit poziția PCR și a aliaților săi în campania electorală. De asemenea tot în acest scop, au funcționat un număr de 151 case ale alegătorilor.

După înființarea la 25 mai 1946 a Consiliului județean Argeș al BPD, încep să se desfășoare, sub egida acestuia, în întreprinderi, instituții, la sate, mari întruniri politice. Totodată, sub îndrumarea Comitetului județean PCR, acesta adresează manifeste diferitelor categorii sociale: muncitorilor, țăranilor, femeilor, tineretului, intelectualilor etc.

Iată ce se arată în chemarea adresată muncitorilor din Pitești: "Frați muncitori, la 19 noiembrie sînteți chemați în fața urnelor de vot unde se va hotărî pentru veacuri soarta noastră, a celor mulți și trudiți, a celor ce vor să-și asigure azi ... o viață mai omenească, lipsită de umiliri și suferințe, o viață demnă de un om liber și conștient de drepturile lui"⁵.

Paralel, s-au desfășurat și acțiunile partidelor din opoziție, care nu au avut influența scontată în rândul maselor de alegători. Au existat cazuri, cînd, chiar în preajma alegerilor, unii fruntași ai opoziției și-au exprimat teama față de insuccesul pe care îl prevedeau.

Forțele democratice din fostul județ Argeș, aveau în preajma alegerilor o însemnată forță numerică: "PCR - 6044 membri, PSD - 5000 membri, Frontul Plugarilor - peste 12.000 membri, PNL-Tătărescu

2400 membri, PNT-Alexandrescu - 5500 membri, PNT - 6500 membri"⁶.

Pentru alegeri, s-au depus în județ 10 liste electorale: BPD -1, PNL-Brătianu-1, PNT-Maniu-1, PD-Democrat-1, PND-Dr.Lupu-1 Mișcarea Național Tărănistă - 1 precum și 4 liste independente și au fost organizate 63 secții de votare.

În ziua de 19 noiembrie 1946, au avut loc alegerile, care au dovedit forța și influența de necontestat a BPD.

La 20 noiembrie 1946, Prefectul județului Argeș comunica Ministerului Afacerilor Interne următoarea situație referitoare la rezultatul alegerilor:

"1/ Alegători înscrși în listele electorale.....				155.369
2/ Voturi întrunite în lista nr.1 BPD				99.493
"	"	"	nr.2 Independentă..	1.066
"	"	"	nr.3	880
"	"	"	nr.4	887
"	"	"	nr.5	414
"	"	"	nr.6 Partidul Tărănesc Democrat	1.296
"	"	"	nr.7.Partidul Național Liberal Brătianu	7.869
"	"	"	nr.8.Partidul Național Tărănesc Maniu	13.312

Voturi întrunite în lista nr.9.Partidul Național Democrat				573
"	"	"	nr.10.Mișcarea Național Tărănistă	526
3) Voturi întrunite de toate listele				125.316
4) Voturi declarate nule la deschiderea scrutinului				1.445
5/Totalul votanților				127.761" ⁷

Această situație, demonstrează clar victoria forțelor democratice în alegeri, BPD - întrunind majoritatea cu 99.493 voturi.

Ca urmare a acestor rezultate, toți cei 7 candidați propuși de BPD în județul Argeș printre care: Constantin Doncea, Alexandru Mîță, Emil Diaconescu, Theo Simionescu și alții - întrunind o majoritate zdrobitoare de voturi, au obținut și dreptul de a intra în parlament.

Bineînțeles că și în județul Argeș, ca și în întreaga țară

ră, forțele democratice au trebuit să facă față încercărilor reacțiunii de a împiedica victoria BPD. În acest sens, Legiunea de Jandarmi Argeș, arăta într-un buletin informativ că: "Înainte de alegeri, majoritatea membrilor din opoziție au făcut propagandă de la om la om pentru a-și câștiga aderenți în favoarea partidelor de opoziție. Ceilalți locuitori au așteptat ziua alegerilor cu mult interes sprijinind guvernul, în special cei înscrși în Bloc. În ziua alegerilor, s-au găsit diferiți indivizi din partidele de opoziție care au instigat populația, provocând-o a nu vota cu guvernul. Totuși locuitorii care au avut încredere în realizările guvernului și-au ținut linia lor de conduită dând sprijinul necesar guvernului Dr. Petru Groza"⁸.

Așa cum era de așteptat, reacțiunea a recurs în ziua alegerilor la mijloace violente. Din raportul înaintat la 27 noiembrie 1946 de Prefectura județului Argeș, Ministerului Afacerilor Interne referitor la desfășurarea alegerilor în județ, se arată că la câteva secții de votare au avut loc incidente, unele destul de grave. Este cazul secțiilor de votare din comunele Bascovele și Greblești. Au fost tentative de ocupare a unor secții de votare și au fost tăiate legăturile telefonice în comunele Galicea Ratești, Teiul din Vale, Leșile, Mozacu, Podul Broșteni, Recea, Izvorul de Sus, Lunca Corbului și altele.

Aceste fapte au fost conduse de moșieri, legionari, precum și de membrii ai PNT Maniu⁹. Ele însă nu au intimidat masele, ci din contră au dus la creșterea prestigiului BPD.

La vot s-a prezentat un număr foarte mare de alegători, întrecând toate așteptările. Aceasta se explică prin posibilitățile create de elaborarea noii legi electorale care dădea drept de vot și femeilor, activitățile desfășurate de forțele democratice pentru lamurirea maselor populare, precum și bunăvoinței cu care au fost tratați toți cei ce s-au prezentat la vot.

Câteva aspecte privind desfășurarea alegerilor oglindite în rapoartele înaintate prefecturii de către președinții secțiilor de votare din județ sînt edificatoare.

La secția de votare nr. 55 (Depoul CFR Pitești) - "Numărul votanților a fost rară îndoială impresionant. Aceasta se datorește faptului că fiecare simțea mîndria să contribuie cu votul său pentru alegerea reprezentanților poporului, care să ducă mai departe acțiunea de îndreptare întreprinsă de guvern"¹⁰.

Președintele secției de votare nr. 57 (Depoul CFR Pitești) consemna: "Numărul mare de votanți mi l-am explicat din dorința

cetățenilor de a-și exprima dragostea și devotamentul față de acest regim care le-a făcut numai bine și se afirmă cu ideile cele mai sănătoase și înfăptuirile cele mai mari care s-au făcut vreodată în țara noastră"¹¹.

În memoriul președintelui secției de votare nr.54 Pitești se arată: "Părerea generală a tuturor celor 2882 alegători ce au votat la secția noastră a fost că votul a fost exprimat cu desăvîrșire liber, fără a li s-a impune sub nici o formă ca votarea să fie nesinceră... Rezultatul a fost salutat cu multă însurlețire"¹².

Cităm și un exemplu din care reiese încrederea de care se bucurau membrii BPD. În memoriul comandantului gărzii de la secția de votare nr.58 Pitești, se spunea: "Un lucru care ne-a mărit convingerea noastră că publicul sprijină guvernul, s-a întâmplat de la ora 11, când candidatul Constantin Doncea, a venit în mijlocul poporului adunat, fiind îndelung ovaționat de toată lumea ... Rezultatul obținut a fost în concordanță cu așteptările intrucit din numărul de votanți, peste 90% au votat pentru BPD dovedindu-se încrederea mare de care se bucură guvernul în sînul populației din Pitești"¹³.

Președintele secției de votare de la APACA-Curtea de Argeș, relatează următoarele: "Alegătorii s-au prezentat voioși, liniștiți și au votat cu încredere BPD ... și au fost mulțumiți că alegerile au decurs în liniște și complet libere ... Rezultatul alegerilor nici nu poate fi comentat, deoarece a fost voința reală și sinceră a poporului ..."¹⁴

La secția de votare nr.9 Izvorul de Sus, "La aflarea rezultatului, s-a strigat să trăiască guvernul. Oamenii au votat ziua în liniște și văzînd libertatea și purtarea frumoasă, precum și faptul că mulți oameni din această comună au fost împroprietăriți, au votat cu guvernul. Cred că asta a fost cauza care a făcut ca guvernul să ia multe voturi"¹⁵.

În raportul pretorului plășii Pitești se arată: "Cred că eventualele socoteli ale reacționarilor au fost totalmente răsturnate în ziua alegerilor, cînd au văzut ordinea perfectă și buna dispoziție cu care au venit și votat locuitorii din plasă"¹⁶.

De asemenea, din memoriul ~~memor~~ comandantului gărzii Smeura, referitor la modul în care s-au desfășurat alegerile în secția de votare nr.19, reiese că nu s-a semnalat "nici un act de trădare sau sabotare. Fiecare a urmat liber drumul convingerilor sale politice.. Totul a fost liber, nesilit și pașnic. Fiecare a votat cum i-a dictat conștiința"¹⁷.

Intr-un alt raport, înaintat de pretura plășii Merișani se spunea: "Adversarii politici, înainte de alegeri, erau siguri de reușită, în timpul alegerilor au privit cu admirație libertatea ce s-a acordat locuitorilor de a vota pe cine vor și asigura-re-a secretului de vot"¹⁸.

Victoria forțelor democratice în alegerile din noiembrie 1946 a fost primită cu un deosebit entuziasm de masele populare. În aproape toate localitățile au avut loc adunări, mitinguri, prin care s-a salutat victoria istorică în aceste alegeri a forțelor democratice în frunte cu PCR.

Cea mai mare demonstrație în acest scop, a avut loc la 23 noiembrie 1946 când în centrul orașului Pitești s-a desfășurat un mare miting, prin care s-a sărbătorit, victoria în alegeri a forțelor democratice¹⁹.

Victoria în alegeri a BPD, a sporit încrederea maselor populare în forțele democratice și în special în Partidul Comunist.

La mitingul care a avut loc la București în ziua de 22 noiembrie 1946, Dr. Petru Groza arăta: "Unirea tuturor forțelor democratice din această țară ne-a dat această biruință, care ne face de aici încolo să ne prezentăm cu capul sus în fața acelor care pînă acum ar pune la îndoială drepturile noastre. De acum încolo nimeni pe glob nu va putea să nu țină seama de noi"²⁰.

În încheiere, trebuie să subliniem faptul că, masele populare din județul Argeș, dîndu-și cu încredere votul BPD, au contribuit într-o mare măsură ca, în primul parlament democrat al țării, să intre adevărații lor reprezentanți.

N O T E

1. "Magazin istoric", noiembrie 1971, p.91.
2. Ibidem, p.88.
3. P.Popa "Activitatea politică a forțelor democratice din Pitești în prima etapă a revoluției populare" în "Studii și comunicări" Muzeul Pitești, 1971, p.284.
4. Arhivele Statului Argeș, fond Legiunea de jandarmi Argeș, dos.2/1946-1947, f.166.
5. P.Popa, op.cit., p.285.
6. Ibidem, p.284.
7. Arhivele Statului Argeș, fond Prefectura jud.Argeș, dos.57/1946, f.429.
8. Ibidem, dos.2/1946-1947, f.225.
9. Ibidem, dos.20/1946, f.494.
10. Ibidem, dos.58/1946, f.169.
11. Ibidem, f.175.
12. Ibidem, f.165.
13. Ibidem, f.178.
14. Ibidem, f.86.
15. Ibidem, f.44.
16. Ibidem, f.66.
17. Ibidem, f.68.
18. Ibidem, f.79.
19. P.Popa, op.cit., p.285.
20. Magazin Istoric nr.11, noiembrie 1971, p.96.

Arhivele Statului din Craiova la a 50-a aniversare

Victor Chiriță

Ion Zarzară

Pământul românesc poartă un valoros tezaur material și spiritual, autentic izvor de cunoaștere a istoriei unui popor de eroi, prezent aici de milenii. Astăzi, când trăim timpul fericit al redevinirii noastre, dorindu-ne liberi și suverani prezentul socialist în perspectiva viitorului de aur comunist, sub înțeleapta și clarvăzătoarea conducere a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, privim în trecut cu respect și admirație, regăsindu-ne în el strămoșii, cu vitejia, dârzenia și dragostea lor de adevăr, dreptate, pace și conviețuire pașnică cu toate popoarele.

Județul Dolj, asemenea celorlalte județe ale țării, deține un inestimabil tezaur documentar, care atestă că locuitorii acestui colț de țară au fost prezenți în mod activ în momentele decisive ale istoriei naționale. Locuitorii săi au cu ce se mândri, căci numeroase sînt faptele prin care oltenii au făcut dovada înalțelor lor virtuți patriotice, a dragostei față de neam și țară, pe care au dorit-o și o doresc mai înfloritoare, mai puternică, demnă și liberă, într-o lume a păcii și a înțelegerii între popoare. Pline de semnificație sînt aprecierile făcute de tovarășul Nicolae Ceaușescu, care sublinia: "Nu există domeniu de activitate în care Oltenia să nu fi fost prezentă de-a lungul veacurilor și să nu-și fi adus aportul la dezvoltarea poporului nostru, la formarea națiunii române, a culturii și artei naționale"¹.

Mărturiile documentare ale acestor fapte înălțătoare se păstrează cu sfințenie, pentru generațiile viitoare, de Arhivele Statului, care în anii luminoși ai socialismului au cunoscut o puternică dezvoltare.

Craiova, reședința județului, cel mai mare oraș din Oltenia și al doilea centru economic, cultural și politic al Țării Românești a avut și în trecut un rol important în viața poporului român.

În Cetatea Băniei, datorită faptului că există un mare număr de instituții aparținînd aparatului administrativ, judecătoresc

și polițienesc, se creau însemnate cantități de documente, care cu greu puteau fi transportate și depozitate la București, la Arhivele Statului, înființate în 1831. Ca urmare, începînd de atunci și pînă în anul 1931, cînd s-au înființat Arhivele Statului din Craiova, s-au făcut numeroase încercări pentru crearea unei asemenea instituții și în această parte a țării, simțindu-se necesitatea stringentă pentru adunarea, depozitarea, păstrarea, conservarea și folosirea în scopuri cultural-stiințifice și educative a documentelor aflate pe teritoriul județului Dolj și a celorlalte județe oltene².

Arhivele Statului din Craiova au luat ființă în anul 1931 prin ordinul Ministerului Instrucțiunii Publice și au început să funcționeze în casa Băniei, actuala Secție de etnografie a Muzeului Olteniei din strada Matei Basarab. Scopul înființării lor era - după cum arăta însuși C.D. Fortunescu, întemeietorul și primul director al Arhivelor din Craiova - "salvarea de la distrugere a documentelor, în care stă închisă istoria regională a acestui ținut" (Oltenia n.n.), strîngerea și păstrarea acestor documente după cuviință, inventarierea și punerea lor la dispoziția cercetătorilor³. În concepția profesorului Fortunescu, Arhivele aveau "datoria morală de a contribui cu informațiuni la cunoașterea, lămurirea și dezlegarea problemelor istoriei naționale"⁴. Încă de la înființare, raza de activitate a Arhivelor Statului din Craiova a constituit-o provincia istorică Oltenia. Prin decizia nr.287 din 5 iunie 1951 a Ministerului de Interne s-au înființat serviciile regionale ale Arhivelor Statului cu sediul în orașele reședință de regiune⁵. Serviciul Arhivelor Statului regiunea Oltenia, cu filiale în orașele Drobeta Turnu-Severin, Tg. Jiu și Caracal a funcționat pînă la reorganizarea administrativă din februarie 1968. De atunci această instituție funcționează ca filială județeană la nivelul actualului județ Dolj.

În timpul regimului trecut, Arhivele Statului din Craiova au avut de înfruntat numeroase greutăți financiare și materiale și nu de puține ori, ignoranța și dezinteresul autorităților. Din această cauză, Arhivele craiovene au peregrinat prin mai multe clădiri, cel mai adesea necorespunzătoare: casele Băniei, școala Dima Popovici, școala Madona-Dudu, casa Jan Mihail, Palatul Justiției, aflîndu-se într-o permanentă stare de provizorat.

În pofida acestei situații, prin competența și stăruința unor străluciți oameni de cultură din Oltenia, care au stat în fruntea lor, au izbutit să-și îndeplinească cu cinste misiunea de

a strînge, păstra și conserva documentele create de instituțiile de pe teritoriul Olteniei în decursul vremii.

În anii erei socialiste, Arhivele Statului din Craiova, alături de celelalte instituții similare din țară au perfecționat și ridicat la un nivel superior întreaga lor activitate. Ca urmare a grijii acordate de partidul și statul nostru ocrotirii patrimoniului cultural național Arhivele Statului din Craiova dispun din 1973 de un local nou, adecvat specificului activității de păstrare și conservare a documentelor și de valorificare a acestora. Așezată în zona centrală a municipiului, în vecinătatea facultății de agronomie și a muzeului Olteniei și a altor instituții de știință și cultură, noua clădire dispune de depozite spațioase, de laboratoare de restaurare, legătorie și foto, săli de studii și expoziții, bibliotecă documentară și alte dotări cu funcționalitate eficientă și modernă.

Îmbogățirea permanentă a fondului documentar al Arhivelor Statului din Craiova a determinat, la rîndul său, dezvoltarea și modernizarea bazei tehnico-documentare atît în ceea ce privește activitatea arhivistică, cît și diversificarea metodelor, procedurilor și mijloacelor folosite pentru păstrarea, conservarea și valorificarea științifică a documentelor la nivelul cerințelor actuale. Modernizarea activității arhivistice a devenit una dintre sarcinile prioritare ale Arhivelor Statului, mai ales după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, cînd problema perfecționării și modernizării a devenit o preocupare de bază în toate domeniile de activitate.

În cadrul acestei activități de mare importanță și răspundere, la Arhivele Statului din Craiova s-a dat prioritate pregătirii documentelor în vederea microfilmării pentru constituirea Fondului de Asigurare în scopul apărării, păstrării și conservării Fondului documentar al Filialei, valorificării sale multilaterale și pentru transmiterea sa generațiilor viitoare.

Această acțiune s-a inițiat în anul 1974, devenind în anii următori unul din obiectivele preponderente în activitatea Filialei. Astfel pînă în anul 1980 s-a pregătit pentru microfilmare cantitatea de peste 200 m.l. arhivă și s-au microfilmăat efectiv în laboratoarele D.G.A.S. și laboratorul propriu cca. 120 m.l. din fondurile Prefectura jud.Dolj, G-ral Gh. Magheru și Colecția Documente. Prin crearea fondului de asigurare se garantează salvarea informațiilor de valoare deosebită împotriva urmarilor oricărei calamități, iar folosirea microfilmelor la sala de studiu, apără documentele de consecințele manipularii și folosirii repetate. Datorită

acestor masuri, tot mai des în sălile de studiu ale Arhivelor Statului se întâlnesc, în locul tradiționalului dosar cu filele îngălbenite de vreme, microfilmul și aparatul de citit microfilme.

Modernizarea activității arhivistice include și munca de cercetare tematică a fondurilor și colecțiilor deținute în vederea prelucrării informațiilor cu ajutorul calculatorului electronic la nivel național și organizării fișierului tematic la nivelul Filialei, una din doleanțele mai vechi ale unor reprezentanți de seamă ai arhivisticii românești.

Cercetarea tematică la nivelul Arhivelor Statului din Craiova începută în anul 1971, s-a dezvoltat an de an, întocmindu-se un număr important de fișe care au fost multiplicat și introduse în fișierul tematic, care cuprinde în prezent peste 25.000 fișe. Acesta oferă Filialei noastre posibilitatea intensificării activității proprii de cercetare științifică și creează condiții pentru sprijinirea cercetării științifice pe plan local și național, asigură regăsirea rapidă a documentelor ce prezintă interes pentru dezvoltarea mai largă a muncii de educație patriotică revoluționară a tineretului și oamenilor muncii, răspunzând rapid și eficient unor necesități de documentare pentru organele locale de partid și de stat, instituții de învățământ și cultură din municipiul Craiova și județul Dolj.

Modernizarea activității arhivistice cunoaște și alte aspecte, cuprinzând de fapt toate laturile activității arhivistice.

Toate măsurile luate pentru modernizarea activității arhivistice au dus la o mai bună păstrare și conservare a documentelor ca și la executarea operativă a unor lucrări necesare valorificării științifice, prin metode mai eficiente de documentare, fie că este vorba de păstrarea, conservarea și restaurarea documentelor, de evidența sau valorificarea acestora. Conștient de înalta răspundere ce-i revine ca depozitar al unui valoros fond documentar, colectivul Arhivelor Statului din Craiova este ferm hotărât să facă totul pentru a se ridica la înălțimea cerințelor puse de partidul nostru, personal de tovarășul Nicolae Ceaușescu, în fața frontului istoric din țara noastră.

N O T E

1. Nicolae Ceaușescu, Cuvîntare la întîlnirea cu activul de partid din regiunea Oltenia - 14 iunie 1966, în România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste, vol.1, Editura politică, București, 1968, p.474.
2. Arhivele Statului din Craiova - 50 de ani de existență (1931-1981) București, 1982, p.10-26.
3. Ibidem, p.29; vezi și Arh.St.Dolj, fond Primăria Craiova, Serv. Ad-tiv, dosar 89/1931, f.25.
4. Ibidem.
5. "Buletinul oficial", nr.67, iunie 1951, p.3.

Arhivele Statului din Drobeta Turnu-Severin -
vlăstar al Arhivelor Statului din Craiova

Nicolae Chipurici

Instituția semicentenară sărbătorită, Arhivele Statului din Craiova, prestigioasă instituție de cultură românească și păstrătoare a unei însemnate părți a tezaurului arhivistic din Oltenia, se prezintă, la acest bilanț festiv, cu rezultate importante. Dintre acestea, ne oprim și stăruim asupra unuia singur care, până în prezent, a rămas, fără excepție, nesemnălat îndeajuns și nereleflat la dimensiunea și semnificația sa pentru ultimii 30 de ani de arhivistică românească în aceasta parte a țării. Este vorba despre faptul că din trunchiul Arhivelor Statului din Craiova au răsărit și crescut, în județele oltene, "vlăstare", în prezent arbori maturi și viguroși care, la nunta de aur a părintelui lor vin, într-o consonanță deplină și firească, să-i aducă sincerul, căldurosul și alesul lor omagiu de prețuire, împreună cu urarea de "la mulți ani" și necurmata prosperitate.

În ceea ce le privește, Arhivele Statului din Drobeta Turnu-Severin sînt și se consideră fiul legitim al Arhivelor Statului din Craiova, aceasta aserțiune a noastră întemeindu-se pe fapte.

În anul 1950, din punct de vedere teritorial-administrativ Oltenia a fost arondată regiunilor Dolj, Gorj și Vâlcea. Fostul județ Mehedinți a fost integral inclus în regiunea Gorj, cu reședința la Tîrgu-Jiu. În primăvara anului următor, 1951, Consiliul de Miniștri stabilea, prin hotărîrea cu nr.427, noua rețea a Arhivelor Statului din țara noastră. În baza acestui act normativ, la Tg.Jiu și Rm.Vâlcea au luat ființă servicii regionale ale Arhivelor Statului, în reședințele fostelor județe urmînd să ființeze depozite raionale subordonate noilor servicii regionale. În această situație erau și orașele Turnu-Severin, pentru fostul județ Mehedinți, și Caracal, pentru fostul județ Romanați.

Noul Serviciu al Arhivelor Statului regiunea Gorj fiind abia înființat nu a putut să se ocupe și de înființarea filialei sale de la Turnu Severin. În anul 1952 regiunea Gorj s-a desființat pe seama regiunii Craiova, iar Serviciul Arhivelor Statu-

lui regiunea Gorj a devenit filială a Serviciului Arhivelor Statului regiunea Craiova. Sarcina înființării filialei de la Turnu Severin a revenit, astfel, Arhivelor Statului din Craiova, care, la 23 septembrie 1953 împlinesc această veche cerință a Mehedințului bogat în fapte istorice și documente scrise. Cu această dată, Craiova arhivistă are un vlăstar la Turnu Severin.

Zestrea arhivistă cu care noua instituție de la Turnu Severin și-a început existența, activitatea și dezvoltarea sa a constituit-o fondurile arhivistice transferate de la Craiova la Turnu Severin, adică la locul de obârșie al creatorilor lor. Dintre aceste fonduri de documente menționăm pe cele create de ocîrmuirea județului Mehedinți și subocîrmuirile de plăși în anii 1831-1839, pe cele create de Tribunalul Mehedinți în intervalul din 1831 pînă în anul 1904, o parte din cele create de poliția și maghiistratul orașului Cerneți, de judecătoriile Motru de Sus și Cloșani, de Cercul de recrutare al județului Mehedinți precum și o mare parte din mitricele și registrele de stare civilă ale așezărilor mehedintene din perioada 1831-1880.

Inceputul organizării colecției de documente a filialei de la Turnu Severin a Arhivelor Statului a fost făcut tot cu sprijinul și sub îndrumarea Arhivelor Statului din Craiova, a conducătorului acestora, în anii 1962-1963.

Prelucrarea arhivistă a documentelor și organizarea fondurilor și a colecțiilor în anii 1953-1959 s-a făcut, de asemenea, cu sprijinul și îndrumarea de specialitate a arhiviștilor de la Craiova: Alexandru Bălintescu, Ileana Petrescu, Cornelia Stăncuț și alții, unii din aceștia girînd și conducerea filialei de la Turnu Severin, pînă la numirea, la 1 ianuarie 1960, a actualului ei director.

Cel care cercetează arhiva Arhivelor Statului din Drobeta Turnu Severin v-a constata că primele instrumente de evidență ale fondurilor arhivistice și documentelor acestei filiale - registru general de arhivă, tabulatorul fondurilor, inventare - au fost întocmite de arhiviști de la Craiova.

De altfel, la Arhivele Statului din Craiova și-a făcut ucenicia și a început să se formeze ca arhivist, în anii 1958-1959, cel care de peste două decenii conduce arhivele Mehedințului.

În fine, nu este lipsit de importanță să reamintim, în acest context, că forul tutelar, de coordonare, control și îndrumare, sub toate aspectele arhivistice, au fost în Oltenia, pînă la 1 aprilie 1969, Arhivele Statului din Craiova. De aceea, toate fi-

lialele județelor Olteniei, datorează, mai mult ori mai puțin, din existența și dezvoltarea lor actuală, Arhivelor Statului din Craiova, arhiviștilor care, în perioada 1951-1968 au muncit în această instituție, pentru filialele Arhivelor Statului din Turnu-Severin, Tg.Jiu, Rm.Vâlcea, Caracal ori Slatina acești ani fiind perioadă de pionierat.

În acest elevat și sărbătoresc cadru științific prilejuit de împlinirea a cincizeci de ani de la înființarea Arhivelor Statului din Craiova - eveniment care, printr-o fericită coincidență, se circumscrie jubileului de un veac și jumătate de la crearea arhivelor de stat din țara noastră - aducem omagiul nostru trecutului și prezentului de năzuințe și fapte al instituției sărbătorite, al oamenilor care cu pasiune au gândit și au acționat pentru creșterea, dezvoltarea și mereu împlinirea arhivelor și arhivisticii românești, pentru păstrarea și valorificarea tezaurului arhivistic.

Scrutînd viitorul, în lumina rezultatelor obținute și a documentelor de partid și de stat desprindem sarcini importante, mobilizatoare și perspective tot mai înfloritoare pentru Arhivele Statului.

Deci, multă putere de muncă, dăruire și prosperitate în arhivele Patriei și ale Olteniei!

Cîteva docu vind activitatea
lui C.D. Fortunescu

Conf.univ.dr. Ion Pătraşcu

Viaţa şi activitatea unuia dintre cei mai buni romanişti români, profesorul C.D.Fortunescu, care a trăit şi a muncit la Craiova, sînt, încă, puţin cunoscute.

Articolul de faţă are menirea să readucă în actualitate - cu prilejul festiv al manifestărilor dedicate împlinirii a 50 de ani de activitate a Arhivelor Statului din Craiova - această prestigioasă personalitate, reprezentînd, în acelaşi timp, şi un modest omagiu din partea unui fost elev al distinsului profesor şi om de cultură.

Profesorul emerit C.D.Fortunescu s-a născut, în Craiova, la 28 februarie 1874. După absolvirea studiilor Liceale, urmează cursurile Facultăţii de litere şi filozofie din Bucureşti, după care se întoarce în oraşul natal, ca profesor de limba franceză, la aceeaşi şcoală la care îşi făcuse, el însuşi, studiile, la Liceul "Nicolae Bălcescu". Urmează, în 1908, studii de specialitate, ca bursier, în Franţa.

În ceea ce priveşte formaţia sa intelectuală, C.D.Fortunescu ne destăinuieşte toate legăturile sale de filiaţie spirituală cu profesorii de la şcoala din Craiova, printre care se remarcă Mihail Strajan, Scarlat Mateescu, M.B.Calolianu, Nicolae Moisescu ş.a. (Cf.art.Cîteva amintiri vechi, în "Ion Maiorescu", V(1940), nr.10, p.4-6).

Alături de merituoria sa activitate didactică - este autorul unei serii de manuale de limba franceză, foarte apreciate, care se publică începînd cu anul 1903 - C.D.Fortunescu este cunoscut şi ca animator al vieţii culturale craiovene, domeniu în care, încă din 1891, devine secretar al redacţiei "Revistei Scolii", întemeiate de profesorul G.T.Buzoianu, şi, apoi, fondator şi director al "Revistei Arhivelor", publicaţie care se înscrie în rîndurile celor mai prestigioase periodice cu caracter ştiinţific enciclopedic din această zonă a ţării noastre. Colaborările la "Ramuri", "Oltenia" şi alte publicaţii, ce şi înscrierea sa printre fondatorii societăţii "Prietenii ştiinţei", pe care a condus-o începînd din anul 1937, activitatea neobosită la Universitatea

liberă din Craiova și la cea din Vălenii de Munte sînt tot atîtea aspecte ale muncii desfășurate de către profesorul C.D.Fortunescu în domeniul culturii românești.

În calitate de romanist, obține - ca o recunoaștere a meritelor sale - brevetul de "Officier d'Académie", în Franța, încă din 1926. Era al doilea purtător al acestui titlu onorific, după poeta, de asemenea, craioveană, Lucilla Chițu.

Dar, ceea ce justifică prezența acestei scurte comunicări la o sesiune festivă a Arhivelor Statului din Craiova este faptul, desigur deosebit de important, că C.D.Fortunescu a fost primul director onorific al acestei instituții, încă de la înființarea ei, în 1931, și pîna în 1933.

În acest context omagial, mi se par interesante cele cîteva documente - aflate în colecția mea - pe care le prezint mai jos.

Primul document, la care mă refer, este o scrisoare originală a marelui nostru epigramist Cincinat Pavelescu, redactată în limba franceză, și adresată Floricăi Petrino (nepoata poetului bucovinean D.Petrino), din 15 iulie 1925, în care autorul își exprimă unele aprecieri despre Craiova și locuitorii săi. Rețin atenția aprecierile la adresa lui C.D.Fortunescu: "... Je n'ai trouvé à Craiova que deux bons amis: Mr.O.Fortunescu, le professeur, homme de culture, esprit juste et coeur ouvert, conferencier très distingué, et Nico Dobrotesco, président du tribunal ..." Caracterizarea făcută este, fără îndoială, absolut corectă, prezentînd succint, principalele calități ale distinsului nostru concetățean.

Scrisoarea prezentată este achiziționată de la destinatară, Florica Petrino.

Cel de al doilea document este, de fapt, o ciornă a unei adrese, scrisă cu cerneală pe o foaie volantă, de către secretarul societății "Prietenii științei", în ședința Consiliului de conducere din 6 aprilie 1931. Adresa respectivă a fost trimisă, probabil, prefecturii județului Dolj. Ea scoate în evidență preocupările președintelui societății, profesorul C.D.Fortunescu, pentru difuzarea culturii în rîndurile poporului din satele județului nostru și din cele ale Banatului.

Iată conținutul acestei ciorne:

"Avem onoarea a înainta un statut al Societății culturale "Prietenii științei", ce funcționează în Craiova de peste 15 ani, și a cărei activitate culturală, credem că este îndeajuns de cunoscută. Societatea noastră, al cărui scop este bine definit în art.2 dorește, încă demult, să-și întindă cercul de activitate în întreaga

Oltenie și Banat.

Incercări în felul acesta s-au făcut încă din anii trecuți, mergînd cu membrii săi la Caransebeș în Banat, și trimițînd conferențieri la Caransebeș, Lugoj, Timișoara și aproape în mai toate orașele din Oltenia, iar, la cererea Universității libere din București, trimițînd conferențieri și în orașele de dincolo de Olt.

Voim însă să îndrumăm activitatea sa culturală și în alte centre ale Olteniei, unde în unele comune am format filiale ce există și astăzi, cum de exemplu la Dăbuleni (Romanați) și Baia de Aramă (Mehedinți). Pentru atingerea acestui scop, ne lipsesc însă mijloacele materiale, îndeosebi mijloacele de transport, în comunele rurale, unde trenul, nu ne este la îndemînă.

Pentru această propagandă ne-ar fi de mare folos, o ambulanță culturală, în genul aceleia pe care o posedă Direcția Educației Poporului la București, care să ne fie pusă la dispoziție cu aparatul său cultural, spre a ne putea transporta în fiecare duminică, în comunele noastre din Oltenia și alte ori și mai departe, ca să ducem acolo atîtea lucruri bune și folositoare pentru răspîndirea culturii în popor (sublinierea n.s.), o dată cu cuvîntul și știința popularizată a conferențierilor noștri, destul de bucuroși să lucreze și în această direcție în timpul orelor libere de care dispun.

Apelăm dar la Dumneavoastră, ca să ne sprijiniți în această operă de extindere a activității Societății noastre într-o largă măsură la sate și să ne puneți la îndemînă o asemenea ambulanță culturală, sau să ne dați sumele necesare pentru cumpărarea și amenajarea ei, cu tot ce trebuie în acest scop, asigurîndu-vă că vom face un mare bine culturii noastre naționale, iar rezultatele ei se vor simți cît de curînd".

"Ambulanța culturală" solicitată de președintele societății "Prietenii științei", profesorul C.D. Fortunescu, nu a fost oferită niciodată de către prefectura județului Dolj. Cu toate acestea, activitatea propusă pentru culturalizarea poporului din satele Olteniei și Banatului a continuat, realizîndu-se cu cheltuielile și osteneala membrilor societății și în primul rînd a președintelui ei.

Referitor la greutățile materiale întîmpinate de președintele societății "Prietenii științei", sînt interesante mențiunile făcute de profesorul C.D. Fortunescu pe doua anunțuri ale unor conferințe.

La 6 octombrie 1935, totalul cheltuielilor ocazionate de conferința respectivă a fost de 600 lei, iar veniturile de 605 lei. O astfel de situație, pe care am putea s-o considerăm fericită, se întâlnește foarte rar în activitatea societății. Acest lucru rezul-

tă, spre exemplu, din consemnările făcute, tot de profesorul C.D.Fortunescu, pe afişul unei alte conferinţe, la data de 24 noiembrie 1935, când totalul cheltuielilor se ridică la suma de 2.520 lei, faţă de 250 lei, la capitolul venituri.

Ultimul document, provenit din colecţia regretatei cîntărete craiovene Jenny Ciolac, este o scrisoare semnată de profesorul C.D.Fortunescu la data de 15 noiembrie 1952, în care se relatează despre prietenia care lega pe George Enescu de soţii Eugen şi Jenny Ciolac. Astfel, semnatarul scrisorii arată că, în 1920, marele nostru muzician a dat un adevărat concert în casa Ciolac, destinat pentru cei mai buni elevi ai conservatorului din localitate, invitaţi anume, în acest scop, de către profesorii lor. Iată conţinutul acestei scrisori:

"Stimată Doamnă Ciolac,

Mă întrebaţi, între altele, dacă îmi mai amintesc de ziua în care maestrul Enescu, în 1920 cred, venea pentru un concert şi era găzduit de D-voastră chiar? Desigur că da. În salonul D-voastră se adunau o seamă de iubitori de muzică în fiecare săptămînă, unde se făcea muzică bună şi unde elevii şi elevele D-voastră aveau ocazia de a se manifesta în talentul lor, încă dibuitor pe atunci ... Nu le-am uitat, cum nu uit încă pe răposatul D-voastră soţ, bunul meu coleg de profesorat, Eugen Ciolac, precum şi orele petrecute la seratele şi audiţiile ce daţi în primitoarea D-voastră casă.

Primiţi, vă rog, stimată Doamnă Ciolac, respectuoasele mele omagii, cu cordialele salutări ale soţiei mele. C.D.Fortunescu, 15 Nov. 1952".

Nu putem încheia această succintă prezentare a unor documente referitoare la activitatea profesorului C.D.Fortunescu, fostul director onorific al Arhivelor Statului din Craiova, fără să menţionăm şi organul de presă al Societăţii "Prietenii ştiinţei", precizînd că revista "Arhivele Olteniei" a apărut în ianuarie 1922, sub conducerea lui Gh.Laugier, ajutat de un comitet format din prof.St.Ciuceanu, T.Bulat, Al.Bărbăcilă şi avînd ca secretar de redacţie pe C.D.Fortunescu însuşi.

Revista a început să publice un foarte bogat şi interesant material documentar inedit asupra trecutului oltenesc. În jurul ei s-au grupat numeroşi şi valoroşi colaboratori de pretutindeni.

Cu începere din cel de al V-lea an de existenţă, revista intră sub direcţia profesorului C.D.Fortunescu, ajutat de aceeaşi zeloşi colaboratori.

Pentru cititorii de astăzi, revista prezintă interes în special pentru motivul că - deși nu este o revistă cu profil literar, ci în primul rând istoric - posedă una din caracteristicile revistelor literare, anume aceea de a contribui la conturarea atmosferei deceniilor în care apare, la cunoașterea mișcării de idei a epocii.

Este adevărat că, uneori, nota de regionalism este foarte pronunțată, însă tot atât de adevărat este faptul că bogatul material cuprins în paginile revistei face ca ea să fie o adevărată arhivă pentru cel ce vrea să cunoască viața spirituală a Olteniei și relațiile ei multiple cu celelalte zone ale țării, precum și cu străinătatea.

Prezențele culturale italiene, franceze, spaniole și portugheze în paginile "Arhivelor Olteniei", foarte numeroase și bogate în conținut, sînt datorate, în primul rând, romanistului C.D.Fortunescu. Articolele și mai ales recenziile, notele și comentariile publicate de această revistă craioveană pot constitui o utilă documentare de specialitate pentru cercetătorii istoriei raporturilor culturale interromanice, care, în viitor, ar fi bine - credem - să se realizeze sub forma unei totalizări de amanunt.

Prin articolele și cărțile sale, C.D.Fortunescu formulează de fapt, cu modestie, chiar principiile de bază ale literaturii generale și comparate romanice, încercînd să o definească prin procesele și fenomenele acestor literaturi, în totalitatea și interacțiunea lor, prin evoluția relațiilor interromanice, în trecut și în perioada în care scria, prin oglindirea în literatură a relațiilor dintre popoarele romanice. Aplicînd metoda specifică istoric-comparatistă, el dezvăluie multe temeluri ale comunității literaturilor romanice, justificînd existența ei ca disciplină literară principală și de sine stătătoare, așa cum au demonstrat, de fapt, și N.Iorga, G.Călinescu, Ovid Densusianu, Al.Dima ș.a.

Crezînd cu tărie în ideile studiilor și cercetărilor sale, C.D.Fortunescu poate fi considerat unul dintre cei mai valoroși cercetători ai literaturilor romanice și este o obligație morală pentru noi toți cei care beneficiem de rezultatele cercetărilor sale să îl omagiem - cu acest prilej festiv - și sub acest aspect.

Din tezaurul documentar păstrat la
Arhivele Statului din Craiova

Ilie Vulpe
Constantin Deca

De-a lungul a 50 de ani de existență Filiala Arhivelor Statului din Craiova a acumulat în depozitele sale fonduri și colecții create de diferite instituții și întreprinderi, de personalități care au avut un rol deosebit în viața politică, economică, socială, științifică sau culturală a Craiovei, Olteniei sau a întregii țări.

Prin caracterul lor documentar aceste fonduri și colecții s-au constituit ca un bogat izvor de informații pentru cunoașterea trecutului istoric al patriei noastre.

Grija manifestată de partidul și statul nostru pentru bunurile spirituale și naționale cuprinse în Patrimoniul Național s-a oglindit în ultimul timp și în intensificarea activității de preluare a fondurilor de arhivă create de unități din diverse ramuri ale economiei sau administrației, a documentelor de la persoanele fizice, mari personalități în viața culturală sau politică și a celor păstrate pe la diferiți colecționari particulari. Astăzi, filiala Arhivelor Statului din Craiova deține peste 430 fonduri și colecții reprezentând așa cum am mai arătat aproape toate ramurile vieții economice, politice sau culturale.

O pondere deosebită o au fondurile administrative; Prefectura județului Dolj, preturile de plăși, primăriile orașenești și comunale, Sfatul regional Oltenia și sfaturile raionale care prin problematica pe care o abordează prezintă interes deosebit pentru cercetătorii ce-și propun investigarea activității politice și economice din România în secolele XIX și XX. Aici poate fi cercetată desfășurarea unor momente de răscruce din istoria zbuciumată a poporului nostru: Revoluția de la 1848, Unirea Principatelor române, participarea României la războiul de independență, România în timpul primului război mondial, lupta poporului nostru sub conducerea P.C.R. împotriva pericolului fascist, a războiului, declanșarea și desfășurarea celui de-al doilea război mondial și

lupta maselor populare pentru răsturnarea partidelor burgheze de la conducerea țării pentru transformări democratice și orientare a istoriei țării noastre pe făgașul socialist.

Pe aceeași linie se înscriu și fondurile economice, judecătorești, jandarmerești și polițienești, de muncă, sănătate și asigurări sociale care vin cu informații prețioase să întregască tabloul transformărilor petrecute în viața social-economică a județului Dolj, și nu numai a acestuia, în epoca contemporană.

Urmărind economia județului Dolj, documentele evidențiază repartitia proprietății asupra pământului, suprafețele cultivate și recoltele obținute în agricultură, înființarea și activitatea primelor întreprinderi industriale și dezvoltarea activității comerciale și bancare.

Tot în aceste fonduri sînt prețioase informații documentare privind lupta neînfriată și neîntreruptă dusă de țărănime, de întregul popor, împotriva exploatării și asupririi, care a îmbrăcat o varietate de forme, de la cele mai simple - fuga de pe moșii, nesupunerii la lucru, procese îndelungate pînă la cele mai violente care au culminat cu răscoala din 1907.

Organizațiile de cult, au depus și ele la Arhivele Statului din județul Dolj, importante documente istorice din secolul XVII-XX cu o problematică amplă, documente care fac parte din Fondul Arhivistic Național, constituind mărturii istorice privind continuitatea poporului nostru în vatra strămoșească, lupta sa pentru emancipare socială și națională etc.

Dintre documentele mai importante preluate de la Mitropolia Olteniei, menționăm trei hrisoave scrise pe pergament, emise de cancelaria lui Matei Basarab între anii 1642-1646.

În afara acestor categorii, o valoare documentară mare o prezintă fondurile școlare și culturale păstrate de Filială, dintre care menționăm pe cel al "Colegiului Carol I" - una dintre cele mai vechi școli din țară, Liceul "Frații Buzești", care în anul 1982 va sărbători 100 de ani de existență, Școala generală "Obădeanu" și ea o școală foarte veche a orașului Craiova etc.

Situația învățămîntului mai este reflectată și în statisticile privind numărul elevilor, al învățătorilor și profesorilor, păstrate în fondurile administrative, dar și a acelor documente din fondul Inspectoratului Școlar al județului Dolj.

O altă categorie de documente vorbesc despre activitatea Teatrului Național craiovean, a Uniunii Scriitorilor Olteni, redacția revistei "Ramuri" (Făgetel) etc. La acestea se adaugă ca un neprețuit izvor de informații, fondurile personale și familiale cum ar

ri: cel al. generalului Magheru, avocatului Titu Frumușanu, pictorului Eustațiu Stoenescu, compozitorului George Simonis, profesorului Constantin D. Fortunescu, scriitoarelor Elena Farago și Zoe Verbiceanu, ale personalităților politice I. Gh. Duca, Const. Argetoianu, C-tin Poenaru.

Dintre aceștia am releva în mod deosebit fondul Constantin D. Fortunescu în care se găsesc scrisori autografe ale unor personalități din domeniile științei și culturii românești ca: St. O. Iosif, George Coșbuc, Traian Demetrescu, Iulia Hașdeu, Liviu Rebreanu, Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, Gh. Tițeica, Gib. Mihaescu, Elena Văcărescu, Eugen Lovinescu, etc.

Au fost preluate un mare număr de documente care conțin informații cu privire la activitatea unor ^{personalități} marcante ale vieții politice și culturale ale țării ca: Tudor Arghezi, Nicolae Iorga, Cincinat Pavelescu, Perpesicius, Al. Davila, Nică B. Locusteanu, Al. Kirițescu și alții.

Din aceleași motive prezintă importanță fondul personal al compozitorului George Simonis - în care se găsesc, între altele, documente și scrisori de la George Enescu, Vincent D. D'Indi, Omer Pașa etc., precum și cel al generalului Gh. Magheru care conține informații prețioase nu numai asupra vieții și activității marelui patriot, ci și altor personalități progresiste ale vremii, ca: Tudor Vladimirescu, N. Bălcescu, Ioan Maiorescu, Dimitrie și Ion Brătianu, Cezar Bolliac, Alexandru, Radu și Stefan Golescu, Ion Ghica și alții.

La rândul său, deosebit de valoros este și fondul Teatrului Național din Craiova, care prin numeroasele documente ce îl compun reflectă activitatea unor personalități artistice care au contribuit la dezvoltarea vieții teatrale din "capitala Olteniei", cum au fost: Teodor și Maria Teodorini, Ion Anestin, Margot Boteanu, St. Velescu, Aglae Pruteanu, C. Antoniu și alții.

Nu trebuie trecut cu vederea rolul important pe care l-a avut societatea "Prietenii Științei", filiala Craiova, care a făcut să apară aici "Arhivele Olteniei", una dintre revistele valoroase ce au apărut în România în prima jumătate a secolului nostru.

La fel de importante prin conținutul informațional sînt unele fonduri familiale ca: Fondul Vorvoreanu și Jean Mihail care cuprind corespondența de familie, acte, scrisori și documente ce oglindesc relațiile de proprietate și exploatare a moșiilor, procesul de pătrundere a relațiilor capitaliste în agricultura românească.

Arhivele Statului din Craiova mai dețin o serie de colecții deosebit de importante cum ar fi: colecția de documente, de manuscrise, registre de stare civilă, colecția de matrice sigilare, de stampe, de planuri de hărți geografice, de fotografii, cărți de hotărnicie și altele.

Cea mai importantă este cea de documente cuprinzând peste 12.597 u.a. Constituită încă din primii ani de existență a Arhivelor Statului din Craiova, Colecția de documente s-a îmbogățit continuu de-a lungul timpului, cuprinzând documente donate, achiziționate sau preluate de la diferite instituții sau persoane fizice. Ea cuprinde hrisoave domnești de recunoaștere și întărire a proprietății, de danie, scutiri de biruri, acte de vânzare de pământ sau robi țigani, vânzări ca rumâni, împrumuturi cu amanet, acte privind schimburi de moșii, jalbe ale țăranilor contra proprietarilor, arendașilor sau a autorităților locale, reclamații ale proprietarilor contra chiriașilor de pe moșiile lor, procese, porunci și cercetări în diferite pricini, aducerea celor fugiți de pe moșii, cărți de judecată, mărturii de posesie, hotărnicia, catagrafii, statistici de clăcași, spornici, breslași, vechituri, orînduiri în ranguri boierești, genealogii, foi de zestre, pașapoarte, afișe, manifeste programe ale societăților și așezămintelor culturale etc.

Scrise pe hîrtie pergament sau pe pînză, în limba slavă, română cu caractere chirilice și latine, turcă, greacă, franceză, germană, ebraică și rusă, cele mai multe documente din această colecție oglindesc istoria Olteniei, dar sînt și documente ce se referă la evenimente petrecute în alte părți ale țării: Orhei, Tutova, Iași, Bîrlad, Ada Kaleh etc.

Si Colecția de manuscrise emise între sec.XV-XX, prin conținutul lor bogat în date și informații oferă un valoros material de cercetare privind unele probleme importante ale istoriei poporului român. Dintre acestea o valoare deosebită o prezintă condicele mănăstirilor Arnota, Cozia, Tismana, Bistrița, Govora, Motru și Strehaia, care stăpîneau un număr mare de sate și moșii, o parte a bălților Dunării și cîteva vămi prin care se făcea tranzitul mărfurilor. Referindu-se la proprietatea mănăstirească, una din componentele proprietății feudale, din cercetarea lor se pot desprinde căile de formare și dezvoltare a domeniului mănăstiresc, danii domnești și boierești, cumpărări, cîntărire pămînturilor țăranilor liberi etc.

Valorificarea documentelor, latură a
activității Arhivelor Statului Vâlcea

Corneliu Tamaș

Dezvoltarea istorică a poporului român, lupta sa seculară pentru progres și libertate, sînt strîns legate de teritoriul carpato-dunărean pe care el și strămoșii săi l-au locuit fără întrerupere din cele mai vechi timpuri, l-au apărat cu prețul nenumăratelor jertfe în fața cotropitorilor străini și l-au sfințit cu pilduitoare fapte de cultură și civilizație.

Sîntem aici de la început, sîntem înrădăcinați pe vatra caldă părintească. Înaintașii noștri sorbind din izvoare tainice seva trăinicieii și unității lor în grai, în conștiința de neam, n-au încetat o clipă a adăuga pe treptele istoriei milenare ale vieții lor, străluciri și frumuseți pe măsura surletului și genului lor creator, ca pe niște sfînte peceti netrecătoare, frumusețea și curățenia în dragostea către această țară, le-au pus cu îndemînare și rară măiestrie în culorile frescelor, în literele pisaniiilor, în slovele letopisetelor și ale manuscriselor îndobite cu miniaturi, în sculpturile și ferecaturile vaselor, în armonia arhitectonică, în broderii și ii, în tot ce a însemnat casa, pridvorul, poarta sau fîntîna.

În marea carte a obîrșiei noastre, a fost păstrată făclia unității, aspirației, la care au gîndit și luptat generații întregi.

"Studiați - sublinia tov.Nicolae Ceaușescu la cea de a 60-a aniversare a partidului - luptele Basarabilor și Mușatinilor, ale lui Mircea cel Bătrîn, Stefan cel Mare, Mihai Viteazul și ale altor eroi ai istoriei naționale și veți înțelege forța și vitalitatea poporului nostru, precum și setea sa de libertate și independență și hotărîrea de a le apăra în orice împrejurare".

Ne aplecăm cu dragoste asupra dovezilor trecutului de luptă ale poporului, dar în același timp cunoaștem imperativele timpului de mari împliniri socialiste.

Faptul că sîntem depozitarii unui imens tezaur național, reprezintă factorul principal al multor succese de popularizare a patrimoniului documentar. Folosirea cu pricepere a documentelor în toate acțiunile în care sîntem angajați, duce la o cunoaștere

mai mare de către masele largi a minunatei noastre istorii.

Sînt momente importante din istoria patriei noastre, care caracterizează în ele forța și semnificația unei întregi epoci.

Tov.secretar general Nicolae Ceaușescu sublinia: "Cinstim revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, revoluția din 1848 în care Nicolae Bălcescu, a avut un rol hotărîtor. Cinstim pe făuritorii unirii din 1859, care au pus bazele statului național român - eveniment istoric determinant pentru poporul nostru. Intrarea în 1916 a României în război alături de Rusia, Franța și alte state aliatale, trebuie văzută în contextul luptei împotriva dominației imperialismului german și austro-ungar și pentru realizarea unității naționale".

Axați pe aceste direcții date frontului ideologic, Filiala Arhivelor Statului Vîlcea, în colaborare cu societatea "Prietenii Muzeului Nicolae Bălcescu", a editat un număr de 6 volume: 1821, 1848, 1877, 1907, 1916-1918, ce însumează 1900 documente în 2600 pagini. Cuvîntul înainte a fost semnat de specialiști ca: Vasile Arimia, Dan Berindei, Ionel Gal, Vasile Maciu, Mircea Mușat. În stadiul avansat de tipărire se află volumul "1859 în județul Vîlcea". Editura "Scrișul Românesc" din Craiova a editat în 1979 volumul "Aspecte militare privind revoluția de la 1848 în Oltenia", ce cuprinde un număr de 266 documente, în 256 pagini, studiu introductiv fiind întocmit de general maior doctor Constantin Olteanu.

Prin modul de selectare a documentelor și îndeosebi prin conținut ele au contribuit la largirea orizontului de cunoaștere a unei perioade, la declanșarea unor stări afective puternice și în cele din urmă la cultivarea principiilor patriotice.

În afară de aceste volume, împreună cu cei doi arhiviști ai filialei am întocmit un inventar arhivistice al fondului Prefecturii jud.Vîlcea pe perioada: 1830-1864, ce reprezintă inventarierea a 2881 dosare constituite în 600 000 file document. S-a mai întocmit un catalog al condiției mănăstirii Cozia nr.89 și altul privind anul 1848 în Vîlcea. Un stadiu avansat de tipărire se află catalogul colecției de documente feudale, intitulat sugestiv, "Tezaur medieval vîlcean" ce va cuprinde un număr de 1200 documente din perioada 1388-1715. Documentele furnizează informații de ordin istoric, economic, militar, cultural, juridic, administrativ. Folosirea de către profesorul de istorie, la lecție, a unor astfel de documente, ajută elevii să-și formeze reprezentări concrete despre fenomenele și faptele istorice care nu pot fi

percepute direct. În același timp ele au o valoare educativă deosebită, deoarece reușesc să creeze elevilor stări afective puternice față de fenomenele sau evenimentele timpului.

Cele 7300 documente redacte circuitului științific în formă de inventar, catalog sau ediție de documente, au fost foarte bine primite de cercetători, cadre didactice, de iubitori ai istoriei și de critici de specialitate. Aprecieri pozitive și cuvinte de încurajare am primit din partea unor istorici ca: C.C.Giurescu, Ion Ionașcu, Aurelia Sacerdoțeanu, Stefan Ștefănescu, Titu Georgescu, Nicolae Stoicescu, Florin Constantin, Nicolae Ciachir, Constantin Serban, Ileana Petrescu, Marieta Adam și alții, precum și de la renumiți oameni de cultură ca: Dan Simionescu, Virgil Cîndea, Nestor Vornicescu, Constantin Mateescu, Gheorghe Pănuță etc. Lucrările au fost recenzate elogios în publicații ca: Știința, România Liberă, Era socialistă, Orizont, România literară, Pentru patrie, Magazin istoric, Transilvania, Revista Arhivelor, Mitropolia Olteniei, Analele Universității București etc.

S-a remarcat faptul că apariția lor a constituit un act important de cultură românească, aceasta sub mai multe aspecte: valorificarea tezaurului nostru documentar prin introducerea lui în circuitul informațional, punerea la îndemîna tuturor celor interesați, a unui instrument de lucru, de majoră importanță și prin transmiterea mesajului patriotic generațiilor actuale.

De o deosebită importanță pentru educarea mîndriei naționale a patriotismului sînt acele documente care evocă rapte de vitejie din istoria poporului nostru, care prezintă marile transformări economice, social-politice și culturale, din țara noastră, care au avut loc după 23 august 1944, sau uriașa activitate desfășurată de poporul român sub conducerea înțeleaptă a P.C.R. pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism.

O permanentă participare la evenimente, înscrierea în fluxul marilor preocupări ale națiunii, i-au configurat documentului dimensiunile militante și patriotice, specifice și mobilizatoare. Sînt puse în lumină cu deosebită vigoare acele documente de care se leagă deopotrivă neamul, gloria, munca și strădania spre mai bine, unitatea și încrederea acestui popor.

Orientările primite din partea tov.Nicolae Ceaușescu în vederea unei mai bune cunoașteri de sine a istoriei poporului nostru, deschid orizonturi noi arhiviștilor în acțiunea permanentă

de valorificare superioară a documentului.

Acum dispunem cu prisosință de materialul istoric, de toate condițiile unei activități de ținută și calitate, orizonturile ne sînt deschise pentru a aborda în mod cutezant și novator istoria și a-i extrage înțeleșurile care sînt, într-adevăr elocvente și ne prezintă în lumer potrivit cu realitatea marea-ță și demnă a trecutului nostru și pentru a da documentului istoric o funcție pregnant activă și constructivă în cadrul activității politico-ideologice a partidului, al științelor sociale în țara noastră.

Tradiția militantă a mesajului venit de la strămoși, s-a afirmat în zilele noastre cu vigoare neîntîlnită, aducînd în substanța ei sufletul timpului nostru, chipul nou al patriei.

Documentul a devenit mai mult ca oricînd participant la marele efort de înălțare a omului, de dezvoltare într-o nouă perspectivă umanistă a societății noastre.

Valorificarea multilaterală a documentelor -
încununare a întregii activități arhivistice

dr. Paul Barbu

De-a lungul activității lor, Arhivele Statului din Craiova au acumulat un bogat și prețios tezaur documentar, organizat în fonduri și colecții arhivistice, ale căror informații se utilizează în cercetarea științifică, documentare, întocmirea de publicații, activitatea cultural-educativă, precum și în eliberarea de copii, extrase și certificate.

După cum se știe, pentru activitatea arhivistică problemele legate de evidența și completarea fondurilor își au importanța lor incontestabilă, dar valorificarea multilaterală și completă a documentelor arhivistice reprezintă încununarea întregii activități a Arhivelor Statului.

Mai mult ca oricând, astăzi, în condițiile dezvoltării impetuoase a științei și culturii din România și ale diversificării activității de cercetare, documentele din Fondul Arhivistic Național, parte componentă a Patrimoniului Cultural Național, și-au găsit utilizarea în diferite și variate forme de folosire.

Valorificarea științifică a informațiilor și datelor din fondurile și colecțiile arhivistice a început încă din primii ani de existență a Arhivelor Statului din Craiova. Această activitate s-a desfășurat însă la un nivel considerabil abia în perioada edificării socialismului, când Arhivele Statului au devenit un puternic factor cultural-științific și educativ. Pe de o parte, tot mai mulți oameni de știință și cultură, cercetători ai istoriei patriei, au trecut pragul Arhivelor Statului din Craiova, iar pe de alta, înșiși arhiviștii s-au angajat cu toată puterea și dăruirea în nobila muncă de valorificare științifică a patrimoniului documentar.

Ca urmare a creșterii rolului științelor sociale în determinarea direcțiilor de dezvoltare a societății socialiste și a omului nou corespunzător acesteia, cercetarea științifică din acest domeniu s-a extins considerabil.

Astăzi, practic, nici un cercetător care își propune să investigheze trecutul istoric al românilor și alte domenii de activitate nu poate să o facă fără a apela la cea mai autentică sursă de infor-

mare: documentul, izvor bogat de cunoaștere și redare a istoriei patriei, a luptei eroice a poporului român, pentru eliberare socială și independență națională. Răsfoind câteva din studiile sau sintezele ce se referă la diferite etape sau momente ale istoriei naționale, la mari personalități ale poporului nostru, se observă că se găsesc numeroase referiri sau trimiteri la informațiile de o deosebită valoare științifică aflate în documentele de arhivă. Pentru a facilita orientarea cercetătorilor în fondurile și colecțiile arhivistice, a fost editat în 1976 primul volum al Îndrumătorului în Arhivele Statului județul Dolj.

În același timp, s-a efectuat o amplă muncă de documentare pentru a pune la dispoziția organelor locale de partid și de stat informații necesare în diverse probleme. De asemenea, a fost sprijinită organizarea expozițiilor permanente ale unor muzee ca: Muzeul de istorie al R.S.România, Muzeul Olteniei, Muzeul Cîmpiei Băileștilor ș.a.

În mod deosebit s-a acționat în direcția valorificării în mod superior a documentelor de către arhiviștii înșiși, prin elaborarea unor referate și comunicări științifice, publicarea de grupaje de documente, articole și studii în reviste de specialitate, lucrări monografice, ediții de documente, cataloage și altele, îndeosebi în anii noii orînduirii.

Cît privește valorificarea documentelor înainte de 23 August 1944, trebuie menționată apariția la Craiova a periodicelor "Oltenia. Documente, Cercetări. Culegeri" (cartea I-IV, 1940-1944) și "Arhivele Olteniei" (1922-1943), ai căror principali colaboratori au fost, în primul rînd, arhiviștii craioveni.

În anii socialismului, prin grija deosebită acordată de partid și de stat cercetării științifice, arhiviștilor li s-au creat largi posibilități pentru a desfășura p activitate de cercetare sistematică a documentelor și a-și valorifica rezultatele muncii. Ca urmare, au fost abordate teme majore ale istoriei patriei noastre: revoluțiile de la 1821 și 1848, Unirea Principatelor, războiul de independență, desăvîrșirea unității naționale, răscoala din 1907, dezvoltarea mișcării socialiste și muncitorești, căurirea Partidului Comunist Român, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 etc. Dintre volumele publicate de sau cu participarea specialiștilor din Arhivele craiovene amintim: Mestesugari si negutatori din trecutul Craiovei. Documente (1666-1865), București, 1957; Documente noi în legătură cu răscoala poporului de sub conducerea lui Tudor

Vladimirescu, Craiova, 1954; Revoluția de la 1848 în județul Dolj, Craiova, 1978; Independența României, vol.I, Documente și presă internă (mai 1776-1884), Editura Academiei, București, 1977; Problema țărănească în secolul al XIX-lea. Documente, București, 1967; 1907 în județul Dolj. Noi mărturii documentare, Craiova, 1977; Dezvoltarea mișcării socialiste și muncitorești în Oltenia până la crearea Partidului Comunist Român, Scrisul Românesc, Craiova, 1981; 35 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944, Craiova, 1979; Naționalizarea principalelor mijloace de producție, act revoluționar decisiv în făurirea societății socialiste, Craiova, 1978 și altele.

Folosirea documentelor în activitatea cultural-educativă, astăzi latură importantă a valorificării acestora, înainte de eliberare s-a făcut mai mult sporadic. În anii socialismului, încadrându-se în cerințele puse în fața instituțiilor de cultură de către partidul și statul nostru, Arhivele Statului din Craiova au utilizat variate mijloace și procedee de educație politico-ideologică și revoluționar-patriotică a tinerei generații, a maselor de oameni ai muncii, punând în valoare, prin forme cât mai diferite, documentele păstrate. În această direcție, s-a colaborat îndeaproape cu Universitatea craioveană, Centrul de științe sociale al Universității, Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Dolj, Școala interjudețeană de partid Craiova, muzeele, bibliotecile și alte instituții de cultură de pe raza județului Dolj. Numai în anii 1970-1980 au fost organizate peste 40 de expoziții, o mare parte din ele fiind deschise chiar în modernă sală de expoziții din noul sediu al Arhivelor. Documentele de arhivă sub formă de mlafe, fotocopii sau xerografii se folosesc și la organizarea expozițiilor de la cabinetele de științe sociale din școlile generale, licee și facultăți.

Expozițiile avînd, în general, un caracter comemorativ, au fost dedicate trecutului unor orașe, evenimente, momente și personalități importante din istoria patriei, relevînd lupta poporului român pentru cucerirea și apărarea libertății sociale și naționale, pentru edificarea societății socialiste, ca de exemplu: "150 de ani de la revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu" (1971), "100 de ani de la moartea lui Avram Iancu" (1972), "Dimitrie Cantemir - om de stat și mare cărturar" (1973), "30 de ani de la înstaurarea primului guvern democratic la 6 martie 1945 condus de dr. Petru Groza" (1975), "375 de ani de la prima unire politică a celor

trei țări române sub Mihai Viteazul" (1975), "130 de ani de la revoluția burghezo-democratică din 1848" (1978) "1877 în imagini și documente" (1977), "70 de ani de la marea răscoală țărănească din 1907" (1977), "Unirea - permanență a istoriei poporului român" (1978), "Județul Dolj în revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944" (1979), "100 de ani de la moartea generalului Gh. Magheru" (1980), "200 de ani de la nașterea lui Tudor Vladimirescu" (1980) și altele.

Între acțiunile cultural-educative se înscriu și publicarea de articole în presa locală și centrală și emisiunile la studioul de radio din Craiova. Între anii 1970-1980, de pildă, s-au înregistrat publicarea în presă sau prezentarea la studioul de radio local a peste 150 de materiale, prin care s-a urmărit popularizarea cunoștințelor de istorie, a informațiilor și datelor oferite de documente.

Totodată, în colaborare și în cadrul Universității cultural-științifice din Craiova, s-au organizat două cursuri permanente: "Principalele momente ale istoriei patriei oglindite în documente" și "Noțiuni de teorie și practică arhivistică".

O altă latură a activității de valorificare o constituie folosirea în scopuri practice a documentelor, care se referă la diverse situații și drepturi ale cetățenilor, cum sînt vechimea în câmpul muncii, studiile, drepturile patrimoniale, starea civilă, etc.

Se poate aprecia, pe drept cuvînt, că activitatea de valorificare complexă a documentelor conferă Arhivelor Statului din Craiova, asemenea altor instituții similare din țară, un rol deosebit și o importantă răspundere pe plan social.

Documente relative la confecționarea sigiliilor
și modul de păstrare a matricelor sigilare

Viorica Cernătescu

Printre martorii trecutului istoric, prin complexitatea informațiilor transmise, se impun și izvoarele sigilare.

Produse ale civilizației omenești, menite a garanta autenticitatea actelor sau păstrarea secretului, sigiliile redau plastic date privind stadiul de dezvoltare al producției de bunuri materiale dintr-o anumită epocă, indică nivelul de dezvoltare al diferitelor cancelarii, atestă evoluția scrisului¹.

Un aspect interesant ni-l dezvăluie diferite documente din secolul al XIX-lea ce se referă la darea în antrepriză a confecționării sigiliilor.

Dezvoltarea activității social-economice care au antrenat în relații multiple întregul sistem instituțional a determinat pe de o parte necesitatea confecționării tiparelor sigilare, astfel încât să se asigure menținerea și întărirea rolului juridic al principalului mijloc de autentificare, iar pe de altă parte au făcut ca problema fabricării sigiliilor să ridice tot mai multe greutăți în ceea ce privește găsirea antreprenorului pentru confecționarea sigiliilor.

Anton Kruse, din București, era unul din cei mai vechi gravori care au luat în antrepriză confecționarea tiparelor sigilare. Din porunca Ministerului din Năuntru din 4 februarie 1858 aflăm că termenul contractului pentru fabricarea pecetilor satelor și a celorlalte autorități, încheiat la 26 februarie 1854 a expirat în 1857 și "făcându-se de isnoavă licitații, a rămas fabricarea acestor peceti asupra d-lui Anton Kruse, pe cursu de trei ani"².

Prin contractul din 1862 încheiat între stat, reprezentant de Ministerul de Interne și el, se angajează să confecționeze sigiliile necesare autorităților³.

Conținutul contractelor amintite sînt aproape identice și exprimă grija organelor de stat pentru prevenirea unor abuzuri în această privință.

Astfel se specifică, în contractul din 1858 că: nimeni altul nu este slobod a fabrica asemenea peceti, decît numai po-nenitul mai sus antreprenor d.Kruse și acesta însă prin cunoștin-

ța Ministerului"⁴.

Peceteile satelor sau a dregătorilor administrative care se pierdeau erau refăcute numai după ce se făcea o anchetă și se anunța apoi în Monitorul Oficial.

Prețul confecționării unui tipar sigilar era destul de ridicat. Astfel în 1858 prețul confecționării unei matrice sigilare era de 15 lei pentru primăriile satești și de 23 lei pentru peceteile administrative, poliției, magistratului și celorlalte autorități administrative însă cu următoarele condiții, prevăzute în contract: "Peceteile ce se cer a se fabrica din nou se vor plăti cu întregul preț. Dacă de la vreun sat se primește vreo parte din pecetie sau numai coada cu șurubul, se va fabrica din nou, poprindu-se din prețul ei lei doi, parale două zeci, iar primindu-se întreagă, pentru vechime, atunci se va plăti cu prețul pe jumătate"⁵.

La 10 mai 1863, Ministerul din Năuntru făcea cunoscut că antreprenorul confecționării sigiliilor, A. Kruse a stabilit prețul matricelor sigilare satești la 12 lei⁶.

Pentru a prelua comenzile antreprenorul era obligat să vină odată pe săptămână la cancelaria ministerului să primească comanda pentru sigiliile înaintate de autoritățile din țară.

Gravorul Anton Kruse a deținut vreme îndelungată monopolul în privința confecționării sigiliilor pentru autoritățile din țară prin contractele încheiate pe timp de trei ani, în anii 1854, 1857, 1862.

În anul 1882 el trimite oferta Comitetului Permanent al județului Dolj pentru contractul sigiliilor districtuale. Menționează că a lucrat pentru Ministerul de Interne "furnitură îndelungată a sigiliilor pentru întreaga țară"⁷, aceasta fiind "dovadă de conștiinciozitate cu care-mi îndeplinesc angajamentele luate"⁸. Pentru confecționarea a două perechi de sigilii în tuș și ceară el solicita în acest an, 6 franci.

După proclamarea Regatului României, Ministerul de Interne trimite un ordin la 9 ianuarie 1882 către toate prefecturile privind înlocuirea sigiliilor cu inscripții vechi și "autoritățile comunale urbane și județene a-și confecționa sigilii cu inscripția "Regatul României" avînd în emblemă marca județului sau a țării pentru Prefectură, subprefectură, poliție și comisi. Cu această ocazie se amintea de ordinul nr. 8870 din 1879, ce se referea la faptul că, aceste sigilii se vor face prin Comitetul Permanent. Trebuie menționat că înainte și după Unire acest contract al confecționării

matricelor sigilare se făcea prin intermediul Ministerului de Interne.

Pentru confecționarea sigiliilor sătești și ale autorităților din județul Dolj s-au făcut mai multe oferte.

Comitetul Permanent al județului Dolj va înscrie în foaia de licitație din 1882 pentru darea în antrepriză a confecționării sigiliilor necesare camerelor rurale din acest județ și autorități trei candidați și anume: Ralian Samitca, C.Mendel din Craiova și Carniol și fii din București. Cel ce va deveni antreprenor va fi Ralian Samitca. Acesta avea firma "Tipo - Lithografia Națională", în Craiova fondată în anul 1846. Ralian Samitca îndeplinește condițiile contractului încheiat cu autoritatea locală la 15 octombrie 1882, confecționând două peceti de ceară și alta de tuș, la 9 lei și 80 bani.

Conform prevederilor contractului toate sigiliile trebuiau confecționate din alamă cu minier de lemn gravând în incizie județul, plasa, comuna, anul și în legendă termenul "Regatul României", definind astfel noua situație politică a țării.

El își îndeplinește la timp contractul confecționând 152 de matrice sigilare pentru comunele rurale și 19 sigilii pentru autoritățile județului Dolj⁹.

Tot Ralian Samitca va confecționa și în anul 1887 sigilii noi pentru satele și autoritățile din județul Dolj, în locul celor vechi și uzate¹⁰.

Un alt pretendent la obținerea contractului fabricării pecetilor pentru județul Dolj, neînscris în foaia de licitație din 1882, a fost gravorul J. Schwartz. Sîntem informați, după antetul ofertei sale din 12 aprilie, că el întemeiase primul atelier român de gravori asociați, în anul 1868, cu sediul în București, strada Carol I, numărul 5. Firma sa lucra pentru curtea regala, pentru ministerele Direcției generale a telefoanelor și poștelor și Căilor ferate ale statului.

Deși n-a obținut contractul din 1882, el va executa pentru plasa Ocolu un sigiliu. Prin adresa Poliției Capitalei se face cunoscut Prefecturii județene Dolj că J.Schwartz, gravorul și-a luat angajamentul "că va trimite sigiliul în chestiune în termen de 7 zile"¹¹.

Studiind matricele sigilare comunale și ale autorităților din Oltenia, existente la filiala noastră, am constatat că după felul cum sînt lucrate, prezintă o oarecare diferențiere, fapt ce ne îndreptățește să afirmăm că ele au fost lucrate la mai mulți

meșteri la date diferite, Contractele confecționării mai sus amintite întăresc această supoziție. Astfel unele sigilii au mînerul rotund, altele au mînerul pătrat, octogonal sau în formă de șurub avînd posibilitatea de a fi înmănușate în lemn¹².

De obicei, sigiliile erau păstrate de primarul comunei, dar aceasta nu era o regulă, în unele comune ele erau păstrate de notar sau de doi oameni ce făceau parte din conducerea comunei¹³.

Dintr-un document din 24 mai 1858 aflăm că pînă la 1854 pecetile satelor erau împărțite¹⁴. O parte se păstra la pîrcălabi și o parte la scriitorii de la sate. Acest mod de păstrare nu era cel mai corect, deoarece el înlesnea comiterea unor fapte ilegale.

Pîrcălabii neavînd, în genere știință de carte, încredințau tot scriitorilor și partea lor de pecete. Aceștia de multe ori, în numele satului făceau bilete de drum, de vînzare a vitelor și puneau pecetea pe hîrtia albă, facilitînd unele nereguli administrative sau financiare.

În 1858 Ministerul din Năuntru hotărăște ca în viitor pecetea fiecărui sat să se păstreze jumătate de către pîrcălab, deputați sau preot, iar cealaltă jumătate de către proprietar sau arendaș, care răspundea și de întrebuințarea pecetii.

Cînd locuitorii trebuiau să pecetluiască cu pecetea satului vreo plîngere împotriva proprietarului sau arendașului lor erau slobozi atunci a pune jumătate de pecete acea ținută de pîrcălab (sau preot) și deputat.

Acest ordin a fost primit cu reacții diferite. Subadministrația plășii Ocolu făcea cunoscut la 16 august 1858 că "arendășii și preoții satelor se împotrivesc a primi în păstrare parte din pecetile satelor, apărîndu-se că nu pot să fie în toată vremea ne-lipsiți din sat, pentru îndeplinirea lucrărilor necesare la timp, creîndu-se neplăceri"¹⁵.

O altă greutate în folosirea sigiliilor împărțite era și aceea că adesea se pierdeau.

La 20 ianuarie 1858 subadministrația plășii Amaradia făcea cunoscut Administrației județului Dolj că scriitorul acelui sat "a pierdut pecetea satului lor și totodată trimite șase sfenți de la numitul scriitor, costul ei, de a se face altă pecete în locul celei pierdute"¹⁶. Administrația județului îi va cere însă prețul de 15 lei.

Deputatul Pană Pîrvan va pierde pecetea satului Poiana, din județul Dolj, la 20 iulie 1858¹⁷. O altă pierdere a sigiliului

a fost semnalată de Primăria satului Tugurești la 27 iulie 1858. Pe baza motivațiilor întocmite de primăriile respective către Administrația județului, aceasta cerea Ministerului din Năuntru refacerea pecetilor.

Numeroase documente din 1882 atestau pierderi numeroase de peceti sătești în special în comunele și satele din districtul Mehedinți¹⁸, Gorj¹⁹ și mai puține în Dolj²⁰. Trebuie precizat că prin această trecere a sigiliului în mâinile deputaților, preoților, dascălilor, etc., că primarul pierde din autoritate și se accentuează transformarea conducătorilor satului în funcționari docili supuși preturilor²¹.

În anul 1882 toate autoritățile administrative și comunale au avut obligația de a îndeplini ordinul Ministerului de Interne de a depune sigiliile vechi la arhiva statului. Majoritatea primăriilor din plasa Ocolu, plasa Balta și altele din județul Dolj au îndeplinit acest ordin.

Alte primării comunale au nesocotit acest ordin. La 13/25 februarie 1887 Ministerul de Interne va cere prefecturilor ca toate sigiliile vechi să fie depuse la arhiva statului deoarece unele "autorități administrative și comunale mai întrebuintau vechile sigilii"²².

În acest sens, Subprefectura plașii Dumbrava, din județul Dolj va trimite la 15 iunie 1887, patrusprezece sigilii vechi ale comunelor: Belotșu, Predești, Ciutura, Călugarei, Vîrvoru, Petroaia, Sălcuța, Mosna, Tencănuș și Răchita.

Autoritățile superioare puneau mare accent atît pe modul de confecționare a sigiliilor cît și pe modul de folosire a lor pentru a evita astfel neorînduielele administrative, pentru autentificarea corectă a documentelor și pentru evitarea falsurilor.

Cu toată vigilența autorităților, în anul 1882 se semnalează unele falsuri sigilare, cauzate tocmai de nedepunerea la timp a sigiliilor vechi. Primăria comunei Negoști, din județul Gorj arăta că pecetea satului Negoști, cu marca județului, un pește, confecționat în 1866 a fost înlocuit cu alte două peceti, una pentru ceară cu legenda: Primăria comunei Negoști, bordată de cîte o stelută, apoi cuvîntul districtul Dolj. În emblema - capul de bour și vulturul cu crucea în cioc, și coroana regală deasupra. Acest sigiliu din 1866 era pus pe unele bilete de vînzare a vitelor, în anul 1882²³.

Primăria comunei cere Administrației județene să se facă cuvenita cercetare.

Mărturiile documentare despre matricile sigilare confecționate în țară și în Oltenia evidențiază faptul că în ansamblul lor heraldica olteană își are un loc meritoriu între însemnele create de instituțiile din celelalte districte ale țării. "Ele ilustrează evoluția fenomenelor economice și social-politice din această regiune în corelație cu întreaga societate românească"²⁴.

N O T E

1. Maria Dăgaru - Sigilii - izvor istoric și factor cultural, în Analele Universității, București, anul XXIX, 1980, p.1, extras.
2. Arh.Stat.Craiova, fond Prefectura jud.Dolj, Serv.Ad-tiv, dosar 81/1858, f.2, orig.
3. Maria Dogaru, - Sigilii orașenești din epoca modernă și contemporană - București, 1978, p.28.
4. Arh.Stat.Craiova, fond Prefectura jud.Dolj, Serv.Ad-tiv, dosar 81/1858, f.2+v.
5. Ibidem.
6. Ibidem, dosar 77/1863, f.15.
7. Ibidem, dosar 73/1882, f.16.
8. Ibidem.
9. Ibidem, dosar 73/1882, f.8.
10. Ibidem, dosar 141/1887, f.16.
11. Ibidem, dosar 73/1882, f.1.
12. Arh.Stat.Craiova, Colecția de Sigilii (matrice sigilare).
13. M.Andrițoiu, M.Cerghedean "Sigilii sătești" în Revista Arhivelor anul XLVIII, nr.1, p.6.
14. Arh.Stat.Craiova, fond Prefectura jud.Dolj, Serv.Ad-tiv, dosar 81/1858, f.6.
15. Ibidem, f.9.
16. Ibidem, f.1.
17. Ibidem, f.13.
18. Ibidem, dosar 73/1882, f.17-19; 31-33; 37-38; 44-45; 55.
19. Ibidem, f.26; 28; 34.
20. Ibidem, f.25-26, 30; 39.
21. M.Andrițoiu, M.Cerghedean, op..cit., p.7.
22. Arh.Stat.Craiova, fond Prefectura jud.Dolj, Serv.Ad-tiv, dosar 141/1887, f.1.
23. Ibidem, f.12-13.
24. Maria Dogaru "Matrice sigilare provenind din Oltenia conservate în Colecția de sigilii a Direcției Generale a Arhivelor Statului din Oltenia în "Arhivele Olteniei" 1981, nr.1, p.289.

Contribuția revistei "Arhivele Olteniei" la
pastrarea și valorificarea materialului do-
cumentar

Tudor Nedelcea

În noianul de publicații periodice aparute în perimetrul geografic al Olteniei¹ din 1838, de când datează primul periodic craiovean, Mozaicul și pînă în zilele noastre, revista Arhivele Olteniei ocupă prin caracterul său enciclopedic, locul de frunte în cadrul revuisticii oltene.

După cum se știe, Arhivele Olteniei apar în ianuarie 1922, ca revistă regională, emanație a societății "Prietenii științei", dar independentă de aceasta, sub direcția dr.Ch.Laugier.

În fruntea primului număr al periodicului, în articolul program, este lămurit profilul ei, astfel el "va nota toate mișcările de actualitate și mai cu seamă va cerceta și publica material documentar pentru trecutul Olteniei", convinși fiind de faptul că "Oltenia este leagănul tuturor mișcărilor mari ale neamului", "țara cu tradiție de muncă și de jertfă"².

Ce va publica revista? "Tot ce interesează Oltenia. Atît cercetări asupra trecutului, cît și manifestările culturale și de viață oltenească din prezent"³. Iar prof.N.Iorga în primul studiu care deschide revista, intitulat Regionalism oltean definea regionalismul nu ca un mijloc de paradă, ci "un îndemn spre muncă, spre acea spornică muncă în hotare bine definite, cu puteri chibzuite în tot adevărul lor, care poate transforma orașe sacrificate, provincii neglijate, populații părăsite în factori energici de temeinică dezvoltare a poporului românesc"⁴.

Pentru a putea strînge "un imens material privind trecutul acestei provincii, fără de care nu se va putea scrie istoria Olteniei" întemeietorii revistei, dr.Ch.Laugier și C.D.Fortunescu apelează "la toți cei ce ne pot spune lucruri interesante în privința Olteniei ... contribuind astfel la statornicirea unei publicațiuni, care să fie oglinda prezentului și trecutului nostru, atît pentru cei de azi, cît și pentru cei ce va să vie"⁵.

Intemeietorii și-au dat seama, dintru început, de nenumăratele dificultăți de ordin material sau moral pe care le întîmpină,

la acea vreme, toate publicațiile periodice, dar mai cu seamă cele științifice. Le întreținea optimismul doar gândul că întreprinderea lor însemna nu numai cutezanță, dar și mândria și mulțumirea de a fi trecut la înfăptuirea unui lucru demn de aprecierea posterității. Erau conștienți de necesitatea apariției unei asemenea reviste și mai ales dându-și seama "că în întreaga Oltenie se găsește atîta material documentar pentru trecutul nostru, pentru istoria neamului nostru, încît a nu stimula și canaliza cercetările oamenilor de bunăvoință pe acest teren, ar fi fost o neiertată greșală"⁶.

Riscurile n-au fost în zadar. Rezultatele au întrecut așteptările. Revista a găsit, prin întregul material documentar publicat nu numai istoric, dar și etnografic, folcloric, toponimic sau care interesează istoria literară, a găsit așadar în trecutul Olteniei resursele necesare pentru asigurarea viitorului revistei.

Domeniile de activitate pe care le cuprindea revista sînt reliefate chiar de rubricile revistei. Cu mici schimbări, de suspendare temporară sau de inversare a lor, revista avea următoarele rubrici: Studii și cercetări (în special de istorie), cu care începea fiecare număr al revistei (rubrică care nu avea titlu) Oltenia istorică care cuprindea articole de istorie și foarte multe documente transcrise, precum și inscripții: Oltenia arheologică susținută cu materiale bine documentate de renumiții arheologi D.Tudor, D.Berciu, C.S.Nicolaescu-Plopșor, Al.Bărăcăcilă; Oltenia folcloristică, cuprinzînd pe lîngă studii de etnografie și folclor, foarte mult folclor autentic, și, ca o curiozitate, aici sînt incluse și cuvintele dialectale adunate din diferite părți ale Olteniei; Oltenia literară și artistică, care înglobează creații literare propriu-zise cît și articole de critică și istoria literară, îndeosebi prin subrubrica "Note pe marginea cărților", inaugurată de C.D.Fortunescu, începînd cu nr.29-30 din ianuarie-aprilie 1927; Oltenia naturalistă, cu materiale referitoare la meteorologie, astronomie, geologie, biologie, paleontologie, botanică, zoologie, medicină, agricultură; Oltenia culturală, care, prin Fortunato, pseudonimul lui C.D.Fortunescu, urmărea mișcarea culturală din Craiova și din celelalte orașe ale Olteniei și ale Banatului (conferințe, cursuri publice, expoziții, societăți culturale, biblioteci, teatre, muzee, diverse comemorări și aniversări); Note și comunicări, cea mai eterogenă rubrică, însumînd subiecte din aproape toate domeniile. Sporadic, mai ales la începutul apariției ei, semnalăm Cronica

științifică, iar mai târziu Figuri istorice oltenene. La sfârșitul fiecărui număr apar Recenziile de cărți și de reviste, recenzate, cu mici excepții, de neobositul cercetător și cărturarul craiovean C.D.Fortunescu.

Rubrica permanentă, sugestiv intitulată, Oltenia istorică, ocupă în cadrul general al revistei, un loc de neîgăduită importanță remarcat și de insistența cu care redacția apela sistematic la cititorii ei pentru strângerea de material naturalistic, folcloristic, dar în special pentru "documente, acte vechi, condici, însemnări sau corespondență prezentînd importanță pentru lămurirea trecutului Olteniei" și pentru strângerea de "gazete tipărite în Oltenia înainte de 1880".

În acest sens, se înscrie și apelul Arhivelor Statului din Craiova adresat autorităților și instituțiilor de a depune instituției autorizate toate dosarele ce conțin acte mai vechi de 30 de ani, ca și altele adresate posesorilor de acte vechi, documente, reviste privitoare la istoria Olteniei⁷. Deși nu sîntem adepții statisticii apelăm totuși la o cifră, care cred că este semnificativă pentru rolul revistei în publicarea și păstrarea unui material documentar de cea mai mare valoare. S-au publicat, în cei 21 de ani, 4654 documente istorice, fără să le includem pe cele de natură folclorică, lingvistică, etc. Un număr impresionant, o întreagă arhivă de documente! Demn de semnalat mai sînt și alte două aspecte: în primul rînd, revista și-a depășit caracterul său "strict regionalist", publicînd documente care privesc istoria întregului teritoriu locuit de români; apoi, și nu în ultimul rînd, multe din aceste documente sînt astăzi pierdute, revista fiind și din acest punct de vedere mereu actuală.

O observație se impune în ceea ce privește transcrierea documentelor: nu întotdeauna documentele au fost bine citite și transcrise; de aici unele greșeli, mai ales de toponimie. De asemenea nu întotdeauna s-a indicat posesorul documentului reprodus, astfel încît astăzi multe documente publicate nu pot fi identificate. Aceste mici erori nu pot însă anula excelenta contribuție a revistei în păstrarea a materialului documentar. Este meritul incontestabil al principalilor redactori sau colaboratori ai acestei rubrici, Ion Donat, I.V.Câncea, I.M.Neda, Ilie Chiriță, N.P.Romanescu, Marcel Romanescu, N.G.Dinculescu, G.Fotino, C.S.Nicolaescu-Plopșor, G.Poboran, T.G.Bulat, Petre V.Năsturel, C.N.Mateescu, Dan Smintînescu, C.Sassu, C.Danielescu, C.V.Obedeanu, I.Ignașcu, A.Sacemdoșeanu, I.O.Filitti, Stoica Nicolaescu, Al.Bărcăcilă, Th.Bălășel etc. de a fi știut să facă din această revistă un fișier

actual al vieții culturale și spirituale al unui trecut istoric. Astfel spus, în termeni de o simplitate și modestie dezarmantă, de către principalul ei realizator, C.D.Fortunescu, după 11 ani de la apariție: "Singura satisfacție ce ne-a putut-o da pînă azi este constatarea faptului că nimeni din cei ce studiază sau ar studia trecutul și prezentul regiunii noastre nu se poate dispensa de a consulta "Arhivele Olteniei"⁸. Remarcă valabilă și după aproape 60 de ani de la apariția ei. Importanța revistei a fost apreciată ca atare, în epocă, de personalități marcante ale vieții științifice și culturale românești.

Pentru Ramiro Ortiz, Arhivele Olteniei sînt un "adevărat model de revistă regională în înțelesul cel mai înalt al cuvîntului"⁹; pentru Ion Andreșescu, ele sînt "frumoase, bune și utile, - și cari și-au făcut un loc așa de însemnat în publicistica noastră"¹⁰. Mulțumind pentru aprecierile de încurajare ale lui C.D.Fortunescu, pe marginea lucrărilor sale, Al.Lescarov Moldoveanu, consideră că cele scrise în revistă "ca o oază răcoroasă, care arată pe un om rămas inalterat și credincios acelor rași ideale înalte de viață"¹¹. La fel se exprimă și Aurel Chirescu, redactorul revistei "Litera": "Cuvintele mai mult decît bune, scrise pentru acel, care datorită încurajării domniei voastre (C.D.Fortunescu, n.a.) a îndrăgit drumurile de lumină ale slovelor, au vibrat adînc în suflet o veche recunoștință ce nu se va șterge niciodată"¹². La rîndul său, I.C.Filitti îi mulțumește lui C.D.Fortunescu, pentru că i-a "deschis atît de larg ușile revistei ce cu atîta trudă și pricepere conduci, dîndu-mi puțința să public o parte din roadele cercetărilor"¹³.

Părerî similare și-au mai exprimat Ion Bianu, Em.Panaitescu, Em.Bucuța, G.Tițeica, G.Vîlsan, Perpessicius, A.Sacerdoțeanu. Intr-un glas cu ei, considerăm că "Arhivele Olteniei" a avut un important rol în cultura olteană interbelică, polarizînd în jurul ei întreaga activitate științifică și culturală a întregii Oltenii. Reapariția ei astăzi, emanație a Centrului de științe sociale Craiova, și cele cîteva note de mai sus, care încearcă să surprindă un aspect al locului și rolului ei în cadrul revuisticii românești, este credem un pios omagiu¹⁴.

N O T E

1. După inventarul nostru, au apărut în Oltenia, din 1838 până în prezent, 1993 de publicații periodice. Vezi: Tudor Nedelcea și Marcel Ciorean. Publicațiile periodice din Oltenia. Catalog, Craiova, vol.I, 1976, 160 p; vol.II, 1979, 116, p.
2. Arhivele Olteniei; 1, nr.1, ian.1922, p.3.
3. Ibidem.
4. Ibidem, p.10.
5. Arhivele Olteniei, 1, nr.1, ian.1922, p.3.
6. Ibidem.
7. Arhivele Olteniei, 5, nr.23, ian.-febr.1926, p.70; 14, nr.79-82, mai-decembrie 1935, p.555.
8. Arhivele Statului Craiova, Colecția foi volante, inv.644.
9. Arh.St.Craiova, Fond C.D.Fortunescu, inv.79, orig.
10. Idem, inv.78, orig.
11. Idem, inv.96, orig.
12. Idem, inv.97, orig.
13. Idem, inv.80, orig.
14. Seria nouă din care a apărut primul număr în 1981 la Editura Academiei R.S.R., este divizată, după articolele redacționale, : I. Istorie (subcapitolele: "Studii și articole" și "Note și comunicări"), II. Filozofie, Sociologie, economie. III. Filologie; IV. Etnografie și folclor; V. Cronică, recenzii și prezentări de cărți.

90 de ani de la crearea Comisiei Monumentelor
Istorice. Documente privind activitatea acestora
deținute de Filiala Arhivelor Statului Dolj

Victor Chiriță

Încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea un grup de intelectuali patrioți români, în frunte cu V.A.Urechea¹, înțelegând necesitatea conservării, păstrării și valorificării patrimoniului istoric și cultural național lăsat moștenire de înaintași, cereau promulgarea unei legi speciale pentru conservarea monumentelor. Comisia monumentelor istorice a luat ființă prin Decretul regal nr.3658 din 17 noiembrie 1892 care promulga Legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor publice, votată de Senat la 27 martie, iar de Cameră la 27 mai același an, sub denumirea de Comisiunea Monumentelor Publice². Este vorba de o "Comisiune consultativă" pe lângă Ministerul Instrucției Publice" compusă din trei membri numiți de ministru, dintre bărbații cei mai competenți în științele istorice sau arheologice, dintre care doi vor fi luați dintre membrii Academiei Române, directorul Muzeului de antichități din București, un arhitect, ale căror funcții sînt onorifice. Președinte de drept este ministrul însăși³.

În continuare erau precizate atribuțiile comisiei, de a examina și aproba planurile de restaurare a monumentelor și de a da avizul în toate chestiunile relative la stadiul și modul conservării acestora. Ea mai trebuia să se ocupe cu întocmirea și publicarea unui inventar general al clădirilor și obiectelor din trecut, să strîngă un bogat material documentar, să deștepte prin publicații de specialitate simțul și priceperea conservării monumentelor. În afara acestor obligațiuni, legea cuprindea chestiuni financiare și administrative, precum și sancțiuni împotriva celor ce ar atenta la aceste documente cu caracter național.

În primii ani de activitate, mai precis în 1897, Comisia era compusă din V.A.Urechea, care prezentase în Senat proiectul de lege, Gr.Tocilescu și arhitectul Gabrielescu.

În 1907 Comisiunea Monumentelor Publice se transforma în

Comisiunea Monumentelor Istorice, cu servicii, arhitect și buget aparte⁴.

Deși la început, Comisiunea a avut mai mult un rol istoric, de studiu și cercetare a monumentelor decât de conservare a lor, a contribuit la atragerea atenției autorităților asupra importanței acestei probleme și la întocmirea unei evidențe a monumentelor istorice și de arhitectură și a stării lor de conservare.

La 25 martie 1913 a fost promulgată o nouă lege pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice⁵. Pe această dată Comisia se compunea din nouă membrii onorifici numiți pe cinci ani. Avându-se în vedere că pînă la apariția noii legi, se întîmpinaseră mari greutăți în activitatea comisiei, din cauza inactivității unor membrii, de data aceasta în regulament "s-au prevăzut dispozițiuni pentru membrii care nu vor lua parte la ședințe sau nu vor lucra pentru atingerea scopului Comisiunii, cum și pentru membrii corespondenți, care nu vor da concurs comisiei"⁶.

După desăvîrșirea la 1 decembrie 1918 a unității naționale a poporului român "era necesar ca și în acest domeniu legea să fie revazută și pusă de acord cu noua situație. Astfel, noua lege, publicată în "Monitorul oficial" nr.82 din 9 iulie 1919, deși păstrează esența legiurilor existente, aduce unele modificări de fond. Printre acestea se numără și prevederea potrivit căreia Comisia putea să înființeze "secțiuni regionale cu personal necesar onorific sau plătit"⁷.

Din acest moment se poate vorbi de o activitate organizată privind evidența și conservarea monumentelor istorice și în Oltenia, deși în această importantă zonă istorică a țării au existat personalități de seamă ale vieții științifice și culturale, care încă din 1913, la apelul Comisiunii au devenit membrii corespondenți cu atribuții de supraveghere și informare despre monumentele din zonă. Au apărut astfel nume cu o contribuție remarcabilă printre care A.Bărcăcilă la Mehedinți, St.Ciuceanu și apoi I.Atanasescu la Dolj, T.Bulat la Rm.Vâlcea și alții. În Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice din 1915 se arată că "este remarcabil raportul membrului corespondent pentru Dolj, Stefan Ciuceanu"⁸.

După legea din 1919, nu s-au mai produs schimbări, în privința reglementărilor legale pentru activitatea Comisiei Monumentelor Istorice, pînă la 29 decembrie 1947⁹, cînd și pentru acest domeniu de activitate se pregătește un drum nou, în concordanță cu schimbările profunde petrecute în istoria patriei noastre.

Dar adevăratele reglementări în acest domeniu, au fost elaborate în anii luminoși ai socialismului, prin adoptarea de către

Marea Adunare Națională la 20 octombrie 1974 a Legii nr.63: "Legea ocrotirii patrimoniului cultural național al Republicii Socialiste România". Potrivit legii "Patrimoniul cultural național al Republicii Socialiste România se constituie din unele vestigii ale istoriei și civilizației făurite de-a lungul mileniilor pe teritoriul României, din creațiile literar-artistice, științifice și tehnice a căror valoare a fost consacrată de-a lungul timpului, precum și din valorile aparținând tezaurului cultural universal existent pe teritoriul țării noastre"¹⁹. Au fost stabilite organismele care să ducă la îndeplinirea prevederilor legii respectiv: Comisia Centrală de stat a Patrimoniului Cultural Național, Direcția Patrimoniului Cultural Național, precum și oficii pentru patrimoniul cultural național județean și al municipiului București, obligațiile acestora, precum și ale deținătorilor de bunuri culturale care fac parte din Patrimoniul Cultural Național. Aplicarea noilor reglementări au dus la o mai bună cunoaștere, la întocmirea unei evidențe centralizate și păstrarea în deplină securitate a tuturor bunurilor din patrimoniul cultural național.

Direcția Generală a Arhivelor Statului și Filialele sale prin documentele ce le dețin au adus un aport deosebit la depistarea, organizarea, păstrarea și valorificarea Fondului Arhivistic Național care face parte din Patrimoniul Cultural Național al Republicii Socialiste România.

x
x x

Din rodul activității acestor entuziaști înaintași, care au lucrat mai mult voluntar decât retribuiți, ne-au rămas documentele cu care s-a îmbogățit de curînd Fondul Arhivistic deținut de Filiala Arhivelor Statului din Craiova. La câteva din documentele preluate în anul 1980 referitoare la activitatea Comisiei Monumentelor Istorice din în zona Olteniei ~~și în zona Olteniei~~ la alte obiective importante din țară, precum și la documente aparținînd arhitectului Iancu Atanasescu care a deținut funcții și a avut responsabilități concrete în cadrul acestei comisii, doresc să mă refer în continuare.

Fondul este important atît prin mărime, cuprinzînd 598 dosare și 21 mape cu schițe și planuri, în total peste 6000 file document, la care se adaugă zeci de fotografii, rolfilme și clișee fotografice, dar mai ales prin valoarea documentelor preluate.

Majoritatea documentelor se referă la restaurarea unor

monumente de arhitectură, monumente istorice, mănăstiri și biserici din Oltenia sau chiar din alte centre importante ale țării ca Timișoara, Sibiu și altele.

Fondul "Comisia monumentelor istorice - Secțiunea Craiova", cuprinde informații și date prețioase referitoare la evoluția arhitecturii laice și religioase din Oltenia, precum și informații despre istoria neamului, referitoare la descoperirile arheologice din zona Olteniei, luptele poporului român pentru libertate națională și socială desfășurate în această parte a țării, sistemele de apărare împotriva cuceritorilor străini și altele.

În sprijinul acestei informații stă măturie: Harta întocmită de arhitectul Iancu Atanasescu, intitulată "Oltenia romană" în care sunt localizate castrele, așezările urbane și rurale, băile romane și termale, tezaurile monetare descoperite pe teritoriul Olteniei, valurile de apărare cercetate și necercetate, drumurile romane cercetate și necercetate la acea dată și alte aspecte, precum și un număr însemnat de mape cu planuri și schițe privind castrele Drobeta, Sucidava, Romula ș.a.

Deasemenea fondul cuprinde o hartă a monumentelor din județul Dolj, în care sunt localizate 52 de obiective după următoarea structurare: monumente istorice, de arhitectură, religioase, sociale, feudale, funerare și comemorative, precum și o hartă a orașului Tg. Jiu din perioada 1812-1840 în care sunt localizate 42 de case și biserici reprezentative pentru acea perioadă.

Importante pentru studierea și cunoașterea istoriei sunt și cele două planșe întocmite de generalul M. Dragomirescu, care cuprind date privind luptele pentru neahtinare desfășurate pe meleagurile Olteniei, dintre care exemplificăm: Bătălia de la Rovine (1394) localizată lângă Craiova; luptele din pădurea Radovanului pe Desnățul, duse împotriva turcilor de o oaste a lui Mihai Viteazul comandată de banul Udrea; revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu și altele.

O mare parte din fond (89 dosare) este constituită de material documentar care privește restaurarea caselor și culelor feudale din Almăj, Băbenii de Olteț, Borăscu, Brabova, Bujoreni, Broșteni, Calopăr, Cernătești, Curtișoara, Foișoru, Gorunești, Tatominesti, Cerneți, Strejești, Tg. Jiu, etc.

Între monumentele istorice de restaurarea cărora s-a ocupat sau a avut în intenție să se ocupe Comisia monumentelor istorice se află și turnurile medievale Hotărani, Jitianu, Bucovăț, Zăvalu.

Importante sunt și documentele care se referă la restaurarea unor conace boierești declarate monumente de arhitectură ca:

Stan Jianu din Preajba, Cornea Brăiloiu din Negoiești, Glogovceanu din Craiova, Nicolau din Coșoveni, Casa Filișanu, Hanul Benarca etc.

Un loc aparte ocupă documentele care se referă la orașul Craiova, printre care evidențiem: planuri ale Craiovei, mai multe mape privind străzile din oraș; evidența hanurilor; documente referitoare la restaurarea Caselor Băniei, a hanului Hurezu și altele.

Scoatem în evidență faptul că evoluția urbanistică a Craiovei este reprezentată în 485 de planșe, întocmite cu o deosebită măiestrie și competență profesională.

În acest fond, găsim un număr mare de planuri, schițe și fotografii care înfățișează importante monumente de arhitectură din Craiova ca palatul Justiției, palatul Prefecturii, clădirea colegiului "Nicolae Bălcescu" și altele.

Fondul conține și date referitoare la descrierea și restaurarea unor mănăstiri și biserici, multe dintre acestea, cunoscute monumente ~~monumentale~~ istorice și de arhitectură ca: Amărăștii de Jos și de Sus, Balș, Brîncoveni, Caracal, Căluș, Comanca, Celaru, Cioroiu, Dăbuleni, Dobriceni, Greci, Fălcoiu, Gura Padinii, Morunglav, Popînzărești, Redea, Rusănești, Racovița, Sopișlița, Radomir Târțăl și altele din județele Dolj și Olt, Baia de Aramă, Bistrița, Busu, Cernaia, Cernetești, Cosavăț, Corcova, Cujmir, Gura Motrului, Izvoru, Lupșa, Obîrșia, Ostrovu Mare, Padina, Rogova, Strehaia, Traianu, Vircișorova, Topolnița etc. din județul Mehedinți; Capul Dealului, Cozia, Căzănești, Dobrușa, Drăgășani, Govora, Ocnele Mari, Serbănești, Rm. Vlcea, Zătrenești și din multe alte localități ale județului Vlcea; Broșteni, Gura Motrului, Peșteana, Polovragi, Tismana, Tg. Jiu, Ticleni etc., din jud. Gorj.

Reprezentanții Comisiei Monumentelor Istorice care au lucrat în Oltenia, dintre care, pentru ultima perioadă se detașează Iancu Atanasescu, nu s-au limitat numai la întocmirea unor documentații de restaurare a obiectivelor mai sus amintite. Lucrările create se constituie într-un adevărat studiu al evoluției arhitecturii bisericesti, dealungul timpului. Schița bisericii mănăstirii Tismana, de pildă, cuprinde șase variante, începînd cu planul construcției din secolul IX-X și terminînd cu cel din anul 1853.

Fondul prezentat depășește ca importanță cadrul zonei istorice a Olteniei pentru care a avut atribuții Comisia monumentelor istorice din Craiova, deoarece cuprinde documente de interes național și chiar internațional. Întîlnim planuri și schițe privind descrierea și restaurarea cetății Timișoarei, curții domnești de

la Tîngoviște, bisericii domnești Curtea de Argeș și altele.

Sub titlul "Biserici bizantine" Cultul slavo-bulgar" arhitectul Iancu Atanasescu a întocmit câteva schițe referitoare la Biserica cruciformă în "T" din Terpezița - Tîrnava, R.P. Bulgaria, în două variante 1290-1298 și 1371-1393 și la Biserica "Aspenle-Bogorodiște-Nicopol" tot din R.P. Bulgaria din anii 1257-1297.

O importanță deosebită pentru cercetarea istorică, o reprezintă evidența și descrierea pe fișe tip, a unui număr de peste 1000 de monumente istorice și de arhitectură. Sistemul de evidență nu se deosebea prea mult de cel din prezent^x, dar conține date foarte prețioase, datorită conștiinciozității și competenței profesionale cu care a fost întocmit. Numai pentru monumentul istoric "Casa băniei" din Craiova spre exemplu, s-a întocmit un istoric de 10 file, iar totalul documentelor de evidență peste 25 de file. Demn de remarcat este și faptul că fiecare lucrare de evidență, constituită ca unitate arhivistică de sine statătoare, cuprinde și planuri, schițe, fotografiile ale obiectivului respectiv.

Interesantă este și corespondența între instituția creatoare a fondului (Comisia monumentelor istorice - secția Craiova) și instituțiile beneficiare ca: Mitropolia Olteniei, Instituțiile de artă și cultură, Fundațiile constituite pentru construirea sau restaurarea unor edificii etc.

Punerea în valoare a acestor importante documente va spori aportul privind mai buna cunoaștere a istoriei acestei zone care "dealungul veacurilor - după cum sublinia tov. Nicolae Ceaușescu - și-a adus contribuția la dezvoltarea poporului nostru, la formarea națiunii române, a culturii și a artei naționale ..."

N O T E

1. "Analecta", vol.II, București, Tipografia "Universul", 1944, p.150.
2. Logea pentru conservarea și restaurarea monumentelor publice în "Monitorul oficial" nr.187 din 24 noiembrie/6 dec., 1893, p.5490-5491.
3. Ibidem.
4. "Analecta", p.151.
5. "Monitorul oficial" nr.21 din 28 aprilie/11 mai 1913, p.884-886. Vezi și Buletinul Comisiei monumentelor istorice (BCMI), VI, 1913, p.87-89.
6. Aurelian Sacerdoțeanu, Comisia monumentelor istorice la 80 de ani, în B.C.M.I., anul XLI, nr.3/1972, p.8.
7. Ibidem, p.9.
8. Ibidem, p.14.
9. Decretul 2223 din 1947, publicat în "Monitorul Oficial" nr.229 bis din 27 decembrie 1947.
10. Ibidem.
- x. Fișa de monument pe lângă datele cu privire la denumirea și localizarea obiectivului mai cuprindea: data construcției, istoricul, meșterii autori, inscripții, descrierea monumentului (relevee), forma originală și fazele succesive ale transformării, sistemul constructor și materialele întrebuințate (tehnica folosită), propuneri de studiu, propuneri de restaurare, izvoare material grafic, fotografii, bibliografic, care a completat fișa.

C U P R I N S U L

Cuvînt înainte

dr.Elisabeta Trăistaru - Concepția Partidului Comunist Român,
a secretarului său general tovarășul
Nicolae Ceaușescu cu privire la dezar-
mare și apărarea păcii.

p. 1 - 7

Partea I. Istorie

dr.Ileana Petrescu - Din activitatea casei de comerț Hagi
Constantin

p. 8 - 20

Dinică Ciobotea,
Ana Croitoru

- Cărțile de lectură ale moșnenilor din
Secu - Dolj (secolul al XVIII-lea -
prima jumătate a secolului al XIX-lea)..

p.22 - 25

Virgil Joița

- Aspecte ale comerțului din județul
Vâlcea la începutul secolului al
XIX-lea pînă la 1921).....

p.26 - 28

Florina Popescu

- Tudor Vladimirescu în documente gor-
jene

p.29 - 33

Dan Neguleasa

- Gheorghe Magheru în memoria arhivelor
gorjene

p.34 - 38

Florina Vulpe

- Inceputurile predării limbii franceze
în învățămîntul craiovean

p.39 - 43

Teodor Mavrodin

- Cîteva documente inedite privind unele
construcții civile în Oltenia la mij-
locul veacului al XIX-lea

p.44 - 50

Maria Anuichi

- O carte de hotărnicie inedită a moșiei
Leu de Sus, din anul 1875

p.51 - 54

Nicolae Fuiorea

- Un document din trecutul cinematografiei
craiovene

p.55 - 60

dr. Mihai Scheau,
Petre Ardeiu

- Unele documente de valoare din patrimoniul muzeului universitar de istoria medicinei și farmaciei Craiova
p.61 - 64

Marilena Mateescu

- Contribuții ale presei craiovene la desăvârșirea unității statale a românilor
p.65 - 68

Cezar Avram

- Direcții și realizări ale industriei oltene între anii 1918-1928
p.69 - 78

Gheorghe Mihai

- Documente oltene despre Titulescu...
p.79 - 84

Violeta Sima

- Aspecte privind victoria forțelor democratice din județul Argeș la alegerile din noiembrie-1946
p.85 - 91

Partea a II-a - Arhivistică

Victor Chiriță,
Ion Zarzără

- Arhivele statului din Craiova la a 50-a aniversare
p.92 - 96

Nicolae Chipurici

- Arhivele Statului din Drobeta Tr. Severin - vlăstar al Arhivelor Statului din Craiova
p.97 - 99

dr. Ion Pătrașcu

- Cîteva documente privind activitatea lui C.D. Fortunescu
p.100-104

Ilie Vulpe,
C-tin Deca

- Din tezaurul documentar păstrat la Arhivele Statului din Craiova
p.105-108

Corneliu Tamaș

- Valorificarea documentelor, latură a activității Arhivelor Statului Vîlcea
p.109-112

dr. Paul Barbu

- Valorificarea multilaterală a documentelor - încununare a întregii activități arhivistice
p.113-116

Viorica Cernătescu

- Documente relative la confecționarea sigiliilor și modul de păstrare a matricelor sigilare
p.117 - 123

Tudor Nedelcea

- Contribuția revistei "Arhivele Olteniei" la păstrarea și valorificarea materialului documentar
p.124 - 128

Victor Chiriță

- 90 de ani de la crearea Comisiei Monumentelor Istorice. Documente privind activitatea acestora deținute de Filiala Arhivelor Statului Dolj...
p.129 - 135

